

2004 / 5.

Ára: 500 Ft

folkMAGazin

XI. évfolyam, 5. szám

Körösfeketető, 2003
fotó: Molnár Zoltán

A TARTALOMBÓL:

4. „Hogy es bír ki ennyit az ember?”
Kóka Rozália
10. Verbunkok - Csárdások
Két új videokazetta (MTA ZTI)
11. 3. HÉTTORONY FESZTIVÁL
13. „Szíve járását halld az időnek”
Zurgó együttes
14. A Bodrog Néptáncegyüttes 50 éve
Darmos István
15. Dudaszó hallatszik - Strakoniceben
Karakas Zoltán
16. A Nyírség Táncegyüttes Pécsset
Szávai József
17. Nyáron történt...
Záhonyi András
20. Magyar táncfolklorisztika...
Karácsony Zoltán
22. Vásári anizx
Kiss Ferenc
23. FOTÓGALÉRIA - Molnár Zoltán
27. TÁNCHÁZAK, FOLK-KLUBOK
30. 'Mundruc' - Martin György kötetéről
Kósa László
32. Táncháztalálkozó 2004 - II. rész
Jel-Társ szociológiai műhely
34. A forráshoz kellett elmenni
K. Tóth László
37. Dániel
Soós János
38. Beszélgetés Timár Sándorral
Paluch Norbert
42. Brácsázás, kontrázás...
Árendás Péter
44. Hanganyagok digitalizálása
ifj. Vitányi Iván
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Fodor Sámuel „Neti Sanyi”

1922–2004

Józsefvárosi Klub, Méta táncház, 1995. (fotó: Dér Imre)

Nézem a videót. Viszonylag kevésbé – inkább csak tanítványaink, barátaink által – ismert felvétel: 1991. április 4-5-e, Egeres, birkalegelő a vasúton túl. Muzsikálnak: Nonika Miklós „Hitler” és Fodor Sámuel „Neti Sanyi” primások; Sztojka János „Jánoska” és Toni Rudolf „Öreg Rudi” kontrások (egyik, illetve másik napon); a csellóval ifjú titánként(?) én szerencsétlenkedem. Nagy az öröm: 30 (harminc!) év után sikerül összehoznunk két „nagy mohikánt”, találkozásuk pillanatai ma is hátborzongatóak:

– Szervusz, Miklós!
– Szervusz, Sándor...
– Megöregedtél...
– Te is...

Aztán csak a muzsika. Külön-külön, egymást méregetve, aztán együtt. Neti zseniális. Amíg „Hitler” muzsikál, ő (a videofelvételen látható!) rözsét gyűjt a szalonnasütéshez. Saját – meglehetősen ecetes-cukros – borát visszük mindkét nap, hogy legyen „ámbíció”. Az egyik szalag végén az ő hangja: „Most már gyertek! Aki süt, az eszik, aki nem, nem...” A román legényesre (kamerán kívül) táncol, Miklós bácsi majd megszakad a nevetéstől... „Hutadi, hutadile!” – vagy félpercen keresztül együtt megy minden hangjuk, fergeteges tizenhatodos szaporában, mintha az elmúlt három évtized semmit

sem számítana. „A hajnali csillag ragyog”, de szó szerint, D-dúrban; Neti, az elismert, Európát-Amerikát megjárt primás beáll tercelni „Hitler” mellé-mögé. (Ha valakinek ismerős lenne még az a szó, hogy alázat...) Visszafelé a Trabantban újra és újra hallgatjuk, s nem hiszünk a fülünknek, valódi kincsekkel térünk haza.

Zerkula azt mondja, gardonozni primástól, vele együtt játszva lehet igazán tanulni. Egy biztos, bögösként a hajnalit Neti mellett értettem meg, s úgy tanítom azóta is: felejt el minden ritmusképletet, kiagyalt, kottába foglalt aszimmetriát, figyeld a primást! Netit, „Hitlert”, Cilika Jani bácsit. Meg persze a brácsásokat: Rudit, Jánoskát. És a bögösök? Boros Gyulu, szegény Árus Feri... A névsor tetszés szerint bővíthető, kinek-kinek meddig, merre terjed az emlékezete.

Utoljára Sándor-napon, a Fonóban muzsikálunk együtt. Fáradtan, halkán játszik, nagyon figyelünk rá.

Lassan már csak temetni járunk Erdélybe. Valamiért Rilke jut az eszembe. Persze nem azt mondom, hogy „változtasd meg élted!”, de mindnyájunk inge, vegyük nyugodtan magunkra. Barátaim! A maszatolásnak lassan vége. Minden nappal a mi felelőségünk nő...

Sóskút, 2004. október 20.

Mohácsy Albert

„Hogy es bír ki ennyit az ember?”

Hatvan esztendeje menekültek a bukovinai székelyek Bácskából Magyarországra

Egy szép nyári délelőtt a Dunán sétahajóztunk az Érdi Bukovinai Székely Népdalkör tagjaival. A lányok, asszonyok vidáman zsongtak körülöttem. A korlátra könyökölve bámultam az alattunk bugyborékoló szennyes, sárga habokat. Eszembe jutott egy ezerszer hallott kis történet, hogyan menekültem meg kétéves koromban a bajai kompon a vízbefúlástól. Összeborzongtam, aztán más történetek kavargtak a fejemben, amelyek mind valahogy úgy kezdődtek: „Mikor menekültünk Bácskából...”; „Mikor Dunaföldvárnál elszakadt a kompköttél...” Egyik asszonyom mellém lépett s azt kérdezte:

– Tudod-e, Rózsika, mi jutott eszembe? – A szemem könnyes volt, az ajka remegett.

Rámereedtem hosszan, s azt mondtam:

– Tudom, Regina néni. Mikor menekültek Bácskából, s Dunaföldvárnál elszakadt a kompköttél... – Én is elsírtam magam, megöleltük egymást, s aztán csendesen mesélni kezdte a tengernyi szenvedést, amelyeket átéltek a bácskai meneküléskor. Én is elmondtam az én történetemet, ahogy a szüleimtől, nagybátyámtól hallottam, aztán sokáig hallgattunk. Az asszonyok énekelni kezdtek: „Elveszett a lovam citrusfa erdőben...”. Mi is bekapcsolódtunk, velük fújtuk, hogy „Nem

adnám a lovam százezer forintért, nem adnám a kisangyalom Nagymagyarorszáért!”. Szívünkben lassan elszállt a bánat.

1944. október 11-én, a Bukovinából alig három esztendeje Bácskába telepített székelyeket rádióüzenetben szólították fel, hogy meneküljenek, mert visszatértek a szerbek. Mindenüket hátrahagyva, a pusztá életüket menthették csupán, s iszonyú szenvedések vártak még rájuk az elkövetkező hónapokban. A több mint 170 esztendeig tartó bukovinai számkivettség után most Istensegíts, Fogadjisten, Hadikfalva, Andrásfalva és Józseffalva lakói földönfutókká lettek a feldúlt, kifosztott „édes hazában”, ahová oly nagyon vágyakoztak.

Minden bukovinai székely családnak megvan a saját „menekülés-története”. Sokat kérdezgettem a szüleimet, rokonaimat, ismerőseimet, nőtafáimat, adatközlöimet. Hogy is volt? Meg akartam érteni a megérthetlent. Hogy élte túl az a „maroknyi székely”, vagyis egész pontosan 13 200 bukovinai székely és 1000 moldvai csángó ezt a második „Madéfalvi veszedelmet”. Édesapám, Kóka István, nagybátyám, Kóka Ferenc, s három kimagasló bukovinai székely egyéniség, Gáspár Simon Antal, Lőrincz Imre és Illés Imréné visszaemlékezéseiből válogattam egy csokorra valót az olvasóknak. (Kóka Rozália)

1. Bácskában '44 őszén már nagyon rossz idők jártak. Mindenfélét lehetett hallani. Hittük is meg nem is, de kezdtünk félni, hogy mi is lesz velünk. Anyuval ott hagytuk a házacskánkat a Rátán, és odaköltöztünk Bajmokon anyósomékhöz. Október elején aztán, bement a rádió, hogy a székelyeknek el kell menekülni. Láttuk, hogy itt már nem babra megy a játék. A világ felfordult, mindenki menekült. Én asztalosmester voltam, nem volt lovunk, szekerünk. Mit csináljunk? Anyuval felpakoltuk jól a babakocsidat a legszükségesebb holmikkal, s elindultunk. Na, nem juttunk messzire, még a vasútállomás előtt összeroppantak a babakocsi kerekei. Vissza kellett forduljunk. Mondtam anyunak, hogy ti maradjatok otthon, én valahogy elmegyek egyedül, aztán, ha minden elrendeződik visszajövök.

Volt egy bunyevác ember, az ott lakott a szomszéd utcában, két gyönyörű lánya volt neki, nagyon aranyosak. Anyu varrt nekik szép magyar ruhákat. Egyszer, régebben azt mondta nekem ez a Guvera:

– Nézze, ha meggondolja magát, akár itt is maradhat Bajmokon, nem lesz semmi baja, talán!

Most, hogy menekülni kellett, elindultam a faluba, hogy keressek valami fuvarost, aki elvinne a határig. Guverával ösztetelalkoztunk a Varga kocsmánál. Azt mondja nekem:

– Jöjjön be ide egy kicsit mester úr a Varga kocsmába!

Bementünk. Azt mondja Guvera nekem súgva:

– Kóka úr, ne várjon egy percet se, menjen,

amilyen gyorsan csak tud. Nem tudom mi lesz, de rettenetes idők jönnek.

Egy busz állt meg hirtelen a kocsmá előtt, tele sebesült magyar katonákkal. Még a tetején is voltak, mert nem fértek be mind a kocsiba. Odaléptem a tiszthez és megkérdeztem, hogy nem vinnének-e át a határon? Azt mondta a katonatiszt, aki vezényelte ezt a buszt:

– Nézze, a buszban nem tudom elvinni, mert tömve van, úgy vannak benne ezek a szerencsétlenek, egymás hegyén-hátán, mint a krumpli. Ha úgy jó, a busz tetején elvisszük Bácsalmásig, ott aztán majd gondoskodik magáról, az már Magyarország.

Guvera azonnal kért a kocsmárostól háromszor egy deci pálinkát, – nem volt divat a féldeci. A katonatisztet is megkínálta és aztán fölmásztam a busz tetejére, s úgy jöttem át a határon.

Anyu már el volt rendezve otthon. Abban maradtunk, hogy a vész után találkozunk. Képzelheted azt a fájdalmat! Te kicsi csöppség voltál, nem tudtad, hogy mi van. Honnan tudtad volna? Több mint egy hónapig ott voltam Tataházán, ott húzódtam meg Anti bácsiéknál, anyunak a nagybátyjájéknál. Mindegyre vissza akartam menni, hogy titeket elhozzalak. Veszély, nem veszély, megpróbálom! Anti bácsi ismerte a szerbeket, nem engedte.

– Sógor, maradjon itt, nehogy átmenjen, mert őrzik a határt a partizánok!

Partizán! Mindenki partizán, köpni való! Hát ott voltam egy hónapig, de tovább nem bírtam. Mondom:

– Anti bácsi, megpróbálom! Kilesem a határt, és ahol nem lesz ő, ott átmegek.

Sikerült is, aztán az úton megyek be Bajmokra felé. Olyan nyolc kilométerre volt a mi falucskánk, a régi neve az volt, hogy Ráta, mi meg úgy neveztek el, hogy Hadikújfalva. Tulajdonképpen Bajmoknak az egyik vége volt, túl a vasúton.

Ahogy mentem, megéheztem, megszomjaztam. Láttam egy tanyát, ott közel az országút mellett, bementem. Köszöntem magyarul, fogadták. Szerbek voltak. Kértem egy kis vizet, el kezdtünk beszélgetni, úgy emlékszem, hogy megkínáltak valami levesfélével is. Végül kisült, hogy az ő fiuk határőr, de ez nem jelentett semmit. Mondtam, hogy megyek az apósomékhöz, itt laktunk azelőtt. Nem is volt ebből semmi baj.

Megvártam, hogy elsötétedjék az idő, s akkor bementem a faluba. Innen is onnan is köszöngettek nekem:

– Dobor dán, dobor dán!

Én is visszaköszöntem nekik szerbül. Na, beérkeztem Bajmokra, megvertem a kaput. Apósoméék úgy megijedtek, hogy szinte kétségbeestek! Mindenki félt mindenkitől. Szuronyos fegyveresek járkáltak a faluban, őrséget tartottak, mintha valaki nem tudom, mit csinált volna.

A szekrény úgy volt téve, a nagyszobába, így, negyvenöt fokoson, mögötte egy horodó volt, nem tudom, bor volt-e benne? Egy ember befért mögéje.

Egyszer csak verik a kaput:

– Stó je, stó je?

Apósom kiszólt szerbül:

– Mit akartok?

– Semmit!

Úgy megijedtem, mondtam anyunak, hogy én most titeket rendben találtalak, vissza-

Az első kép, amit édesanyám küldött Felsőánáról Bajmokra, nagyszüleimnek. (1946)

megyek, és megrendezem nektek a helyet, hogy legyen hova jöjjetek. Hát úgy is lett. Még akkor este elindultam a régi kis falucskánk felé, megálltam a bolt előtt. Jött egy orosz kocsi, megállítottam, mondom nekik oroszul:

– Vigyetek át a határon! Elvisztek?

Mondják, üljek fel oda, hátul. Mikor a hátra értünk, a szerbek egyre integettek, hogy álljon meg az autó, de nem álltak meg, hála Istennek! Elvittek Bácsalmásra. Már nem emlékszem pontosan, hogy hogy történt, de valahol összekapcsolódtam Feri bátyámékkal, velük voltam egy darabig Lajoskomáromban. Amikor a helyzet egy kicsit rendeződött, Anti bácsi titeket is áthozott Bácsalmásra. (Elbeszélte: Kóka István, született 1913-ban, Hadikfalván)

2. Mikor tüktököt költöztettünk anyáddal, Bácsalmásról Felsőánára, a bajai hídon, a komphídon jöttünk át. Ahogy a hídra reamentünk, a híd túlsó végén orosz katanák vótak. Ezek arra ügyeltek, hogy ne-hogy valaki szembejőjön, me akkor a kö-zön összetalálkoznak, s akkor egyik se tudja kikerülni a másikat.

Na egy orosz katona reangedete túl az autót, s én a lovas kocsival vélik szembe-találkoztam. A ló megijedt, mer' nem vót korlát ugye, a hídon, csak úgy szabadon vót. A ló meglátta a vizet, úgy megijedt, hogy kezdte visszalökni a szekeret. Csak lökte, s lökte! Az vót a szerencse, hogy a vasúti sínek közé béugrott a kerék. Akkor a ló a szekeret tovább nem bírta visszalökni, valahogy megállott. Ha a sínek közé nem

szorul bé a kerék, akkor beleestünk volna a vízbe, s a víz elvitt volna, az biztos. Te ott vótál fenn a szekér tetején, a csomagok tetején. Elég magason ültél. Csak egy kis bil-lenés kellett volna, s akkor belépőpottantál vóna a Dunába, de hála Istennek, megme-nekültél. (Elbeszélte: Kóka Ferenc, született 1911-ben, Hadikfalván)

3. Bukovinában, Istensegíts községben születtem, növelkedtem. Örökké éreztem, hogy nem a magyar hazában vagyunk. Mikor gyermek vótam es, sokszor gondolkoztam azon, hogy vajon métt kell éppen nekünk, ennek a maroknyi székelynek ebbe' az idegen tengerbe lenni? Métt nem vagyunk mü es ott, ahol a többi magyarok? Még, amíg Ausztria keze alatt vótunk, s eltót a háború, nem kénoztak annyira, de hogy osztá vége lett a háborúnak, román kézre kerültünk, megalakultak ezek a pártok, a Vaszgárdista párt, hát túrhetetlen lett az életünk. Ezek csak azt hangoztatták mindig, hogy Románia az csak a románoké, aki más nyelvet beszél, az menjen a hazájába. Hát el es mentünk vóna, de nem lehetett! Hát hallgattunk, nem vót mit csináljunk.

Addig erőst jól megvótunk a románokkal. Ők küsebb dógokat cseréltek tőlünk nagyobb dógokétt. Eljártunk egymáshoz búcsúkra es, sokan meg es komásodtak vélik. Osztá, mikor a németeket kezdték hazavinni Németországba, egy nap egy román kapitán a szomszédfalusi oláhokot felhozta az Istensegíts melletti hegyre. Mondta nekik: – Nezzétek csak, be szép nagy falu? – Istensegíts gyönyörűszép magyar falu vót. – Ez mind a tehétek lesz, ha ezeket a magyarokat elirtsátok innen! Így hát annyira felheccelték a lakosságot a körülvaló falukban, hogy mindenki csak azt kiabálta: menjetek haz!

Osztán eljött az üdö, hogy mü es hazajöhettünk Magyarországra. Én a családomval előbb kijöttem. Vértesen vótunk beszél-lésolva, s negyvenegy május 17-én jött a rendelet, hogy vagonéroznak bé, s elvisznek Bácskába. Azt mondja a vértesi jegyző, örüljenek, mert jó helyet kapnak! Mondom: – Milyen jó helyet bíró úr?

– A dobrovoljácok helyire mennek.

– Ennek nem örvendünk, met nekünk es hogy fájjt elhagyni az életünköt, s azoknak es hogy fájhatott! Mé' nem adnak nekünk itt, Magyarországon helyet, ahol minde-nütt magyarok vannak.

Erre a bíró megharagudt s aszonnya:

– Még mit nem kéválnak?

Na jó, elvittek Bácskába, letelepítettek. Istensegíts népit nyolc községbe osztották szét. Mü Ócservenkára jutottunk, elnevez-tük Istensvelünknek, me minden telep-re a régi községünk nevit tettük. Így lett Isten-

velünk, Istenáldás, Istensegíts, Istenhozott, s így mindegyik telep az anyaközség nevit viselte. Megadták a földet, a házat, de alig-hogy hozzáfogtunk gazdálkodni, egy kicsit esszeszedtük magunkot, csak bémonnya a rádió, kell menekülni, met jönek vissza a szerbek. A németek hajtottak münköt, me nem akartunk menni, aki nem engedelmes-kedett, azt agyonverték.

Gyorsan esszekaptuk magunkot, de hát mit lehetett vinni? Én kilencedmagamval vótam, nem lehetett sokat pakolni. Egy ki-csi ágyigunyát s egy kicsi enivalót felrak-tunk s a többi minden ott maradt. Mikor második napja menekültünk, akkor még nekem egy külön bánót adta elé magát. A feleségem szült ott, az úton, Bajmok es Bácsalmás között. Éppen repülőtámadás vót, négy sorban álltak a kocsik, azt se tudtam, hogy mit csináljak.

Meglett a kicsike, de minden órába' le kellett szálljunk a szekerről, met úgy bom-báztak. A feleségem egészen ki vót térve, úgy imádkozott, hogy bárcsak egy bom-ba találna el s lenne imá vége! Én es úgy meg vótam keseredve, hogy nem es bántam vóna, ha egy találat ért vóna. Így mentünk Bácsalmásig. Bácsalmáson megállottunk, s akkor ott es fel vótak készülve a menekülés-re, nem lehetett semmit se kapni, se a kicsi-kének, se annak a beteg asszonnak.

Elérkeztünk Dunaföldvárra nagy keser-vesen, mert másutt nem lehetett a Dunán keresztülmenni. A németek mindenütt el-foglalták az átjárókat, csak Dunaföldvárnál mehettünk át. Éjjel vót, megmaradtunk reggelig. Gondoltam, na hála legyen a jó Istennek, itt má' magyar földön vagyunk, egy kicsit imá itthon vagyunk, s el es indul-tam, hogy bár egy kicsi meleg vizet keres-sek, hogy tudjuk a kicsikét megfereszteni.

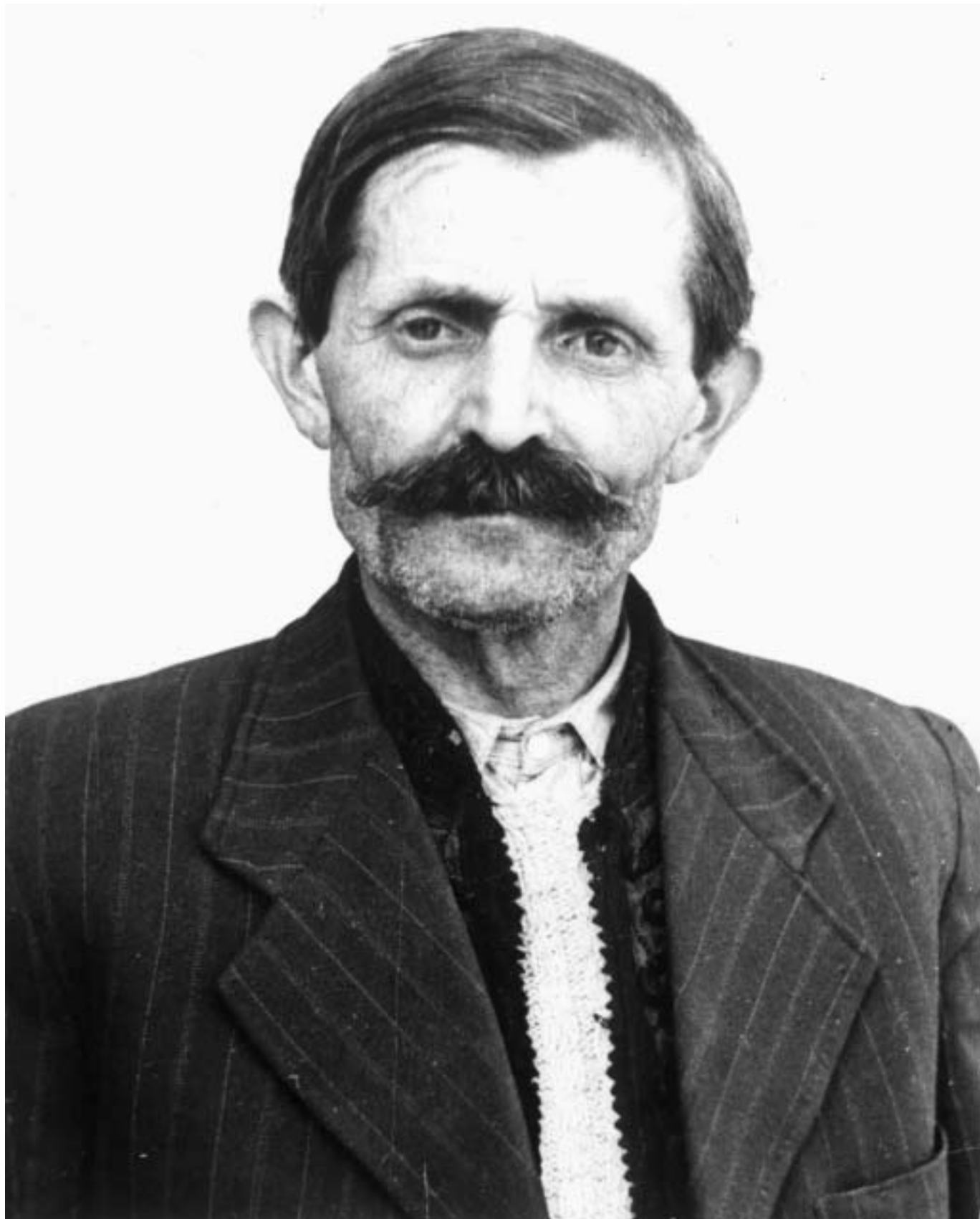
Egy kapuban állott egy vénasszon, oda-menyek s mondom neki:

– Néni, az Isten megfizeti, ne menekülés-be' vagyunk s imá három napja nem tudtuk a kisdédünköt megfereszteni, adjon bár egy kicsi meleg vizet!

Hát én még máig se felejtettem el, hogy mit mondott az a vén csúfság. Még a földbe se legyen nyugodalma! Ezt mondta:

– Nem szégyellik magikot? A világ fel van fordulva s magik most es szaporodnak?

Nem szólottam semmit, otthagytam, azt hittem a szüvem leszakad. Megindultunk újra, mentünk Zala megyébe. Rengeteg sok kocsi vót, met a bánáti svábok es ak-kor menekültek, s a bácskaiak es, úgy, hogy négy-öt sorban vótak a kocsik, nem lehetett mozogni se. Ahogy kiértünk Duna-földvárról, egy légitámadás lett, s osztá ott esszevagyultunk. Én a németek közibe kerültem, s a németek nekemestek, hogy mit

*Gáspár Simon Antal, a Népművészet Mestere
(Archív fotó Domokos Pál Péter hagyatékából; Domokos Mária szíves hozzájárulásával)*

keresek én ott? Nekemjöttek, fel akarták borítani a szekeret. Mondom nekik, nem szégyellitek magatokat, tük es menekültök s én es menekülök, s még itt es ellenségeskedtek? Elmentek s hoztak egy tisztet. Nem tudom, hogy milyen rangja vót, de látszott,

hogy nem alacsony. Odahojzták, hogy én csúfoltam a németeket. Mondja a tiszt:

- Kicsoda ez?
- Egy magyar.
- Mit keres itt?
- Mondják ezek, hogy menekül.

Ű: – S tük mit kerestek itt?

- Mü es menekülünk.
- Hát akkor mit akartok? Hagyjatok békét neki, ne bántsátok!

Így aztán Zalába értünk. A kilenc tagú családot négyfelé osztották el. Egyik fe-

le vót két leányom, másik fele édesanyám meg a gyermek, a küsebbik. A harmadik felől a feleségem meg a kicsike, s én a lóval egyebütt. Mondtam én a bírónak:

– Bíró úr! Ha nem lehet, hogy együtt legyen a család, elmenyek innét, így én nem bírom meg. Egyik falu végétől a másikig nem tudok járkálni. A falu végén vót egy ház, abba nem lakott senki, s ezt adták, hogy a család egyben legyen.

Alighogy elrendezkedtünk, dobolnak, hogy a menekültek szedjék össze magikat, me kell menjenek Németországba. Na, én nem menyek! Elegendő vót imán az idegenyekből, s nem menyek! Akkor egy magyar nyilas feladott ingemet, hogy lázítok. Egy nap beállított egy német katanával, hogy aki nem menyen Németországba, azt parancsmegtagadásétt meglövik. A német mondta, s ez a magyar nyilas fordította. S akkor eléállott az én asszonyom s aszondotta:

– Uram, mü kilencen vagyunk, s ne, megfizetjük a német államnak a kilenc golyót, hogy még annyi kárik se legyen, s lőjenek meg! Legyen imá vége!

A magyar fordította, a német mondott egy csúfot s elmentek. Többet nem kénoztak, hogy kell menni Németországba.

Aztán mikor a németek elmentek s eljöttek az orosz katanák, megint csak nagy kénokot szenvedtem. Azok csak az italt s a fejrénpet keresték mindenfelé. Nem tudtam, mit csináljak. Vót két serdülő leányom, a feleségem. Édesanyám má' öreg vót, de hova rejtsem a többieket a katanák elől? Bolondultam meg.

A lovamat, azt elvitték, de nem es búsul-tam. Majd lesz valahogy! – gondoltam.

Mü nem gondoltuk, hogy többet nem mehetünk vissza Bácskába, de Dombóváron megmondták, hogy Tolnában lesz a lakásunk. Hát felkerekedtünk s elmentünk Tolnába, Kisvejkére. Másnap híre jött, hogy Nagyvejkén egy ház felszabadult, met a németeket táborozták s minket odavittek. Így települtünk le Nagyvejkén.

Hát elég bajos vót az élet ott es, met a faluba' két rend lakosság vót. A németek es, akik a táborba vótak, hazajöttek, s most, hogy mondhassam én annak a gazdának, akié vót a ház, ide nem szabad béjőni?! Béfogadtam őket es. Hát, ha így van, így van!

De még aztán az vót a helyzet, hogy nem es vót, amit egyenek. Én a menekülésből tartottam hat hétig őket. Méges, hát rossz nevet kaptunk. Elmondtak mindennek, cigányoknak, dologtalanyoknak, szóval minden rosszat reánk mondtak.

Na, osztán földosztás lett, kiosztották a földeket, nekifogtunk gazdálkodni. '50-ig gazdálkodtunk, akkor megalakult a téesz. Bétáblázták a földeket a téeszbe, s ott dolgoztam tíz esztendeig, akkor osztán a betegségem miatt félbe kellett hagynom a munkát. A gyermekeim mind itt a Csögyárban dolgoztak Halásztelken.

S akkor hittak, hogy jöjnek fel, ne legyünk kétfelé.

Azt a ként, amit el kellett szenvednünk, azt elbeszélni nem lehet, csak nagyjából. Nem es tudom, hogy es bír ki ennyit az ember! *(Elbeszélte: Gáspár Simon Antal, a Népművészet Mestere, született 1895-ben, Istensegítsen; lejegyezte: Kóka Rozália)*

4. Éppen tizenhárom éves vótam, amikor kitelepültünk Bukovinából, Hadikfalváról. Magyarországra 1941. január 26-án jöttünk. Az vót a baj, hogy az embereket mind hitták bé koncentrára. Édesapámot es megszólították, s akkor gyorsan kellett hazatérő levelet csináltatni, aki még máma es megvan.

Vótunk öten gyermekek, s a szüleim. Velünk jött még hat család. Csak a legszükségesebb felvevő ruhát hozhatuk. Egy nagy teherautóval menekültünk ki Kosnáig. Még azelőtt, '40-ben jöttek ki legények, leányok, fiatal házaspárok, hogy az embereket ne vigyék el román katanának. Akkor jött el az én két nagybátyám es, de azután a határt lezárták a karácsonyi ünnepekre. Mikor átjöttünk, bizony mü ott vótunk a ha-

táron majdnem három hétig. Ott Kosnán, a táborba meglátogattak személyesen Boncos Miklós, Dálnoki Veres Lajos, és a vót miniszterelnök urunk édesapja, idős Antall József es.

Akkor ingemet felöltöztettek székely ruhába és énekeltek. Énekeltem, hogy Fenyő, fenyő, árva magyar fenyő... Ott a határon a katanák tanyították meg azt az éneket. Mondták édesapámnak, hogy be eleven a kend lejánkjája s jó vóna, ha énekelne még. Na én énekeltem. Mintha most es látnám azt az embert. Tizenhárom éves koromba' énekeltem neki a magyar határon s most, hatvanhárom éves koromban énekeltem a fiának es, Antall Józsefnek. Akkor nem tudtuk, hogy kicsoda, csak most tudtuk meg, ki vót, mi vót.

Onnat Losoncra vittek münkö. Losoncon kilenc hétig vótunk. Ott jártunk templomba, s ott láttunk először színházat. Láttam személyesen Szelezcky Zitát, Jávor Pált, Karády Katalint. Megmondták a neviket, simogatták a fejünköt, hogy hát elyen szegénké, alyan szegénké, székely magyarok, menekültek...

Losoncon még iskalába es jártunk. Egy nagy lebombázott gőzmalomba' vót az iskala, úgy hitták, hogy ZIMKA. Egy szép folyó partján vót.

Hamaroson aztán elvittek Szatmárnémetibe, ott es egy lebombázott vagongyárba helyeztek bé. Ott vótunk hat hétig, onnat elvittek Szegedre, s mikor májusban, az egész bukovinai székelységet letelepítették

Illés Imréné
(fotó: Kútvolgyi Mihály)

Bácskába, mű es mentünk. Szőregre kerülünk. Ez a falu Újvidéktől tizenkilenc kilométerre vót. Elnevezték Hadiknépének.

Egy nap esszegyűjtöttek münköt, nagyobbacska lejánkákat, elvittek Újvidékre, a repülőterre, me jött Horthy István a feleségivel. A felesége ápolónő ruhában vót. Ez a Maléter Pál akkor vót zöldbojtos kiskatana, ott körülöttük vót. Na, münköt megénekeltettek szépen, adtak valami cukorkákat, s Isten veletek!

Apámot megváloztották a faluba bírőhelyettesnek. Tizenöt hold földet kaptunk, s azt dolgoztuk a nővéremmel. Apám megszántotta, s bévetette, mű megkapáltuk. Leszedtük, ami termett, apám hazahordta. Erőst sokat dógoztunk, de jól es haladtunk, kezdett lenni mindenünk. Sajnos nem sokáig örülhettünk, met '44-ben el kellett meneküljünk.

A falunkba' október 2-án vót a nagy búcsú. Multság vót, a szomszéd falukból a rokonyok, régi szomszédok esszejöttek. Akkor már menegettek a németek. Láttuk, hogy menekülnek. A zsidókat es imá viszegették.

– Ó, mű nem menyünk! Mű nagyon jó helyt vagyunk!

Ez vót péntek, szombat, vasárnap, a búcsú szépen eltelt. Igen, de hétfőn kihirdették, hogy mindenki menjek, ki hogy éri, pakolják. Senki nem vette komolyan. Nem menyünk, nem, s nem, s nem! Apám elég figyelmes vót, elment, került egyet, haza-

jött, s azt mondotta:

– Halljátok-e? Ez nem tréfa.

Rengeteg disznónk vót, tehenyek, s szerencsére vót két jó lovunk. Nagyon jó, erős lovaink vótak, kocsink es vót. Egy csomó gyerek, még a nővéremnek az ura katona vót, annak is kisgyereke, az anyósa.

Egész éjjel vágtuk a tyúkokat, megfőztük, bár valameddig legyen mit együnk.

Reggelre felpakoltunk. Apám csinyált egy nagy sátort a szekerre. Ki vót rekedve az eszünk. Menjünk? Ne menjünk? Reggel hat órakor mű elindultunk kifelé a faluból.

Én mi lehettem? A tehénpásztor. Három nagyobbacska legénvel s egy küsebbecke fiúval hajtottuk a teheneket. Apámék elmentek, Isten tudja merre haladtak, de elveszítettek münköt.

Mű Zombor felé indultunk el, nem Szabadkának, met akik arra mentek a partizányok elfogták őket. Osztá negyvenkét embert úgy elvittek, hogy ma se tudjuk, mi lett velük. Mire Zomborba béértünk, este lett, s egy szerb ember, egy tanyás megszólított, megkérdekte, hogy eladjuk-e a teheneket. Én abba a helybe eladtam, hogy szabaduljak töllik, de csak es a legényekkel maradjak. Hát hova menjek? El vagyok veszve. Kicsi üdő múlva münköt valami katanák elfogtak es bévittek Zomborba egy nagy kaszárnyába. Ennünk adtak, szállást es adtak. Na, de én nem maradok ott, ingem má a szüleim keresnek! Éjjel megszöktünk. Szépen, ahogy most látom a filmekben, én

azokon keresztülmentem. A lepedőket elhasogattuk, madzagokat csinyáltunk, a negyedik emeletről leereszkedtünk. Egy katona látta, hogy menyünk, intette, hogy menjünk.

Elmentünk s békeveredtünk a német katonák közi. Addig mentünk, hogy Dunapatajon utólértem a szüleimet. Addig kerestek, jöttek, mentek. Szerencse, hogy várni kellett a kompra. Ott a kompnál vótunk három napig, nem tudtunk átmenni. Átjártunk Paksra, mert a magyar igazgató, aki ott vót Hadiknépén, ő paksi ember vót, ő is elmenekült, hazament Paksra. Tóth Lajos vót, még ma es emlékszem.

Harmadik napon mentek a németek. Nagyon sokan vótak. Minket visszafordítottak, hogy menjünk Dunaföldvárnak. Ott jöttünk át a hídon. Vissza kellett forduljon minden kocsi. Ki visszafordult, s ki a vízbe fordult. Ma es emlékszem, a szemem láttára történt. Ahogy mentek a kocsival, lovakkal a kompra, egyenesen a Dunába mentek. Ugye rettenetes sokan vótak, toladoktak a kompon. Apám megfordult a azt mondta:

– Gyerekek! Vagy mind a Dunába vagy egy se! – s megtérítette a szekeret. Dunaföldvárnál már csak egyedül én vótam ébren a szekéren. Apám azt mondta:

– Ágotacska, nézzed, nézzed, hogy mozog a híd!

Valóban, láttam, hogy a híd mozgott alattunk, olyan sok nép vót rajta.

Osztá következett Sárbogárd, Felsőtöbörzsök, Nagylók. Egyszer há monnyák, hogy közelednek az oroszok. Ezt csinyálnak, azt csinyálnak. Mi sokan vótunk testvérek. Vót két nővérem, az egyik imá fiatalasszony vót, a másik nagylány vót, má én se vótam kicsike, má a húgom es elég nagyocska vót. Elmenekültünk Zalába. Búcsúszentlászló mellett, Nemeshetésen tőtöttük ki a menekülési üdönköt. Onnat Tevelre mentünk, majd osztán én elkerültem Felsőnánára, 1980-ban jöttünk fel az uramval Érdre. Ó, Istenem, mikeket kellett elhúzzunk! Abból te írhatnál egy nagy regényt es.

(Elbeszélte: Illés Imréné, Erdős Ágota, a Népművészet Mestere, született 1928-ban, Hadikfalván; lejegyezte: Kóka Rozália)

„Amikor behaladtam a falu közé-pibe, egy öreg német ember megy keresztül az úton, és kérdelem tőle, nem tudja-e, hol laknak Lőrincz Antalnék. Azt mondja az öreg, éppen nálam vannak! Így hamar bé is mentünk a házba. Vót nagy öröm, sírás édesanyámtól, hogy újra megláttuk egy-

*Lőrincz Imre (sz.: Istensegíts, 1901. február 2.)
Majos, 1980. – fotó: Sági István*

Lőrincz Imre és családja 1940-ben, Istensegítsen.
A kép bal oldalán özvegy Lőrincz Antalné,
Kodály Zoltán kedves adatközlője látható.

mást. Ott vót az öcsém, Gergely a feleségével és öt gyermekkel, a nőtestvérem, Bori és a sógorom, Miklós Gábor. Egész éjjel csak beszélgettünk, hogy milyen vót a menekülés, milyen keserves vót.

Édesanyámék keddi napon indultak el, Csantavér mellett vót a falujuk, Istenes, mi pedig még vasárnap indultunk el Istensegítsről. A mi útirányunk Topolya, Kossuthfalva, Bajmok és Bácsalmás. Édesanyámék pedig egyenesen Szabadkára mentek a nagy esőben, de nem juthattak bé Szabadkára. Leállították, és ott az úttesten áztak, fáztak, míg végül a partizánok visszakényszerítették, hogy menjenek vissza Istenesre. Amikor visszaértek a szabadkai útról a menekülésből, és hazaérkeztek Istenesre, a vót házigazda már visszatért, benn vót a házban és semmi szín alatt nem fogadta bé őket. Vót egy Loku nevű szerb partizán, aki egész négy év alatt a faluban bujkált. A felesége csantavéri vót, ott is lakott a két gyermekével, ő pedig állandóan a tanyákon, hol az egyik szalmakazalban, hol a másik szalmakazalban húzta meg magát nappalra, és éjjel járta a falut, meg a tanyákat. A felesége mindig hozta neki lopva az ennivalót, és dugva adta oda neki, így partizánkodott. Loku vót, aki édesanyámékot befogadta a saját házába, és együtt laktak, még az elmaradott őszi munkákat elvégezték közösen. Mindent betakarítottak a mezőről, és amikor minden őszi munkát elvégeztek, újból jöttek a partizánok.

December 8-a vót, nagyon esett az eső, és az egész falut, a székelységet mind szeke-

rekre rakták, és két oldalt partizánok mentek a szekerek mellett. Feketicsen és Szikicsen alapítottak a székelyek részére táborot. Ott őrizték őket, és nagyon hiányos kosztot éltek, nem vót szabad a faluból sehova kimenni, csak a falun belül vót szabad járni. Különösen a kisgyermeknek szenvedtek, éheztek, meg fáztak. Vótak bátrabb anyák, akik kimerészkedtek tejet koldulni a gyermekeknek. Akkor a férfiakat felkérték, hogy álljanak bé a Petőfi csapatba partizánok. Sokan bé is léptek a fiatal emberek, és elvitték őket a németekkel szemben harcolni. Ezek a családok jobb bánásmódban részesültek a táborban. Akik beléptek a partizáncsapatba, azok közül sokan nem tértek vissza többé soha, örökre odavesztek.

Így kínlódtak a táborban egész 1945. február 16-ig. Február 16-án szerelvényt állítottak össze marhavagonokból, különvonatot, és úgy felrakták vagonokba őket. Ruhájuk csak annyi vót, amibe felöltöztek, a többit mind elvették, ott maradt Szikicsen. A vonatot átvitték Szegedre, és egy holtvágányra tolták, és otthagyták a szegedi állomáson. Két napig az állomáson vótak, nem törődött velük senki, míg végre a püspök tudomást szerzett az otlétükről, aztán rendezkedett. Jó meleg ételt főzetett a részükre, kenyeret küldött ki az állomásra, és szétosztatta a népek között. Maga a püspök úr is személyesen kiment az állomásra, hosszasan elbeszélgetett a menekültekkel. Másnap aztán vonattal átvitték Garára, Csátaljára meg Vaskútra őket, szétosztották házakhoz.

Anyám mindezeket sírva elpanaszokta. Akkor én is elmondtam, milyen keservesen menekültem ki a vonatból, amikor vittek Szibériába. Amikor ezeket elsoroltam édesanyámnak, még jobban elkezdett sírni. Akkor többet nem mertem mondani, milyen vót a letartóztatás, menekülés és a többi.

Veszem a kiutalási papírt, bémegyek a házigazdához, Musch Henrikhez, és mutatom neki. Nem is tiltakozott, hát, ha így van, akkor így van, de a felesége elkezdett vitatkozni németül.

Hogy gondolom, ez a ház és a sok gazdasági épület a földből nőtt ki? Mi ezért meg kellett dolgozzunk! Akkor elmondtam nekik, hogy mi is elhagytuk a házat, először Bukovinában, másodsor pedig Bácskában. Én tudom, milyen keserves házat építeni, mert én is sokat kínlódtam, amíg felépült a bácskai házam, és pillanatok alatt ott kellett hagyni. Erről mi nem tehetünk, ha így hozta a sors. A madéfalvi veszedelemkor az őseink a németek elől ki kellett bujdosniuk a hazájukból, most itt vagyunk mi, és maguknak kell elbujdosniuk. Erről nem tehetnek sem maguk, sem én nem tehetek semmit. Akkor az asszony, Kati néni sírva fakadt, meg az embernek is potyogni kezdtek a könnyei. Én sem álltam meg sírás nélkül. Erre mondja Henrik bácsi, akkor költözködjének bé. Ennyi vót a honfoglalás."

(Részlet Lőrincz Imre „A bukovinai Istensegítsről a völgyeségi Majosig” című könyvéből. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1986. Sajtó alá rendezte: Kóka Rozália)

VERBUNKOK

VÁLOGATÁS

A ZENETUDOMÁNYI INTÉZET
NÉPTÁNC ARCHÍVUMÁBÓL

1. Lassú és friss csárdás, *Vitnyéd*
2. Csárdás, *Kóny*
3. Kettes és friss, *Tardoskedd*
4. Lassú és friss csárdás, *Bük*
5. Kettős és friss, *Berzence*
6. Lassú és friss csárdás, *Drágszél*
7. Lassú és friss csárdás, *Sárpilis*
8. Lassú és friss csárdás, *Drágszél*
9. Lassú és friss csárdás, *Madocsa*
10. Lassú és friss csárdás, körscárdás, *Szeremle*
11. Friss csárdás, *Bag*
12. Csárdás, *Túrkeve*
13. Darudübögő és frisses, *Tápé*
14. Csárdás, *Apátfalva*
15. Lassú és frisses, *Tápé*
16. Csárdás, *Domaháza*
17. Csárdás, *Alsóberecki*
18. Hármascárdás, *Geszteréd*
19. Csárdás, *Nagyecsed*

Szerkesztő: Lévai Péter
Videográfia: Fügedi János
Borítóterv: Berán István
Fotó: Kanyó Béla

Az Etnofon Népzenei Kiadó
és az MTA Zenetudományi Intézete közös kiadása

CSÁRDÁSOK

VÁLOGATÁS

A ZENETUDOMÁNYI INTÉZET
NÉPTÁNC ARCHÍVUMÁBÓL

1. Páros verbunk, *Vitnyéd*
2. Verbunk, *Sobor*
3. Nagyverbunk, *Szany*
4. Karéj, *Szil*
5. Kónyi verbunk, *Kóny*
6. Bertóké verbunk, *Halászi*
7. Magyar verbunk, *Tardoskedd*
8. Huszárverbunk, *Bag*
9. Verbunk, *Decs*
10. Verbunk, *Sárpilis*
11. Kun verbunk, *Kunszentmiklós*
12. Vasvári verbunk, *Szilice*
13. Vasvári verbunk, *Domaháza*
14. Sarkantyús, *Pusztafalu*
15. Hatoztató, *Alsóberecki*
16. Fergeteges csapástánc, *Alsóberecki*
17. Csapásolás, *Polgár*
18. Paraszttánc, *Tiszavasvári*
19. Verbunk, *Túrkeve*
20. Magyar verbunk, *Nagyecsed*
21. Székely verbunk, *Makfalva*
22. Székely verbunk, *Marossárpatak*
23. Verbunk, *Gyimesközéplek*

Szerkesztő: Lévai Péter
Videográfia: Fügedi János
Borítóterv: Berán István

Az Etnofon Népzenei Kiadó
és az MTA Zenetudományi Intézete közös kiadása

3. Héttorony Fesztivál

2004. november 13–14.

*Hagyományörzés a Marczibányi Téri Művelődési Központban
(Budapest, II. ker., Marczibányi tér 5/a.)*

„...a Héttorony mélyében fekszik a mérhetetlen kincs, melynek a Barát az őre; bizonyos éjeken látni őt völgyeket átbágo lépéssel, fejével a holdig felérve járni, s a kincshöz vivő kulcsokat kínálgatni. Ezen kincs magába foglalja mind azt, mi az isteni magyarföldön csak lehet: aranyfákat, gyümölcsöt, szállógerezeket, mindennemű állatot, bor helyett, iható folyékony aranyat, arany tyúkokat, hasonló tojást költve, arany köveket st. ki belé juthat az szedhet amennyit s mit akar egy óráig éjfélt előtt, ekkor földrendítő csapással becsukódik a hétvár kapuja; ha a szerencsés ekkor ott maradt volna, addig kel néki benn várnia, míg évek vagy századok folytán ismét bejut valaki, ki őt megszabadítsa. Azon nem, melyből valamit magával visz, szerencsét hoz néki egész életére; a végtelen kincs legbecsesb drágasága azonban egy kereszt, a boldogságos szűz, és tizenkét apostol aranyból; ki ezekhez nyúlni mer, azt rögtön halál éri. Ha mégis sikerülne valakinek azokat kivinni, azonnal megszűnnék magyarhon gazdagsága, s az ország pusztá s elhagyottá lenne.”

(Ipolyi Arnold: Magyar mythologia – Pest, 1854)

A Héttorony szimbolikája századok óta többször is feltűnt a magyar kultúrtörténetben. Kiadónk, mely tizenkét évvel ezelőtt a folklór gyökerű zenék közvetítését tűzte ki feladatának, ismét időszerű jelképnek tartja ezt a legendát. Kiegészítve a Héttoronyban rejtőz kincsek felsorolását a Kárpát-medence népi műveltségével, melynek része az az újból felfedezett és szakadatlanul továbbformálódó parasztzene is, melyről kiderült, hogy a nagyvárosi ember is szívesen él vele. Elsősorban ünnepein persze, mint hajdanán.

Kívánjuk, hogy közönségünk az idej Héttorony Fesztivált is ünnepként élje meg.

Programok:

Koncertek, közös dalolás, muzsika és tánc, Kőketánc gyermekjátsszó, Henics Tamás fotókiállítás, dedikálás, borház, lemez- és könyvvásár

Szombat

17.00–19.00 Ruszin táncantánítás, a Técsői Banda játszik
18.00 Henics Tamás erdélyi fotói – kiállítás megnyitó
19.00 Házi muzsika – Kiss Ferenc és barátai koncertje
20.30 Békés Banda lemezbemutató koncert
21.00–24.00 Magyar-román-ruszin táncház

Vasárnap

10.00–13.00 Kőketánc gyermekjátsszó
11.00 Bartha Tóni bábszínháza
12.00 Tükrös gyermekműsor
16.00 Elvesztett Éden. Nyilvános beszélgetés neves művészekkel és szakemberekkel. Téma: Népzene a rádióban és a televízióban
18.30–19.15 Gombai Tamás és bandája hunyadi népzeneét játszik
Ízelítő a Técsői Banda „Vertek engem vertek” című új albumából
19.30 Vodku V Glotku lemezbemutató koncert: Kikötő
20.30–23.00 Táncház, kocsmazene
Mindkét este Menczinger Borház és kedvezményes lemezvásár

ETNOFON Records

Levélcím: 1055 Budapest, Falk Miksa u. 16.
Telefon: (36.1) 266-5091 • Fax: (36.1) 429-0324
E-mail: info@etnofon.hu • Honlap: www.etnofon.hu

Jegyek elővételben kaphatók a helyszínen, a Kaláka Zenecsoportban (1052 Bp., Bárczy István u. 10., tel.: 267-5331) és a Pro Folk üzletében (1074 Bp., Almássy u. 1., tel.: 351-3341)

Támogatók: Civil Rádió FM 98 MHz, Honvéd Együttes, Hungaróvin Rt., Magyar Szőlő- és Borkultúra Kht., Mezőgazda Kiadó, Nemzeti Kulturális Alapprogram, SzONYa CD és DVD Kft., Vasas Művészegyüttes Alapítvány

A technikailag korszerűsített
Etnofon Hangstúdió
újából várja a népzeneszereket!

Új számítógépes szoftverünk a hozzánk csatlakoztatott automatika keverőpulttal 32 sáv lekeverésére nyújt lehetőséget digitálisan. Az automatika nagymértékben megkönnyíti a bonyolult keverési munkákat. Akusztikus zenei felvételekhez a legkiválóbb mikrofonparkkal rendelkezünk. Korszerű effektek állnak a zenészek rendelkezésére, és a szinkronban működtethető VHS és Betacam videomagnók filmzenei produkciónak felvételét is lehetővé teszik. A nyolc oktáv klaviatúrájú, billentésérzékeny szintetizátor, az etnikus hangkártyák és a speciális modulok a világzene műfajában alkotó művészeket szolgálják.

Digitális montírozás, népzenei archívum, zaj-zörejtár, effektgyűjtemény, digitális hangminta-vételezés (sampling), computer vezérelt szinkronitás

Referenciák: Amadinda, Új Zenei Stúdió, Horgas Eszter, Vigh Andrea, Matuz István, Geiger György, Márta István, Kurtág György, Kaláka, Vujicsics Együttes, Cseh Tamás, Szvorák Kati, Vándor Vokál, Falkafolk, Rományi Rota, Arasinda, Odessa Klezmer Band, Egyszólam, Kalamajka, Berecz András, Vízöntő, Jánosi Együttes, Bekecs Együttes

Kontakt: Mazura János (06-30-376-1615)
Péterdi Péter (06-30-450-61-02)

Zurigo

„Szíve yánását halbod az időnek”

Moldvai Csángó népzene

Támogat

Budapesti Helyvidék
XII. kerületi Önkormányzat
védnök: dr. Mityan György polgármester

Támogat

Budapest Fővárosi
Közyűlés Kulturális Bizottsága

LEMEZBEMUTATÓ koncert

2004. november 5-én 20 órai kezdettel
a XII. Kerületi Művelődési Központ
Színháztermében

Majd táncház hajnalig a Zurgóval és a Fanfare Complexával

XII. Kerületi Művelődési Központ, Bp. XII., Csörsz u. 18., tel.: 319 9854
www.zurgo.hu

A jegy ára 1.000 Ft, amely a táncházra is érvényes

„Szíve járását hallod az időnek?”

Ezt nem tanítják, mesterség lopódik. Mire húzza az embert a szíve... – mondta Róka Balog Anti forrófalvi furulyás. Így hagyományozódik a mesterségbeli tudás Moldvában nemzedékről nemzedékre. Hiszen a muzsika fortélyait a legjobb mester is csak úgy adhatja át, ha a tanítványt fűti a vágy, hogy megszerezze a tudományt. Mint egykoron Prométheusz a tüzet.

Gregoriánt, balladát, siratót és szerelmes dalt, reneszánsz, közep- és újkori tánczenét szólaltatunk meg lemezünkön, felidézve az előttünk járó nemzedékek ünnepeit, örömet és bánatát. Moldvai csángó magyarok zenéjét, amiket régi öregektől, s ma is élő gyermekeiktől, unokáiktól gyűjtöttünk. A múlt üzen a jelennek e sok szép dallammal, melyekben ott lüktet az idő szívverése:

„Embernek ének örzi az időt,
az tartja számon minden eleinket!
Hallgass meg egy semmicske éneket,
s szíve járását hallod az időnek.”

(Ratkó József: Segítsd a királyt!)

Köszönetet mondunk mestereinknek, akiktől az énekeket és a muzsikát hallottuk: a pusztinai Bogdan Toadernek, a külsőrekeszini Fehér Mártonnak, a gâsteni Mandache Aurélnak, a dioszéni Petrás Mária-nak, a klézsei Hodorog Andrásnak, Hodorog Lucá-

nak, Legedi László Andrásnak, Legedi László Istvánnak és Szályka Rózsának, a lujzikalagori Gábor Antalnak és Veres Antalnak, a lézpedi Fazakas Ilonának, Jánó Annának, Márton Erzsébetnek és Ónódi Mária-nak. Köszönettel tartozunk továbbá magyarországi barátainknak akik munkánkat segítették.

Külön köszönetet mondunk Petrás Mária moldvai csángó énekesnek és iparművésznek, hogy a lemezen elhangzó esti énekkel és a borítón felhasznált kerámiáival megajándékozott minket, valamint Fábri Géza kobzos előadóművésznek, hogy baráti közreműködésével a közös alkotómunka és az együttműködés örömeiben részesített bennünket.

Reméljük, lemezünk is hozzájárul ahhoz, hogy a kisebbségek, s köztük a moldvai csángó magyarok, minél nagyobb figyelmet és támogatást kapjanak identitásuk és kulturális értékeik megőrzéséhez. Hiszen 2001. május 23-án az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének Állandó Bizottsága egyhangúlag elfogadta Tytti Isohookana-Asunmaa finn raportőr jelentését, amely kimondja, hogy a moldvai csángók „a magyar nyelv egy korai változatát beszélék, ősi hagyományokat, változatos népművészetet és népi kultúrát őriznek, amely különleges értéket jelent Európa számára”.

2004. november 5-én szeretettel várunk mindenkit a XII. Kerületi Művelődési Központba, ahol este 8 órakor tartjuk a „Szíve járását hallod az időnek” lemezbemutató koncertünket.

Zurgó Együttes
www.zurgo.hu

Szegen csengő

mesék, népdalok a Nagykunságról és annak környékéről, muzsikával 2 db CD-melléklettel, a FolkEurópa Kiadó gondozásában

Írta, dalolja, elmondja: Berecz András; metszette és rajzolta: Gyulai Líviusz furulya; Juhász Zoltán; tárogató, nádsíp: Dsupin Pál; citera: Husi Gyula hegedű: Major Levente, Molnár Miklós; cimbalom: Balogh Kálmán brácsa: Mester László; bőgő: Szász Lőrinc; bot: Végső Miklós, Galát Péter lavor, katonaláda, pergő kés: Berecz András

„Nekibátorodtak, gyertyát gyújtottak, lelopóztak a pincébe ketten. Hát látják: ott egy kiseded pógár, hatalmas husáanggal, egyszál pendejbe! Nem vót gyermekük nekik, hát úgy megörültek, majd eszüket veszítették! Mi a csuda ez! Hogy kerül ez ide, pont ide úhosszójok! Aszt se bán-ták, hogy szakállas. De azon mán borzasztó meglepődtek, amikor abbul a csepp lila szájá-bul nagyot kiáltott: – Én jó atyám, de finom jó meleg van itt!”

„...Aki a forrástul idébb megfürdik hülve is meleg, rozsdaszín vizébe, atul elpártol a fáj-dalom. Összevont nyakúaknak, fejerázóknak igen jó. Párold csak felette dagadt riszed, jó lesz a! Ha krétát, bogárt, békát, vízi bornyút nyel-tél, kivetteti. Vizét iszogatva meggyógyulsz, ha megszakadtál, vagy megvonattak inaid. Embert indulatra indít, magját sokasítja. Bolondozókat, álmélkodókat, fejerfájó részegeket helyre üt, ha fejet mosnak benne. Vize a szemnek homá-lyát távolartja. Rebegő nyelvet egyenesít. Köny-nyezőknek jó. Ember, barom, ki folyton vonít-va lélegzetet nem vehet, vizében időre alábukva gondját csorbíthatja...”

(részlet a „Szegen csengő” c. kiadványból)

„...Ez a Szegen csengő mesekönyv és CD a gyógvizek dicsérete nagykunsági mesemon-

dók hangján, népzenevel. Az egyik mese a kunhegyesi Kerék Palkó tűzoltószertáros tör-ténetét dolgozza fel, melyet magam gyűjtöt-tem Hatujjú Kovács Lajos tomajmonostori éjjeliőrtől, majd magam is toldottam meg: A kunhegyesi kéttornyú templom széthasad, tornya kétfelé, földre hajlik. Ekkor az asszo-nyok emberük süvegében ásványos hővizet hoznak, mely a templom fundámentumát úgy megáztatja, hogy a széthasadt templom nyom nélkül összeforr. A meghajlott tornyok újra kiegyenesednek. Hirtelen egyenességtől a harangok úgy megzúdulnak, hogy messzi szállásokon a csengők szegen is megszólal-nak!” (Berecz András)

Lemezbemutató:

2004. dec. 17. 20 h

XII. Kerületi Művelődési Központ (MOM), Budapest XII., Csörsz u. 18.

Tel.: 319-9851

E-mail: gesztenye@gesztenyehaz.hu

Hangvető Zenei Terjesztő Társulás Kft.

1115 Bp., Bartók Béla út 92-94.

VIII. em. 71., A lépcsőház

Tel., fax: 36-1-209-8828

E-mail: folkeuro@axelero.hu

APRÁJA

„Én elmentem a vásárba...”

A Kolompos együttes

lemezbemutató koncertje

2004. december 4. szombat, 11 óra

Fonó Budai Zeneház

1119 Budapest, Sztregova u. 6.

*

2005. január 2.: Ujjé(!)vi mese
Sebő Ferenc és a Kaláka együttes koncertje
(XII. Kerületi Művelődési Központ)

*

November 27. szombat, 16.00

35 éves a Kaláka együttes

Ebből az alkalomból a Marczibányi Téri Művelődési Központ egy meglepetés-műsorral köszönti az együttest. Kaláka-rajongó családokat, kicsiket, nagyokat várunk szeretettel a koncertre, ahol az együttes barátaival, alkotótársaival lép fel egy színpadon. Közreműködők: Kiss Anna költő – számos megzenésített vers szerzője, Galkó Balázs, Pályi János, Palya Bea, Sebő Ferenc
Este 19.00-tól a szokásos felnőtt koncert

*

Néptánc tanfolyam felnőtteknek
októbertől júniusig
az Aranytíz Művelődési Központban
Oktatók: Bohus György, Redő Júlia
hétfőnként este 7-től 10-ig:
– mezőkölpényi táncok –
szerdánként este 7-től 10-ig:
– kalotaszegi román táncok –

Ötven éves lett a sárospataki Bodrog Néptáncgyűttes. A hétköznapokon nincs ideje az embernek a múltba nézni, elgondolkodni azon, mit jelentett, jelenthetett néptáncsal foglalkozó eleinknek e közösséghez való tartozás, mit jelentett évtizedekkel ezelőtt magyar folklórral foglalkozni, mennyi erőt meríthettek ők azokkal a hagyományörzőkkel vagy éppen mesterekkel való találkozásokból, akiket mi már nem ismerhettünk személyesen. Az évforduló előtt azonban számot kellett vetnem mindezekkel. Kiállításra készülve, s az együttes öt évtizedes történetét írogatva számtalan régi fénykép került a kezembe, s elolvastam az egykori újságcikkeket, turnékról készült beszámolókat, az ÁFÉSZ vezetőinek egymáshoz írott jelentéseit egy-egy rendezvényről. Elkészült a történet, megnyílt a kiállítás, s megmaradtak bennem azok a gondolatok, amelyek sem ide, sem oda nem fértek be. Itt nem az együttes történetét akarom bemutatni az olvasóknak, hanem azt érintve a hatásait boncolgatom. Hatásait Sárospatak város életére, a néptánc-mozgalomra, az emberekre, családokra.

Ott kell kezdenem, hogy 1954-ben az akkori Földműves Szövetkezet úgy hozta létre az együttest, hogy néhány éve már csoportokat vezetett városunkban Sipos György, főiskolai testnevelő tanár. Az ő személye kellett ahhoz, hogy esély legyen egy ilyen népművészeti műhely kialakulására. Számára pedig kellett az az indíttatás, amelyet Elekesnértől és Rábai Miklóstól kapott főiskolai tanulmányai alatt. Az akkori alapító tagok főleg főiskolai diákok és szövetkezeti dolgozók közül kerültek ki. Öt évvel ezelőtt kicsiny csoportjuk még színpadra lépett, de az ötvenéves évfordulón már csak a nézőtérén köszönthették néhányukat. Ők azok a nagy öregek, akiknek ma az unokáik táncolnak csoportjaikban. Ezekről az időkről keveset tudunk – dokumentumoknak is híján vagyunk –, szinte csak annyit, amennyit a táncosok emlékezete megőrzött. Egy dolog viszont bizonyos: az egykori alapító tagok büszkéek arra, hogy valaha táncosként ebben a néptánc csoportban tevékenykedtek, és Sipos Györggyel együtt tanultak bele az együttes munkába.

A hetvenes évek elején történt egy nagyobb generációváltás. Itt is – mint az alapítás körülményeinél –, az emberi tényező játszott szerepet, hiszen ebből az együttesből indult el Ureczky Csaba koreográfus, valamint több táncos társával Rónay Ferenc, s alakították meg a szomszéd városban, Sátoraljaújhelyben a Hegyalja Népi Együttest. Táncosok addig is jöttek-mentek, s természetesen éveken keresztül ál-

Gyökereink mélyéről...

A Bodrog Néptáncgyűttes és Sárospatak 50 éve

landó társulat is működött, de 1969-ben egy olyan társaság jött össze, amely több mint egy évtizedig táncolt együtt. Az országos köztudatba a hatvanas években bekerült együttes ezzel a gárdával, Sipos György vezetése alatt érte el legnagyobb sikereit. E korszaknak a fesztiváldíjak mellett a Szocialista Kultúráért és a Kiváló Együttes kitüntetések voltak mércéi. A hetvenes évek táncosai az elődöktől eltérő viszonyban voltak vezetőjükkel, a mai napig kiemelt tisztelettel és szeretettel emlékeznek egykori mesterükre. Ez volt az az időszak, amikor a szövetkezeti együttes a Városi Művelődési Házal szorosabb kapcsolatba került. Sipos György 25 éven keresztül vezette az együttest, 1979-ben váltotta fel őt tanítványa, Pécsvárad Botond.

Néhány év alatt több együttesvezető (Ignáth János, Sajószegi László, majd Muha Miklós) tevékenységének köszönhetően a táncos gárda teljesen kicserélődött, az addigi cigányzenészeket népzenei zenekar váltotta fel, a szemléletmód és a repertoár is teljesen átalakult. Ezt kívánta meg a fejlődő tánc- és néptánc-mozgalom. Az addigi koreográfiák helyett újabb szemléletű művek születtek, amelyeket már az új koreográfus generáció jeles képviselői (Timár Sándor, Nagy Albert stb.) alkottak és tanítottak be. 1983-ban átadták Sárospatakon a Művelődési Házát, amelyet Makovecz Imre tervezett. Már a tervezéskor figyelembe kellett venni, hogy létezik Sárospatakon egy közel harmincéves múltra visszatekintő együttes, s így lett az új épületben egy ténylegesen próbateremnek tervezett helyisége a Bodrogosoknak, az addigi tornatermek után ez

lett az új otthonuk. Ez az a korszak, amikor az utánpótlás nevelése is szervezeten elindult. Gyermekek- és ifjúsági csoportokat hoztak létre, az új intézmény ezek számára is helyet biztosított, s ebből nőttek ki azok a gyermekegyüttesek – köztük az Egyed Erzsébet vezette Kisbodrog, majd a Darnos Éva és Darnos István által irányított Ördögsvölvő Gyermektánc csoport –, amelyek a gyermektánc-mozgalom megerősödésével, gyermekfesztiválok létrejöttével szintén országos hírnévre tettek szert. Ezekben a csoportokban többek között a hetvenes évek táncos generációjának a gyermekei táncoltak.

A nyolcvanas évek végétől egyre-másra szerveződtek olyan programok a Művelődési Házában, amelyek a népzenehez, néptáncokhoz kapcsolódtak. Nemcsak híres zenekarok, énekesek koncertjeiről kell itt említést tenni, de táncos bálokról, táncházakról is – hol rendszeresebb, hol rendszeretlenebb formában –, olyan zenekarok közreműködésével, mint a Dűvő, a Csík Zenekar, a Galga, a Szeredás, vagy éppen a Kerekas Együttes. Helyet adott az intézmény néptáncos seregszemléknek, minősítő fesztiváloknak, nemzetközi fesztiváloknak, később az Amatőr Néptáncosok Országos Bemutató Színpada rendezvényeinek. E rendezvények közönségének egy része mindig azokból a sárospataki családokból került ki, ahol a családtagok valamelyike kapcsolatba került az együttesrel. Önálló amatőr színházi produkciók (A költő visszatér, István a király stb.) is létrejöttek a városban, az együttes tevékeny részvételével. Ezek kapcsán a táncosoknak meg kellett tanulniuk,

hogy a táncszínház mennyiben más, mint a táncgyűttes fellépései, milyen gondolkodást, mozgáskultúrát, színpadi viselkedésmódot követel meg ez a műfaj.

Mindezek mellett az együttes tagjai elkezdtek foglalkozni a táncok eredetével, elméletével, tánc kutatással, többen publikáltak is e témákban. Az Örökség Gyermekek Népművészeti Egyesülettel együttműködve a rendszeres táncpedagógus továbbképzések mellett más oktatási forma is helyet kapott Sárospatakon, például pedagógusok számára a Bodrogközi Mesterkurzus, gyermekeknek pedig a Zempléni Néptánc Tábor. A Táncművészeti Főiskola a Comenius Tanítóképző Főiskolával együttműködve ugyancsak itt tartotta másoddiplomás képzésének egy kurzusát. A gyermektáncosok számára a Művelődés Háza munkatársai létrehozták a Pünkösdi Gyermektánc Találkozót és a Zempléni Gyermek Szólótánc Versenyt, majd néhány évvel ezelőtt létrejött a Bodrog Folkzenei Fesztivál és a Csűr-fesztivál, ahol olyan előadókat láthatott a pataki közönség, mint Berecz András, János Hajnalka, a Balogh Kálmán Gipsy Cimbalom Band, a Vujicsics Együttes, valamint Herczku Ágnes – egykori Bodrogos táncos – és a Fonó Zenekar.

A gyermekegyüttesek adták az alapját annak is, hogy 1996-ban táncművészeti iskola alakult a városban, majd 2000-ben az addigi zeneiskola tánc-, illetve képzőművészeti ágakkal is bővült. Szintén ebben az évben az általam vezetett Bodrog Néptáncgyűttes mellett alakult egy egyesületi formában működő másik együttes is.

Itt tartunk ma. A létrejött fesztiválok egyike-másika több mint tíz éve fejlődik, bővül, él. Az együttesi munka mellett a táncpedagógiai, táncfolklorisztikai, koreográfiai műhelymunka is említésre méltó. Sárospatakon van két felnőtt együttes, működik két művészeti iskola, amelyekben nagy hangsúlyt kap a néptánc oktatás, a kisvárosban szerény becslések szerint is közel 500 fiatal foglalkozik e művészeti ággal. Az elmúlt öt évtized alatt sok százan kerültek gyermek- és felnőtt táncosként, zenészként a Bodrogba, s úgy gondolom több olyan család él városunkban, amely kapcsolatban állt az együttessel, mint ahány nem.

Szerintem, ha ötven évvel ezelőtt nem indul el az a kis csapat, ma biztosan szégyesebb lenne kulturális életünk. Talán e kis gondolatmenetből látható, hogy minden népzenei, néptáncos műhellyel számolni kell, s nemcsak létével, tevékenységével, hanem hatásaival is. Így én azt kívánom e jeles évfordulón, Isten éltesse minden zenészt és táncost, határon innen és túl.

Darmos István

Dudaszó hallatszik – Strakonicében

Idén augusztus végén már a 16. Nemzetközi Dudász Fesztivált rendezték meg a Prágától mintegy 110 km-re délre fekvő kis cseh városban, Strakonicében.

A Magyar Dudazenekar kissé nehezen állt össze a zsúfolt augusztusi programok miatt, de aki eljött, örömmel és lelkesen vett részt a szokásosan fásasztó, állandó jóvőmenéssel járó találkozón. A szinte mindig telt házas fellépéseken túl a nem egyszer hajnalig tartó táncházakból is derekasan kivette részét kis csapatunk: Strack Orsolya (ének, tánc), Galát Péter (tánc), Tóth-Pál Zoltán (tekerő), Boros Csaba, a fotón megörökített Okos Tibor, Vladár Károly, s jómagam, mint dudások.

Utunkat összekötöttük egy kis csehországi kirándulással, aminek előzménye: nem vittünk térképet... Patrónusunk és helybeli védőszentünk, Uhrík Laci ennek nem igazán örült, mert a polgármester fogadását így elmulasztottuk. (Egy koccintás erejéig azért később vele is összejöttünk.)

A helyi dudazenekarok mellett a világ számos országából érkezett zenészeket, tán-

cosokat ismerhetett meg a nagyérdemű. Bolgár, francia, holland, olasz, német, lengyel, osztrák, angol, skót, török stb. zene és tánc árasztotta el az utcákat, tereket, kiskocsmákat.

Jóleső érzés volt a magyar biztatás, taps, amely a Bohémia Magyar–Cseh Baráti Kör vidám társaságától kísért bennünket. A fesztiválon megismerkedtünk egy Németországban élő, magyar cimbalmon játszó cseh hölgygel, valamint skóciai és belgrádi fesztiválszervezők kértek tőlünk névjegykártyát, s interjút adtunk a Piping Today című dudász hírekről beszámoló magazinnak.

A Magyar Dudazenekar nemrég megjelent CD-jének népszerűsítésére csaptunk egy kisebb utcabált, ahol kelendő volt még a póló és a „Dudász Pályinka” is.

Köszönet a kinti szervezőknek, akik reményeink szerint a soron következő fesztiválra is meghívják bennünket, és köszönjük a Hagyományok Háza, valamint a Dudaszó Hallatszik Alapítvány támogatását.

Karakas Zoltán

Ajándék volt ez az este

A Nyírség Táncegyüttes Pécssett

A Magyar Tánc Napja, így nagy betűkkel, mert rangos eseménye a Pécsi Napoknak. Mi versenyezhet vajon a városban élő kisebb-ségek sokszínűségével, néha egzotikus másságával, lendületével és lelkesedésével, ami a szigetlakók elszántságából is fakad? Van egy jelölt: a Nyírség Táncegyüttes. Magyarország évtizedek óta legjobb együttese volt vendégünk szeptember 25-én, este 7 órától a hajdani Park moziból átalakított hangversenyteremben.

Esőhelyszín. Sajnos a műsorfüzet nem említi, így barátok, ismerősök adják tovább a hírt, hogy a Szabadtéri Színpad helyett itt, ebben a mindenféle kulturális eseményre alkalmatlannak látszó, rideg teremben lesz a műsor. Csupaszz színpad, de nem a szándékolt puritánság okán. Ez van, mint ahogy két kicsi öltöző, fürdési lehetőség nélkül, úgynevezett járárok nélkül a színpadhoz, ahonnan a kétszámjegyű közönség elé kivonulnak a táncosok.

Kicsi, de lelkes közönség – méri fel a helyzetet konferálásában Demarcsek György, az együttes művészeti vezetője. 20 éve járt a Nyírség Pécssett, a távolság talán nemcsak kilométerben mérhető, de hivatkozni erre könnyű.

Lehetne akár botrány is, de minálunk (néptáncosoknál) ez nem szokás. Örülünk a vendégnek, és az első néhány zenei ütem, az első lépések, az első hangulat után elfelejtjük, hogy az erősítéssel milyen sziszifuszi harcot folytatnak a színpadon rutinos hangmérnökei. Ezen az estén a terem gyözött, a túlzott visszhang, a gerjedés a műsor végére tetőzött. Elflejtjük a méltatlan körülményeket, hiszen előttünk a színpadon egy együttes, amely szinte mindent elért, amit el lehet érni, mindenhol első díjat nyert, ahol díjakat lehet nyerni, a szakmai fesztiválok sorától a Ki mit tud?-szereplésekig mindig az első volt, és ismeri a fél világot.

A műsor Kácsor István alkotásával, a Madocsaai táncokkal indul: jó kis bemelegítés. A hitelesség egy pillanatra sem unalmas, ott vagyunk vasárnap délután azon a kis falusi utcán, belefeledkezünk a sok körformát használó koreográfia menetébe. Aztán stílusváltás: Orza Calin, erdélyi koreográfus örköi férfitáncában (Kalapos) már nemcsak a virtuóz táncolás és ügyesség tűnik föl, hanem a fiúk kiváló színészi játéka is. Tíz fiúnak fekete kalapja van, a tizenegyediknek sajnos csak egy szürke. A neki jutott „másság”-tól az egyébként kistermetű legény mindenféle furfanggal igyekszik szabadulni: fekete kalapot szerez a többiekől s így beindul egy láncreakció (táncos poénok tömegével), ahol mindenki a saját vérmérséklete szerint oldja meg a helyzetet, egy pillanatra sem kiesve a feszes ritmusú „rományos” figuráiból.

Fiúk után lányok: a Szakácsasszonyok tánca (Ignácz Gabriella és Kácsor István koreográfiája). Fölrémlik bennem a számtalan lakodalomban látott kép, ahogy a vendégek jóltartásáért leginkább felelős asszonyok a konyhán dolgoznak, jókedvben sohasem elfáradva, hangoskodva, összetartóan és vaskosan viccelődve az odatévedő férfiem-

berrel. Hát igen: ha ez a sok asszony egyszer kiszabadul a lakodalom táncterére, fakanállal, lábossal, fedővel csörömpölve, féktelenül ujjgattatva, akkor van olyan haddelhadd, mint amit a Nyírség lányai most itt a színpadon bemutatnak.

Örömmel fedezi föl az együttest régebből ismerő közönség, hogy a gárda jelentős változásokon ment át: az unisono szerkezetű koreográfiáknak nyomát sem látni, az egyformaság csak akkor villan meg, de akkor óriási erővel és pontossággal, amikor valaminek igazán hangsúlyt kell adni: egy-egy látványos fiú-figurának, de ezt is csak a tánc közben, a párban való táncolás mellékszálaként. Megjelentek viszont a népszokásokat vagy csak életképeket nagy hitelességgel bemutató művek: ilyen a Dörzsölő c. koreográfia is – Spisák Krisztina és Teremi László műve –, amelyet a magyar néptáncos szakmában mérföldként emlegetnek. Bizony ismét falun vagyunk, estefelé, amikor a lányok kalákában, mezítláb dörzsölik a kendert, s hogy jobban menjen a munka, jobban fogyjon az idő, persze, hogy dalolásba kezdenek. Filmszerű jelenetek peregnek: megjelennek a legények, a tréfalkozás, csípős szóváltás nem maradhat el, a legények citerást kerítenek, s erre már a lányok sem maradnak meg a munkánál. Annak aznapra vége, a lányok szemünk előtt húzzák föl zoknijukat, cipőjüket a táncba indulva. A színpadi öltözést nagyon el lehet rontani – itt viszont nem ez történik, hanem minden a lehető legtermészetesebb, az események szemünket, gondolatainkat, érzéseinket vezetik, és mi hagyjuk, hogy belemerüljünk ebbe a letűnt világba, ahol naiv hittel és fiatal hével fejlődik a tánc a végkifejlet felé. Mert egyszer ennek az estének is vége szakad, bár a táncosok kétszer is visszaparancsolják a zenekart, a szekérnek is van saroglyája! A Rákóczi-induló dallamára mindenki hazaindul, üres lesz a tér.

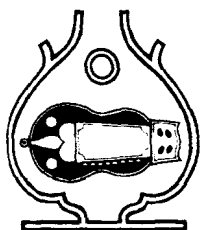
Ismét meglepetés vár ránk a következő koreográfiával, Ignácz Gabriella és Kácsor István Köszönöm, hogy imádozt c. alkotásával. A harmincas években vagyunk, valami városban, a zenekar bánatos Karáddallamokat húz, a párok pedig táncolják a „modernet”. Ideig-óráig. Mert egyszer csak kibújik a városra szakadt cselédekből a parasztygyerek: elég volt ebből a tinglitangliból! Csárdást! Bizony, amilyen könnyen vált a zenekar a régi hangra, ugyanúgy találunk a „falusi” lépések a lábakra. És mindez csak a keret! Mert közben igazi udvarlás is zajlik: játék, közeledés, elutasítás. Egy párnak a forgatag csak háttér, ők csak egymást látják, egymásról gondolkoznak. Még sincs semmiféle hepiend és közhely, mert a tánc után a lány mégsem választja a fiút. Az együttes vezetőjének konferálása külön kiemelendő. Jóízűen, összeszedetten, leginkább a falusi legények köszöntőihez hasonló stílusban előadott szövegéből minden lényeges információt megtudhattunk. Ritka ajándék a szép és stílusos táncoláson túl.

A műsor utolsó számában Kolozsvár mellé látogatunk (Demarcsek György: Györgyfalvi táncok). Nyakas, kemény magyarok a kalotaszegiek, de a györgyfalviak különösen (Györgyfalvát még oda lehet sorolni). Itt még a szabómester lánya is legényest táncol, ha már nem fiúnak született az istenadta... Mind a legényes, mind a csárdás a magyar nép legkidolgozottabb, legérettebb, legszebb táncái közül való. El kell menni Kalotaszegre, legalább a szelíd dombos vidéket látni, az emberekkel beszélni, leülni egy pohárra egy asztalhoz. Vagy legalább Kós Károlytól elolvasni a Varjú nemzetséget. Vagy megnézni a Nyírség együttes műsorát, annak is legutolsó számát, amiben ez mind benne van. Köszönjük el az együttes vezetőjének szavaival:

*„Szépen megköszönjük ezen tisztességet,
Nyerjenek általa áldást, békességet.
Jó estét kívánok, ajánlom magamat,
Ne vegyék rossz néven szolgálatomat.”*

Az együttes művészeti vezetői: Demarcsek György, Spisák Krisztina és Kácsor István. A talpalávalókat a Szikes Zenekar játszotta.

Szavai József

**KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ
TEKERŐK
RÖVID HATÁRIDŐRE!**

**1039 Budapest, Barátpatak u. 6/B.
T: 06-20/ 438-9145; T/F: 250-7988
E-mail: bela@szerenyi.hu
Honlap: www.szerenyi.hu**

SZERÉNYI BÉLA
hangszerkészítő mester, népi iparművész,
a Magyar Hangszerész Szövetség elnöke

Nyáron történt...

Beszámoló a néptáncos és népzenei eseményekről

Hagyományörzők Nagykárolyban

A 2004-es Nagykárolyi Napok nagyszínpadán a magyar néptánc képviselői közül először a mátészalkai Szatmár Táncgyüttest láthattuk. Kalotaszegi és – stílszerűen – szatmári táncaikat a közönség hatalmas tapsa kísérte. A micskei Görböc táncosai – akik délután még Diószegen léptek fel – több száz néző előtt mutathatták be a Mohács melletti Dunafalva karikázójából, mezőszéki csárdásból és felcsíki énekekből álló műsorukat. A környék sváb táncait pedig a Nagykárolyi Német Táncsoport elevenítette fel a háromnapos ünnepségsorozat látogatói számára.

A kolozsvári Ördögtérge fellépése bizonyította, hogy a gyűjtésekre épülő szakmai munka az amatőr táncsoportoknál is meghozza a gyümölcsét. Az ötödik születésnapját ünneplő együttes felcsíki táncrendje a csíki bálók hangulatát idézte fel. Műsorukból még a magyarországi románság gyönyörű méhkeréki táncait is megismerhettük, amivel a fesztiválon megjelenő román együttes, a Conuna Codrului (a név jelentése: az erdő koszorúja) figyelmét is felkeltették. Reméljük, az improvizációra épülő és a lány határozott vezetését megkövetelő táncokat sikeresen elsajátítják majd a román táncosok is, akik inkább a szigorú koreográfiai sorozatokhoz és a leánytáncosok „önállóságához” vannak szokva. Óriási tapsot kapott a román táncgyüttest is kísérő Iedera zenekar. A Bukarestből érkezett Radu Csordás énekessel olyan összhangot teremtettek, mintha már évek óta együtt dolgoznának.

A Rekettye néptáncsoport 1998-ban a károlyi táncból „nőtt ki”. A helyi táncházak alapították, e törekvésükben a magyar táncgyűjtések igényesebb ápolása vezérelte őket. Ezúttal a budapesti Timbura zenekar kíséretével Küküllő menti táncokat láthattunk tőlük. Az előadáson már érződött az a magas fokú szakmai elvárás, amelyet Danka Botond, a táncgyüttes fiatal vezetője a táncosok elé állított. Reméljük, hogy egy-két éven belül majd az együttes saját zenekara is megalakul. Erre bízta a csoportot a Timbura primása, Orbán László is, aki egykoron a székelyudvarhelyi táncban muzsikált.

Külön színfoltot jelentett a Rekettye spontán fellépése a Polgármesteri Hivatal előtt, mely az utcaszínház hangulatát idézte fel. Azért az utcán, mert idén nem jutott pénz az előző években sikeresen működő Folkszínpadra. Az együttes és népes

közönsége arra szeretne volna felhívni a rendezők figyelmét, hogy a könnyűzenei produkciók mellett a magyar, román és német hagyományokat bemutató önálló színpadra is van igény. A kézműves foglalkozások és az esti táncszínház sikere ugyanis bizonyítja, hogy a közönséget aktív munkára hívó, folyamatosan zajló programok a felnőttek és a gyerekek számára egyaránt vonzóak.

Akik most lemaradtak a Rekettye műsoráról, azok ezt november 13-án bepótolhatják, ekkor rendezik meg a színházban és a kultúrházban a Nagykárolyi Táncszínházalkotót. A következő héten, november 20-án pedig a Kolozsvári Táncszínházalkotó keretében épülhet tovább a Kolozsvárott tanuló nagykárolyi egyetemistáknak köszönhetően a két város közötti kulturális kapcsolat.

Jászberényi születésnapok

A Jászberényi tánc- és zenésztábor egyik kiemelkedő eseménye a Ghymes koncertje volt. A szlovákiai magyar együttes – amely nevét egy Zobor-vidéki faluról kapta – idén ünnepli megalakulásának 20. évfordulóját.

A koncert során Szarka Gyula néhány mondatban felidézte az indulás pillanatait, valamint köszönettel emlékezett meg a nyolcvanas- kilencvenes évek jászberényi táboraiiban szerzett élményeiről. Magam is ott voltam egykor azon a bodrogi táncos táborban, ahol a Ghymes (a szó jelentése magyarul: szarvas) zenei kíséretére ismerkedtünk a kelet-felvidéki néptáncanyag lépéseivel. Halmos Béla és a Téka együttes egykori tanítványai ma már világszerte játszanak, mely természetesen a magyar népzeneire épül. A Ghymes számaiban a gitárok és a szaxofonok hangja jól megfér a „klaszikus” népi hangszerekével: a hegedűével, a nagybőgőjével, a kontráéval és a cimbalomával. Jubileumi koncertjükön újból megfigyelhettük, hogy az együttes egyik erőssége a kiváló énektudás, amelynek köszönhetően a hangosítás kisebb problémái ellenére is jókedvet, maradandó élményt nyújtottak a közel 1500 nézőnek.

A Sportcsarnokban a koncertet a Jász-Népi Együttes legújabb műsora követte. Az együttestől ezúttal nem autentikus néptáncblokkokból álló programot láthattunk. A táncszínházi produkció, amelyet a kecskeméti Csík zenekar legújabb CD-je ihletett, óriási tapsot váltott ki a helyiek és a táborlakók alkotta közönség körében. A Kor falára tükröt tartott mindannyiunk elé: szembesített az emberi életút egyes állomásainak feladataival, az áldozatokkal járó,

ám erkölcsi és szellemi tartást adó felelősségvállalás szükségességével. A „Két út van előttem...” és a „Senki nem ért semmit...” dalok szövegének többértelműsége, valamint a rock and roll és a mezőszéki táncfigurák közötti kontrasztos váltások a magyar paraszti hagyományok értékeire hívták fel a figyelmünket egy új megközelítésben. A jászberényiek műsora bizonyította, hogy a színpadi teljesítményt tovább javíthatja, ha egy együttes tagjait a szakmai mellett baráti kapcsolat is fűzi egymáshoz. Az előadást követő, éjszakába nyúló, családias hangulatú „szülinapi partin” Szűcs Gábort, a jászágiai művészeti vezetőjét óriási taps és „pezsgőfürdő” köszöntötte. A Györgyfalváról érkezett Pitti bácsi köszöntő rigmusai igazi erdélyi hangulatot varázsoltak a sportcsarnok színpadára. Az ünnepség az együttes székházának udvarában gulyásfőzéssel és tortaevéssel folytatódott. Ezzel párhuzamosan zajlott a hajnalig tartó táncszínház, ahol külön élmény volt látni a jászberényi együttes egykori vezetőjének táncát: Papp Imre még ma is hagyományörzőkre jellemző hitelességgel és a fiatalokat is felülmúló lendülettel, temperamentummal járja a mezőszéki rendet!

A táborban idén is magas színvonalú szakmai munka folyt. Szabó Szilárd mezőszéki, Héglő Dusán magyarbódi, Sára Ferenc gyimesi táncoktatása, valamint Halmos Béla és a Téka irányításával működő zeneoktatás mellett külön színfoltot jelentett Varga Zsuzsa eredeti gyimesi hangulatot teremtő énektanítása, ütőgardonozása.

A 2004-es Csángó Fesztivál keretében – amely idén a Folkloriádának, a „népművészet olimpiájának” is egyik eseménye volt – a Malom-szigeten és több színpadon is találkozhattunk erdélyi, felvidéki és moldvai hagyományörzőkkel, külföldi együttesekkel. A meghívottak között szerepelt többek között Petrás Mária, Nyisztor Ilona, a szászcsávási zenekar, a palatkai banda, a nagyidai Ilosvai táncgyüttes, mérai és györgyfalvi hagyományörzők, Berecz András, a Zurgó együttes és egy kongói táncsoport Kinshasából.

Szombat reggeli ébredésünkkor megható volt látni, ahogy a viseletbe öltözött gyimesi és moldvai csángók a reggeli katolikus misére igyekeztek, melyet a Jászberényben elhunyt csángó énekes, Hodorog Luca emlékére tartottak. Zerkula János, Legedi László István, Hodorog András és táncos társaik viselkedése bizonyítja, hogy nemcsak otthon, hanem vendégségben is meg lehet találni az egészséges egyensúlyt a munka, az erkölcsös élet és a mulatás, poharazgatás között. Remélhetőleg sok fiatalnak szolgál majd mindez követendő példaul.

Művészetek Völgye

A sokféle program közül a népi kultúrával, a hagyományörzéssel, néptáncjal és népzenevel kapcsolatos eseményekről következik most egy rövid összefoglaló. A felsorolás szerelné felhívni a figyelmet, hogy az emberek tízezeit megmozgató öszművészeti fesztiválon milyen nagy számban képviselheték zenekarok és csoportok a magyar hagyományokat.

A Malom-szigeten Halmos Kata Gyerekjátékszója, az Élő Mesterségek Műhelye, és a Hangszerkészítők zenepavilonja várta a kézművesség iránt érdeklődőket.

A Völgy vendége volt többek között Sebő Ferenc együttese, a Kalamajka, a Tatros (Petrás Mária közreműködésével), és a Monostorapáti Ifjúsági Táncegyüttes. Fellépett a Matokabinde zenekar, amelynek prímása már néhány éve vigántpetendi lakos. Mivel már több népzeneész is leköltözött Kapolcs vonzaskörzetébe, várható, hogy nemsokára összeáll egy autentikus népzenei játszó „helyi” zenekar.

A Csík, a Fonó és a Mészáros zenekar táncháza Monostorapátiban kiválóan remekül tolmácsoló Üsztürü, a magyarországi és a bihari román táncanyagot kiválóan kísérő Békés Banda koncertje, a Pannónia citerazenekar, az Aranykocsi Néptáncegyüttes fellépése, a Túlpart együttes moldvai táncháza, a Veszprémer Klezmer Band zsidó dallamai, a világzenét játszó 7határ Együttes, a Vándor Vokál, a Makám, a Dresch Quartet, Kobzos Kiss Tamás, Lovász Irén koncertjei, Gryllus Vilmos Daloskönyve, valamint a szegedi Bálint Sándor Táncegyüttes programja is sok nézőt vonzott a fesztiválra. A különböző népek folklórját a legmodernebb hangzásokkal ötvöző Besh o droM koncertje mellett az együttes énekesnője, Szalóky Ági Téli-nyári laboda címmel az óvodások számára is adott egy külön koncertet. A Makám koncertje kelet és nyugat, a kollektív és individuális kettőséget, az ősi egység és harmónia keresését jelenítette meg. Berecz András pedig szokásához híven a felnőtteknek mesélt.

Volt még Regélő a Guzsalyasban (részvevői: Évkerék Társulat, Kőbeka), Mesebalt Bábszínház, Dolák Saly Róbert, Babszem Jankó Színház (előadásuk címe: Forró vizet a kopaszra!), Országos Fazekas és Keramikus Találkozó, no meg Völgytakarítás (azaz szemétszüret a patakmedrek mentén).

A hét első felében Radák János tanítóta néptánca az érdeklődőket a Fakutya zenekar segítségével, amely egyébként az Erkel Ferenc Néptáncegyüttest kísérte, s a „Gyerekjátékszó” programban is muzsikált. A folytatásban a délelőtti háromórás, „ma-

raton” táncanításokon Katona Zsolttól a vajdaszentiványi, a mezősegi és a dél-alföldi táncrend lépéseit leshették el a tanulni vágyók (kísért a Pentaton zenekar). A kezdők számára nagy segítséget jelentett, hogy az oktató a táncmozgásokra „rávezető” természetes mozdulatokból indult ki, s türelemmel ismételtette azokat, amíg a többség rá nem érzett. Persze előfordult, hogy egy mozdulat tanítását félbe kellett hagyni, mivel a tanuló körbe beállók számára „utánozhatatlannak” bizonyult. Ilyenkor egy könnyebben elsajátítható figura következett, amely már sikerélményt és örömet hozott a tanítás minden résztvevőjének. Tulajdonképpen Farkas Zoltán „Batyú” bemelegítéskolóját láthattuk megvalósulni a gyakorlatban – kezdők számára.

A Csepel Táncegyüttes fellépése sóvidéki, györgyfalvi, Küküllő menti táncokkal ismertette meg a Művészetek Völgye látogatóit. Bemutakoztak Kovács Norbert vezetésével az Aranysarkantyús táncosok is: a Békéscsabai Országos Szólótánc Fesztiválon díjat nyert szólísták szatmári improvizációja méltán aratott óriási sikert a monostorapáti Lőtéren.

Kapolcs, Monostorapáti, Vigántpetend, Taliándörögd, Öcs, Pula programjai idén is jó példát mutattak arra, hogy a különböző művészeti ágak, stílusok, eltérő felfogású előadóművészek jól megférnek egymás mellett, sőt a közönségnek izgalmas élményeket nyújtva egészítik ki egymást.

Pomázi Szabadegyetem

A pomázi Magyar Vár táboraiban idén júliusban a székelység története, vallása, hitélete, építészete, autonómiaja, néprajza, társadalmi szerveződése, valamint a magyarság jövője volt a központi téma. A sátorozás és a részvétel a tábor előadásain ingyenes volt, a táborozóknak csupán az étkezésekért kellett önköltségi árat fizetni. Esténként Dúcz Júlia és Bakonyi Ernő „Savanyú” tanította néptánca az érdeklődőket a Téka együttes táncházában. A hét folyamán a széki, szatmári, mezősegi, kalotaszegi, dunántúli, gyimesi, vajdaszentiványi és székelyföldi táncrend bemutatására és alaplépéseinek megtanítására került sor. Az éjszakai táborútnél Waszlavik „Gazember” László kísérte tanogóharmonikán a nótázókat.

A szabadegyetem előadói közt szerepelt Petrás Mária csángó iparművész és népdalénekes, Kátai Zoltán énekmondó, a régi zenét játszó Kecskés Együttes, Árva Vince pálos atya és Pap Gábor művészettörténész. Bérci Szaniszló az eurázsiai művészetek és a matematika kapcsolatáról, Friedrich Klára a rovásírásról, Simon Péter az amerikai indiánok és a székelység díszítő művésze-

tének párhuzamairól, Barabás László a marosszéki és udvarhelyszéki népszokásokról, Pozsony Ferenc a székely társadalom felépítéséről, Bakay Kornél a székelyek eredetéről tartott előadást.

A székelyföldi néptánc tábor

Miért jó néptánc táborba járni? Először is, nem kerül sokba, így az egyetemisták és a kisgyermekes szülők is megengedhetik maguknak, hogy hagyományörzést tanuljanak. Eddig az erdélyieknek a jobbágytelki volt a legolcsóbb, ök 24 euróért vehettek részt az egy hétig tartó programokon. A magyarországiak részére pedig a vajdaszentiványi, a kommandói, a gyimesközéploki és a felsősófalvi ára volt a legkedvezőbb, ahol a heti tábordíj összege 15.000 Ft (60–65 euró) volt. Az említett összegekbe természetesen a napi háromszori étkezés is benne foglaltatott.

Sófalván július 18. és 25. között a gyerekeknek külön táncoktatást is biztosítottak, Jobbágytelken kézműves foglalkozásokon fogadták egész nap a kisebbeket. Így a többgyerekes szülők mindkét táborban nyugodtan élvezhették a jó hangulatú tánc-, ének- és zenetanítást.

A néptánc táborokban együtt örülhet öreg s fiatal, szegény és gazdag, valamint a nyelvi nehézségeket könnyen leküzdve a magyar, román, holland, amerikai és cigány ember is. A tizedik, jubileumi táborban a helyiek különösen szép példát mutattak a toleranciára: türelmesen hallgatták a sok, számukra értelmetlennek tűnő kérdést, melyet a messzi városokból érkezők tettek fel, és szívesen táncoltak akár a botlábúakkal is. Nem nézték le a pálinkától dülöngelő vendéget sem. Sőt, haza is kísérték, nehogy baj érje szegényt útközben – elvégre ök kínálták meg... Felsőófalván ugyanis úgy tartják, hogy a finom pálinkától „megjő a látásunk” (mint a lakodalomban a vőlegénynek, akinek a „lyányos házban” először egy letakart arcú álmenyasszonyt mutatnak meg, s csak hosszas unszolásra hozzák elő az igazit).

Így idén is rövid időn belül bekövetkezett a „csoda”: a különféle nyelvű, teljesen eltérő életmódot folytató, műveltségű, korú emberekből egy hétre összetartó közösség formálódott. Bizony lenne itt mit tanulni a nagypolitika képviselőnek is: gyakorlati példát láthatnának az önzetlen segítségnyújtásra és elsajátíthatnák, hogyan lehet észrevenni bármiben a jót s a szépet.

Néha azonban a természet erői is közbeszólnak. Mit tehetnek a tábor szervezők, ha néhány perccel a műsorkezdés előtt beleszap a villám a vezetékbe, s az egész falu elsötétül? A hirtelen vihar miatt amúgy

A magyarpalatkai zenekar – fotó: Henics Tamás

is nyugtalan rendezők sok helyen pánikba esnének – a székely embert azonban nem olyan fából faragták. Gyorsan üzentek hát a lelkész úrnak, hogy segítsen. Ő pedig azonnal felajánlotta a falu karácsonyi gyertyakészletét a nyitóműsor megmentésére. „Nem lehet megvárunk, míg Romániában teljes világosság lesz” – kommentálta viccesen a váratlan eseményt László Csaba, a tábor főszerzője. Így aztán villany helyett gyertyafényben, erősítők, mikrofonok segítségével zajlott az első este a székelyföldi népzenei- és néptánc táborban.

Sok mindenre rádöbbenhettünk ennek az égi beavatkozásnak köszönhetően. Például arra, hogy mennyire jó a felsősófalvi kultúrház akusztikája. Aztán meg az udvaron hosszasan gyönyörködhattunk a csillagos ég fényes tüeményeiben: a csillagképekben és a Tejútban. Emellett fogadni mernék, hogy a falu életében kilenc hónap múlva várhatóan örvendetesen megugrik majd a születések száma.

A tűz elemét megszemélyesítő villám hatásának leküzdése után a víz okozott gondot a tábor lakóinak. A „csőszakadás” miatt bizony nehéz helyzetbe került a több mint 300 vendég: nem jutott víz a reggeli, majd a táncfoglalkozások, illetve az esti táncrendek utáni szünetekben a mosakodásra. Így az iskola egyetlen, lassan csurdogáló csapjánál hosszú sorok kígyóztak. A nagyobb kényelemhez szokott magyarországi és nyugat-európai résztvevők is türelemmel vártak a sorukra – megértették, hogy itt nem jelent előjogot, hogy ők az erdélyieknél több hozzájárulást fizettek a tábor működtetéséhez.

Fontos pillanata volt a sóvidéki tábornak a Nagyváradi Állami Filharmónia Magyar Néptáncgyűjtésének műsora és a domborműavatás, mellyel a falu kiváló prímására, Paradicza „Nyicu” Mihályra emlékeztek a megjelentek. Így Parajdi Sándor amatőr szobrász alkotása a művelődési ház előtt elsétálóknak a dolgos mindennapokban is eszébe juttathatja majd a felsősófalvi néptánc tábor örömteli pillanatait. Pávai István a népzene elméleti kérdéseiről, Barabás László pedig a székely harisnyáról beszélt a táborlakóknak.

A táborban a szászcsávási hagyományőrző cigányzenekar, a Palló, valamint Kóré „Góré” Géza és Rózsa „Trandafir” Tibor zenészcsapata (a Csalóka) egyszerre több helyszínen is szórakoztatta a mulatni vágyókat. Szükség is volt ennyi zenészre, hiszen a szásznagyvesszősi, sóvidéki, buni és főrói román táncok oktatása során egyszerre két zenekar teljesített szolgálatot, s a hajnalig tartó esti mulatságokban is több bandának kellett tartania a frontot.

A nemzetközi hírnevű szászcsávásiak a tábor ideje alatt meghívást kaptak a konzervatív politikai erők által szervezett tusnádfürdői diáktáborba is, ahová magam is elkísértem az együttest. A nyári szabadegyetem nagyszínpadán Nyisztor Ilona, Berecz András, az Egyszólam és a marosvásárhelyi Öves együttes társaságában 1500 embert győzhettek meg a népzene mindenén áthatoló erejéről. A „Tusványos” vendégei közül sokan táncrea is perdültek, sőt az egyik fiatalember – megfélekedve, hogy nem könnyűzenei koncertet hallgat – csápolni

kezdett a dinamikus moldvai muzsika hatására, jelezve, hogy ez a zene is képes „berhorgelni” a mai fiatalokat. A színpadmester pedig a remek hangulatban elismerése jeléül lila füstöt küldött a színpadra, amely komoly meglepetésként érte az ilyen színpadi trükkökhöz nem szokott Öves együttes énekesét. Kásler Magdi azonban nem jött zavarba az oxigénhiánytól, s a lelkes, táncrea is perdülő közönségre pillantva olyan jó kedvre derült, hogy éneklés közben csak úgy, „mellékesen” el is járta a moldvai táncocskákat.

A szombat esti rövid gálaműsor megmutatta, hogy a néptánc igazi ünnepe nemcsak a színpadon valósul meg, hanem a kultúrház táncparkettjén is, a táborlakók részvételével.

Az Együttélésben című rövid produkció (a székelykeresztúri Pipacsok néptáncgyűjtés előadásában) bebizonyította, hogy a tánc és zene öröme kezelhetővé teszi azokat a politikai és a sajtó által gerjesztett konfliktusokat, melyek az egymás közvetlen közelében élő, eltérő kultúrájú népcsoportok között természetesen felbukkanhatnak. A tábor zenésztanulóinak koncertje, illetve a gálaprogram után aztán azonnal beindulhatott a hajnalig tartó mulatság. Akinek még ez sem volt elég, az a főút melletti folkkocsmában folytathatta reggelig az éneklést és a táncot. Aztán pedig szedelődözhetett, hogy elérje a gymiesi vagy komandói néptánc tábor nyitóbüliját, ahol újabb hetet tölthet a magyar népzene és néptánc bővületében.

Záhonyi András

MAGYAR TÁNCFOLKLORISZTIKAI SZÖVEGGYŰJTEMÉNY I.

A magyar néptáncok iránti tudományos érdeklődés a reformkor idején került előtérbe. Íróink, költőink (Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel, Arany János) értelmiségünk nagyjai hamar felfedezték a kárpát-medencei táncok alapvető jellegzetességét, a rögtönzést, amelyben – a kor eszmerendszerének megfelelően – a magyar nép szabadságszeretetét látták kifejeződni. Szellemi életünk kiemelkedő egyéniségei a XVIII–XIX. század fordulóján megjelenő új stílusú néptáncokat (verbunk, csárdás) nemzeti tánc-típussá emelték, amiket később minden társadalmi réteg a magáénak vallott, azaz nemzeti önkifejezésére alkalmasnak talált. A verbunk 1790–1830, a csárdás pedig 1830–1880 között élte népszerűségének csúcspontját. A nemzeti zenei karakter megfogalmazása a verbunkból indult ki, s az első mütánc-kísérlet is (1804) a verbunkost választotta témájául. Nagy gondot fordítottak például a német eredetű szó magyarosítására, népetimológiai szófejtésére, de a különböző javaslatokat (*hadrász toborzó, táborozó*) nem fogadta el a köztudat. A XIX. század első felében ehhez a mozgalomhoz egy modern igényeket is kielégítő, nemzeti társas tánc kialakítására irányuló törekvés is kapcsolódott. Mintául a francia és lengyel, kötött szerkezetű páros táncokat tekintették, de a később bekövetkezett elemi erejű csárdás-divat elsodorta e mütánc-kísérleteket. Az előtérbe kerülő táncmesteri tevékenység a mezővárosi és paraszti közösségekben is terjesztette e táncokat, bár hatásuk csak ideiglenes volt, mert a parasztság e koreográfiákból csupán motívumokat kölcsönzött, és megtartotta kötetlen szerkezetű, szabályozatlan előadásmódú férfi- és páros táncait.

A magyar néptáncokról szóló első tudományos jellegű leírást 1843-ban Czuczor Gergely jelentette meg Szilágyi álnéven az *Athenaeum* folyóiratban. A verbunkot, a verbuválás szokását, a friss páros táncot és a pásztortáncokat nemcsak ismertette, hanem osztályozásukat is megkísérelte. Műfajilag elkülönítette a társasági, szórakoztató funkciójú táncokat a művészi, színpadra állított táncoktól, s a közöttük meglévő átfedéseket sem hallgatta el. Czuczort élenként foglalkoztatta a színházelmélet is (a Nemzeti Színház dramaturgia is volt egy ideig), így többször felvetette a néptáncok balettba való átültetésének lehetőségét.

A XIX. század második felében egyre inkább a néprajz, népelet iránt elkötelezett kutatók adtak hírt néptáncainkról. A nyelvészeti folyóiratokban (*Magyar Nyelv, Magyar Nyelvőr*) a táncnevekről és a táncokhoz kapcsolódó táncszavakról értekeztek, a zenetörténettel, népzenevel foglalkozó munkákban (Ábrahám Kornél, Bartalus István és Fabó Bertalan dolgozataiban) a táncok zenei oldaláról közelítették meg néptáncainkat, a vármegyéket bemutató monográfiák népeletet tárgyaló fejezeteiben pedig a táncra, táncéletra, táncalkalmakra vonatkozó említéseket fedezhetünk fel. Egzotikus táncaink közül a *székely csürdögölöröl* (Balásy), a hétfalusi csángó *borica* nevű táncszokásról (Horger), és a *szabolcsi kállai kettős*ről (Farkas) szóló néprajzi szemléletű leírások a XIX. század vége felé meginduló *Ethnographia* c. lapban jelentek meg. A középkori ere-

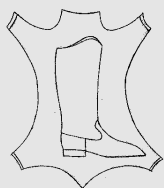
detű eszközös táncunk, a hajdútánc – magyar vagy szláv – származásáról kiobbant tudományos vita (*Ethnographia*, 1905–06) mai szemmel már anakronisztikusnak tűnik, ám elolvasása a korabeli vitastílus megismerése végett ma is tanulságos.

A Kolozsváron élő *Seprődi János*, népzene- és zenetörténet-kutató, székely néptáncokat ismertető írása (1909) a korabeli tudományos közéletben viszonylag kevés visszhangot váltott ki, pedig korát messze meghaladva oly megállapításokat is tartalmazott, melyeket csak fél évszázaddal később fedezett fel a táncfolklorisztika. A szerző rájött, hogy a sokféle táncelnevezés mögött csupán néhány táncfajta rejtőzik. Elkülönítette az egy-egy táncdivat közvetítésével, polgári hatásaként átvett idegen eredetű táncokat az eredeti, hagyományos táncoktól, s megemlíttette azok regionális eltéréseit. Felismerte, hogy a paraszti mulatságok során a különböző táncfajták szigorúan kötött, meghatározott sorrendben következnek egymás után, amelyek egységét a *megszakasztás* elnevezés is mutatja. Seprődi a történeti és néprajzi adatok együttes értelmezésére még a modern népzene-kutatás kialakulása előtt példát mutatott.

A XX. század elején meginduló, *Bartók Béla* és *Kodály Zoltán* által kidolgozott modern népzene-kutatás rendszerező, történeti és összehasonlító munkamódszere a későbbi tánc-kutató generációk munkásságára is hatással volt. Bartók az erdélyi románság körében végzett gyűjtőtevékenysége során már nemcsak a táncdallamokat rögzítette, hanem azok koreológiai jellemzőit is feljegyezte. Említést tett a táncok elnevezéséről, formai-funkcionális életéről, szokáskörnyezetéről és a táncbéli magatartásról. Seprőditől függetlenül, ő is felismerte a táncciklus jelentőségét, amely – szerinte – leginkább kidomborítja a dialektusok közötti fejlődésbeli fáziskülönbségeket. Korán leszögezte, hogy hiteles táncgyűjtéseket csak megfelelő technikai felszereltséggel (hangosfilm-felvevő géppel) ellátott, több emberből álló szakmai munkacsoport végezhet. Kodály a történelmi táncdivatok magyarországi hatására hívta fel a figyelmet, s útmutatásai jelentősen elősegítették a XVIII. századi táncmuzsika, a verbunkos és a népies műdal kutatását.

Réthei Prikkel Marián monográfiája (*A magyarság táncai*) évtizedes munkásságának összefoglalásaként 1924-ben jelent meg. E mű vitathatatlan érdeme a magyar táncra vonatkozó művelődéstörténeti forrásanyag szinte teljes feltárása, az addigi szakirodalom eredményeinek áttekintése. Gazdag filológiai tevékenysége nyomán a néptáncainkra vonatkozó történeti említések nagy része ismertté vált, amit a későbbi kutatás már csak árnyalni tudott. Réthei viszont az akkor még elő és változatos paraszti tánc-kultúrát kevésbé ismerte, s a recens táncanyagról szóló közléseket sem vette figyelembe. Hasonlóképp nem vett tudomást a népzene-kutatásban bekövetkezett bartóki-kodályi szemléletváltozásról sem, pedig Seprődi János, levélben figyelmeztette, hogy a táncok helyszíni ismerete nélkül nem lehet releváns következtetéseket levonni a történeti forrásokból. Réthei maga is tisztában volt avval, hogy a néptáncok alaposabb megismerése később módosítani fogja elméletét.

Néptáncosok, néptánc csoportok és bármely táncműfajt kedvelők!

Különböző táncokhoz készítünk méretre is:

NŐI ILLETVE FÉRFI PUHA- ÉS KEMÉNYSZÁRÚ CSIZMÁT

MENYECSKE CSIZMÁT • NÉPTÁNC BAKANCSOT • KARAKTERCIPŐT

Műhelyünk címe: 8300 Tapolca, Sümegi út 20. (a gimnázium mellett)

Telefon: 06-87/321-304; mobil: 06-30/286-9517, 06-30/224-2105

TANKA TAMÁS ÉS BÁRÁNY SZILVESZTER Népi Iparművészek, a Népművészet Ifjú Mesterei

Modelljeink megtekinthetők és megrendelhetők, árlistánk és méretlapunk letölthető a honlapunkról: www.tankabarany.hu

Dudaszóra táncoló magyarok Adonyból. Ismeretlen festő (1822)

A két világháború között egy újságíró, *Paulini Béla* indította el az ún. *Gyöngyösbokréta* folklór-mozgalmat, amely a paraszti táncokra hívta fel a hazai és külföldi közvélemény figyelmét. 1931 és 1944 között minden év augusztus 20-a környékén az ország minden tájáról Budapestre sereglett falusi csoportok mutatták be műsorukat a Városi Színházban, illetve vettek részt a Szent István-napi körmeneten. E „bokrétás” csoportok szövetséget alkotva saját újságot is megjelentettek. A csoportok megalakítását és a helyi folklór színpadra állítását általában egy-egy falusi értelmiségi (tanító, kántor, pap, földbirtokos) vállalta magára. Az egyre bővülő előadás-sorozat alatt az ország különböző tájairól közel 100 együttes mutatta be többé-kevésbé hiteles tánc-, zene- és szokásműsorát. 1936 és 1938 között a Néprajzi Múzeum kiemelkedő kutatói (például Györffy István, Viski Károly, Fél Edit, K. Kovács László, Gönyey Sándor vagy Lajtha László) is megfordultak a bokrétás falvakban, és segítették a vezetőket a helyi hagyomány minél pontosabb színpadra állításában. E tevékenységükről aztán az *Ethnographia* hasábjain is beszámoltak.

Az egyesült államokbeli Illinois államban élő, néptáncokkal foglalkozó Elizabeth Rearick ezeken a – már-már idegenforgalmi eseménynek számító – gyöngyösbokrétás bemutatókon figyelt fel a magyar táncfolklórra, s Palotay Gertrúd segítségével elkezdte a magyar táncokat filmezni, amit egy angol nyelvű ismertetőben közre is adott. *Gönyey (Ébner) Sándor* – aki 1927-ben Tiszapolgáron készítette az első néptáncfilmet egy kölcsön kamerával – éppen Rearick-től vásárolta azt a filmfelvevő gépet, amellyel később a saját költségén készítette tánc- és szokásfilmjeit. E korszak etnográfiai kézikönyvében, *A Magyarság Néprajzában Lajtha László és Gönyey Sándor* közösen írta a *Tánc*-fejezetet, amelyben a magyar tánckultúrát már az európai összefüggések tükrében ismertették. A táncokat elsősorban általános formai jegyei alapján különböztették meg (pl. női körtáncok, férfiak egyes tánca, botos táncok, verbunkosok, vegyes páros táncok), a táncok elemző leírására viszont kevés figyelmet fordítottak. Felfedezték a tánc legkisebb állandó egységét, a motívumot, s megemlésték a motívumok sorrendjében megfigyelhető egyéni különbségeket, de az eltéréseket érzelmi-

hangulati tényezőkkel magyarázták, amit a „tömeg ösztönéletének” az elsődleges megnyilvánulásainak tekintettek.

Szöveggyűjteményünkben erről a korról szeretnénk tudósítani, a ma már nehezen hozzáférhető cikkek, tanulmányok újraközlésével, ezzel is elősegítve a tudomány iránt érdeklődő szakemberek, diákok és laikusok tájékozódását. Ajánljuk e köteteket a felsőoktatási intézmények (Táncművészeti Főiskola, néprajz tanszékek) oktatóinak és hallgatóinak. Úgy gondoljuk, hogy a reformkor idején meginduló néptánc kutatás korai szövegeinek ismerete mai táncszemléletünk megértésében is nagy segítséget nyújthat. E könyvet tulajdonképpen Pesovár Ernő – táncsal kapcsolatos irodalmi- és publicisztikai említéseket tartalmazó – *A magyar tánc történet évszázadai* (Bp., Népművelési Intézet, é.n., újrakiadva 2003, Hagyományok Háza) című szöveggyűjteménye kiegészítésének szánjuk. Lényegében a tudományos igénnyel fellépő táncfolklórisztikai műveket szerettük volna összeválogatni, oly módon, hogy e tanulmányok a főbb kutatási módszereket, megközelítési módokat is bemutassák. Az egyes cikkek előtt a szerző életútját (amennyiben vannak róla információink), tevékenységének fontosabb állomásait is ismertettük, így az olvasók nemcsak kutatástörténeti folyamatban helyezhetik el őket, hanem a kor eszmei-ideológiai háttérét is megérthetik. A tanulmányok eredeti helyesírását és jegyzetelési technikáját megtartottuk, de az egyértelmű nyomdahibákat kijavítottuk. A szövegek oldalán található számok az eredeti oldal-számokat mutatják. A 33 dolgozathal összeállított kötetünkben a korai magyar néptánc kutatás minden jelentősebb kutatójának fontosabb művei megtalálhatók. Terjedelmi okok miatt a szöveggyűjteményt két részletben tervezzük megjelentetni. Az első kötetben az 1945-ig napvilágot látott művek, cikkek szerepelnek. Mivel a II. világháború után a néptánc kutatás helyzete és szemlélete alapvetően megváltozott, ezért indokolt, hogy az ebben a korszakban íródott publikációk egy külön, második kötetben kapjanak helyet.

Karácsony Zoltán

Az „Örökség” sorozatban megjelent kötet előszava.

Sorozatszerkesztő: Hoppál Mihály; szerkesztette: Karácsony Zoltán;

Gondolat Kiadó – Európai Folklór Intézet, Budapest, 2004.; Ára: 2490 Ft

VÁSÁRI ANZIX

Molnár Zoltán fotográfus Feketetón készült képeihez

Késszűrke égbolt alá szorult a köd és a füst Feketetón. Faszén- és cukaszag, nyirkos októberi reggel. 1815 óta Gál apát névünnepehez igazítják ezt a vásárt, amely a 70-es évek közepétől az erdélyi és magyarországi ifjúság szent találkahelyévé vált. Egy időben nyugatra és tengeren túlra sodródott erdélyi barátaink közül is sokan visszajártak ide. Ahogy deresedni kezdünk, úgy ritkulnak ezek a találkozók. A spontán egymásra találás örömteli ideje szép emlékké vált, s a boldog, lázadó fiatalság katartikus pillanatai állóképekké merevedtek. Nincs időnk. Idén már nem álltam én sem a koldusok fahídján, nem néztem a füst és köd tejüvegen át a Sebes-Körös völgyét. Emlékszem azonban még a színekre, s tudom, hogy a zöld-sárga-bordó-rozsdabarna tájban kavargó népünnepevény ma is mindenki egyenlő: a milicista, a subás móc pásztor, az egyetemi tanár, a görög pap és a kötélverő, a Gábor cigány és a fazekas, a pecsenyesütő, meg az egyetemista. Nincs különbség, nincs rang, nincs gőg, nincs viszály, nincs román és magyar, székely vagy cigány, esetleg örmény, szász vagy rutén érdek. Itt munkál még a vásárok több évezredes demokratizmusa. Közös cél, hogy mindenki jól járjon.

Valahonnan tölcseres hegedű szól, cikornyás dallamára forog egy körhinta szünetlen. Az most a világ tengelye, itt van tehát a világ közepe is. A hajdani leányvásárok színterén.

Szegény Fellini, te erről lemaradtál! Olyan cirksuzt láttam én még itt hetvenhatban, hogy megenne a sárga irigység, ha tudnád. Igazi kárpáti világszámot adott elő itt akkor egy vakmerő férfi a lányával. Azóta sem láttuk őket. Artistánk egy nagy ponyvasátor előtt, összetakolt dobogóról toborozta közönségét, nem mindennapi öltözetben. Első világháborús motoros borsapkát, kihízott műbőr dzsekit és bakancsot viselt, könyökére és térdére drótháló volt szegezelve. Ósdi telefon mikrofonjába harsogta a kikiáltók jellegzetes emelt hangján, hogy soha vissza nem téro alkalom, lehet, hogy utoljára láthatják ezt a lélegzetállító műsorszámot, mert igen-igen veszélyes. Hangja egy igazi, nagy tudású román rádióamatőr által épített torzítórendszeren keresztül jutott el a kibelezett mosógépbe hegesztett hangszóróig. Ez a gerjedő-recsegő, egész völgyet betöltő, túlvilági bödönhang már önmagában ijesztő volt. Nem hagyott semmi kétséget afelől, hogy itt tényleg valami rendkívül drámai esemény fog bekövetkezni

rövidesen. Úgyhogy mindenki igyekezett befizetni azt a néhány banit, amibe a produkció került. A sátorban egy 6-8 méter átmérőjű, vasrudakból összecsavarozott glóbusz állt, acélhuzalokkal acélkarókhoz rögzítve négy oldalról. Annak belsejében, középen állt hősünk cseppet sem szemrevaló lánya, akinek látszott az arcán, hogy az élet bármilyen egyszerű is, azért érdemes tíz percenként kockára tennie. Kisvártatva hősünk is megjelent egy hatalmas, 50-es évjáratú fekete dög motorral, amit minden színpadi manír nélkül berúgott, s egy rugós csapóajtón keresztül betolt a glóbusz belsejébe. Eddig homlokára pántolt napszemüvegét szemére húzva, felült a motorra és egyre gyorsabban kezdett karéjzoni a lánya körül. Addig fokozta a sebességet, míg a gömb tetején többször is átfordult. A nő rezzenéstelen arccal állt középen, mozdulatlanul. Megtelt a sátor kipufogógázzal, a sokgyermekes családanyák szeme könnyel, a férfiak izgalmukban rágyújtottak egy-egy jó Kárpácira. Halk sikolyok és felhördülések kísérték a bemutatót. Néhány perc után a motor végre megállt a lánytól fél centire. Ám ezzel nem volt vége, még jött a második menet, kendővel bekötött szemmel. Ez már jobban megviselte a gyengébbik nem idegeit. Volt, aki imádkozni kezdett, volt, aki kimenekült. A kamara-előadás valóban nagyhatású volt. A motor fűlsiketítő bögése, a rezonáló vastraverz hangja, a közvetlen közelségből látható élet-halál kockázat, a feszesre komponált dramaturgia, a fullasztó füst és a mentálisan lepukkant publikum reakciói így, együttesen még a sokat megélt, hozzám hasonló világutazót is elismerésre készítettek. Szóval, drága Federico, ezt bánhatod! „Maga egy gróf, maga egy pápa!” – hízlelnek a gáborok, amint felpróbálok néhány perzsabunda süveget, s alku közben nézegetem magam egy cigányasszony maszatos zsebtükrében. Nem is a süveg érdekel, hanem a mentalitás és a visszapillantómban tükröződő, rendkívül ritka és izgalmas világ. A hangulat egyedí, még ma is mindenki figyelmébe ajánlhatom. Itt minden és mindenki egyszerre megtalálható. Jelen van a múlt minden fájó gyönyörűsége és bocskoros nyomora, valamint a széteső civilizáció összes – olykor bájosnak tűnő, de valójában riasztó – elektro-nájlón, fodros-habos pomádéja. A létezés ősfomái és az etnotuc, archaikus világképek és a szuperszonikus butulás, műkincsek és

giccsozón. Vízet lepergető, fagyot szelídítő subáikban mozdulatlanul a móc pásztorok (ők az örökös időtlen kúpszimbólumai), keresztiszemes Dáciák az árucserre geometrikus ösvényei mentén, a gagyi, a rongy, a roncskultúra árubegeyei, szítások és kalaposok eget szurkáló cégerei között aranycsatos szász bibliák XVII. századi hittérítők ujjlenyomatával, ortodox ikonok, karcsú csipőjű bokályok és gyönyörű cigánylányok, kihalt kézműves kultúrák homokszínű kályhacsempéi, százéves, faállványra szerelt fényképező masinák a múlt üveglapokra exponált pillanataival, a mutatványos, jóscédulás a papagájával, vörös bajszú, nagyszakállú, feketeruhás szent ember, markecoló, marbahajcsár, néprajzos és sztárügyvéd. Mindez egy rakáson, a bölögató műanyag kutyák elemes csaholásába, a plehesek, rezesek, kolompárok csengő-bongó kongatásába, működő fésűs zenegépek és gramofonok recsegő muzsikájába, hegedűk, harmonikák és dob hangjába, román lagzirockba, az ázott föld szagába és pecsenye illatába vegyülve. A vasúti töltésen cigánytánc, a kocsmánál a budapesti sznobok és az erdélyi öslakosság szellemi közelítő játéka zajlik, a faluból a szénapajtká szerelémillata száll a völgyre, miközben Kallós Zoli bácsi jófajta pálinkával kínál főhadiszállásán. A Körös bal partján hálókocsi, sátrak százai, gallyakból épített, fóliás szárnyékek, a kétórás pihenések zugai. Közöttük, kihúzott zsinegeken felcsipeszelt szociofotók: száradó ruhák, kimosott sorsok. Közlebb menvén érződik a viaszosvászonba, csergébe, gyapjába és berliner kendőbe bugyolált izzadt-meleg emberszag. Összefolynak a napok. Az éjjeli tábortüzeknél zajló italozások, kesergések, dínomdánom, bánathajózások szesz-füst-zsir szagát hajnali rituális fürdésekkkel üzzük el. A Körös megtisztít. Elragadja a víz a szomorúságot és kimerültséget. Viszi a víz lefelé. Forog az emlékezés ringlispilje, de most le kell állítanom. Pedig még nem meséltem a „punga akcióról” (ez a zsebkendőbe kötött, bocskorba és melltartóba rejtett spórolt lejek, forintok és márkák vándorútjáról, valamint fialtatásáról szóló közgazdasági elméletem), a lecsontolt lábú tolokocsisról, a gyermekét átalvetőben csecsén hordó cigány madonnáról, de a daltestvérek rekedt és hasító, tompa és gyönyörű kórusairól sem... Nincs idő, nincs elég hely. Ezért, amíg nem juttok el személyesen ide, nézzétek a képeket, hallgassátok a dob távoli duhogását, kövessétek tekintetekkel a körhinták festett nyomtatólovacskaikat, ahogy mennek körbe-körbe szakadatlan a nullpont körül. Csak el ne szédüljétek. (Kiss Ferenc)

Körösfeketető, 2003
fotó: Molnár Zoltán

Körösfeketető, 2003

fotó: Molnár Zoltán

Körösfeketető, 2003
fotó: Molnár Zoltán

TÁNCHÁZAK, FOLK-KLUBOK

HÉTFŐN

Indiai zene

CALCUTTA TRIO klubja
minden hónap első hétfőjén 19.00 órától
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a
Tel.: 212-0803

Ír koncert és tánc

GREEN FIELDS
minden hétfőn 19.00 órától
Táncoktató: Fodor Miklós
Belépő: 450,- Ft
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

ZSEBIBABA ZENEHÁZA KLUB
minden hétfőn 17.15-17.45
Játékok, mondókák, élő zenehallgatás 1-4 éves
korú gyermekek részére, 1.500,- Ft/hó
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66.
Tel.: 307-6191

KEDDEN

Magyar tánc

MUZSIKÁS GYEREKTÁNC HÁZ
minden kedden 17.00-18.30
Oktató: Kovács Zsuzsanna és Bakonyi Ernő
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

KISKÖDMÖN NÉPTÁNC KÖR
ÓVODÁSOKNAK
minden kedden 17-18 óráig
Vezető: Kiss Lívia
Angyalföldi József Attila Művelődési Központ
1131 Budapest, József Attila tér 4.
Tel.: 452-4290

DUDÁS TÁNC HÁZ
a Zöld Macska Diákpincében.
November 2-tól, keddi napokon
19.00-22.30: dudánóták, néptánc tanítás,
daltanulás dudásokkal, zenésbarátokkal,
táncosokkal, veletek egy csárdában!
Szeretettel várunk mindenkit!
Belépő: 350,- Ft, Diák: 300,- Ft
Budapest, Üllői út 95.
(a Klinikák metrómegállónál)
Tel.: 06-20/947-4087; karz@freemail.hu

FŐISKOLÁS TÁNC HÁZ
kéthetente kedden 20 órától
Muzsikálnak: a főiskola népzene hallgatói
Házigazda: Marosvölgyi Ágnes
Nyíregyházi Főiskola Hallgatói Centruma
4400 Nyíregyháza, Sóstói út 31/b
Tel.: 42/402-488/2128-as mellék

SZERDÁN

MAGYAR TÁNC HÁZ A FONÓBAN
minden szerdán 20 órától
első szerdán: Téka
második szerdán: Méta
harmadik szerdán: Tükrös
a hónap utolsó szerdáján Erdélyi zenék klubja
Tánc tanítás: Bakonyi Ernő
Fonó Budai Zeneház
1117 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 206-5300

MŰHELY TÁNC HÁZ
ÉS NÉPZENEI KLUB
minden szerdán 20 órától
A belépés ingyenes!
1077 Budapest, Almássy u.
Tel.: 70/272-4880 (Soós András)

ZSEBIBABA ZENEHÁZA KLUB
minden szerdán 10 órától
Játékok, mondókák, élő zenehallgatás 1-4 éves
korú gyermekek részére, 1.500,- Ft/hó
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66.
Tel.: 307-6191

GUZSALYAS GYIMESI ÉS MOLDAVI
CSÁNGÓ TÁNC HÁZ
minden szerdán 20.00-01.00
Ének- és tánc tanítás, utána bál moldvai és
gyimesi táncokkal
Zenélnék a Somos, Szigony és a Fanfare
Complexa zenekarok
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a
Tel.: 212-0803

KONCERT ÉS TÁNC HÁZ
minden szerdán, 18.00 órától tánc tanítás,
20.00 órától össztánc
Tánc tanító: Kovács Zoltán
Alsóvárosi Kultúrház
6725 Szeged, Rákóczi u. 1.
Tel.: 62/547-253; 62/441-154

Balkán tánc

KOLO TÁNC HÁZ
minden szerdán
19.30-20.00 tánc tanítás,
20.00-23.00 tánc ház
Belépő: 500,- Ft
Ferencvárosi Művelődési Központ
1091 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 215-5741

Délszláv tánc ház (szerb, horvát, makedón)

TANAC TÁNC HÁZ
minden hónap utolsó szerdáján, 19.00-23.00
Muzsikál a VIZIN zenekar
Táncoktató: Szávai József
Ifjúsági Ház; 7622 Pécs,
Nagy Lajos király útja 13.; tel.: 72/330-211

M.É.Z. autentikus ír zene
minden hónap első szerdáján 19 órától
Belépő: 500,- Ft
Dél-Budai Kulturális és Szabadidőközpont
1222 Budapest, Nagytétényi u. 31-33.

CSÜTÖRTÖKÖN

APRÓK TÁNC HÁZA
kézműves foglalkozásokkal
minden első csütörtökön nagy tánc ház
18.00-19.00 óra: tánc és játékok,
19.00 órától kézműveskedés
Belépő: 300,- Ft
A hónap többi csütörtökén tánc ház foglalkozás
Belépő: 200,- Ft
Ferencvárosi Művelődési Központ
1091 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 215-5741

TÚLPART magyar tánc ház és koncert
havonta egy csütörtökön 19 órától
belépő: 450,- Ft
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

MAGYAR TÁNC HÁZ
minden hónap utolsó csütörtökén 20-24 óráig
Házigazdák: Pannónia zenekar, Petrilla Károly
és Szendrői Réka
Belépő: 400,- Ft
Ferencvárosi Művelődési Központ
1091 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 215-5741

PÉNTEKEN

Magyar tánc

TÜCSÖKZENE ICIRIPICIRI TÁNC HÁZ
péntek délelőttönként játékos tánc tanítás
néptánc pedagógus vezetésével
Jelentkezés: Gál Gabriella – 06-30/999-4945
Marczibányi Téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.
Telefon: 212-0803, 212-2820, Fax: 212-4885
marczy@marczy.hu; www.marczy.hu

CSÍK ZENEKAR TÁNC HÁZA
havonta egy pénteken, november 13.
18.00 órától gyermek tánc ház
21.00-24.00 óráig felnőtt tánc ház
Muzsikál a Csík zenekar
Oktatók: Haránt Eszter, Lukács László
Erdei Ferenc Művelődési Központ
6000 Kecskemét, Deák Ferenc tér 1.
Tel.: 76/484-594 (Börönte Erika)

MÁNE KLUB
Magyar tánc ház havonta egy pénteken
a Magyar Állami Népi Együttes táncosaival és
hagyományörző vendégekkel
Információ: Pallagi Pál – 06/20-390-4816
www.hagyomanyokhaza.hu
Hagyományok Háza; Budapest I. Corvin tér 8.

TÁNCHÁZAK, FOLK-KLUBOK

TARKABARKA BÁL A WEKERLÉN
minden páratlan pénteken
Bábszínház, játszóház, tánc ház gyermekeknek
Wekerlei Gyermekház
1192 Budapest, Petúr u. 7.; tel.: 282-9895

TÉKA TÁNC HÁZ
október 15-től minden hó első péntekén
17.00 órától gyermek tánc ház
19.00 órától felnőtt tánc ház
Házigazda: Vadvirág Táncgyűttes,
Strack Orsolya, Galát Péter
Angyal földi Gyermek- és Ifjúsági Ház
Budapest XIII., Dagály u. 15/A
Tel.: 349-7761

TÉKA családi tánc ház
minden hónap második péntekén
Házigazda: a Csillagszemű Táncgyűttes
Timár Sándor vezetésével
belépő: 400,- Ft
Budapest XII., Szarvas Gábor út 8/c
Tel.: 275-1394

TÁNC HÁZ CSIDUVAL
minden hónap második péntekén
18.00 órától gyermek tánc ház
20.00 órától tánc tanítás felnőttek részére
Tánc ház-vezető: Csatai László CSIDU
Muzsikál: Kóborzengő együttes
Petőfi Művelődési Központ, Hidegkút
1028 Budapest, Máriaremetei u. 80.
Tel.: 392-0860, Fax: 392-0862
www.pmkhidegkut.hu

CSÜRRENTŐ TÁNC HÁZ
minden második és negyedik pénteken
Felnőtt tánc ház: 19.00 órától
Belépő: 450,- Ft
A szünetekben előadások Moldváról és
daltanítás Klopp Katalinnal
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

CSÁNGÓ TÁNC HÁZ
kéthetente pénteken
Muzsikál a házigazda Eszterás együttes
18-19.00 óráig gyermek tánc ház Feczko Ágnes
vezetésével
19.00 órától felnőtt tánc ház
Moldvai és gyimesi táncokat tanít: Tóth Máté
Helyszín: Nyilas Misi Ifjúsági Ház
Miskolc, Kossuth utca 15.
Tel.: 30/9737-654 (Tóth Arnold)

ZURGÓ TÁNC HÁZ
október 15., november 12., december 10.
20.00 órától zenél: a Zurgó együttes
moldvai csángó népzene és táncok
Táncot tanít: Zoltán Eszter
Éneket tanít: Navratil Andrea
Betáncoló: 400,- Ft
XII. Kerületi Művelődési Központ
1124 Budapest, Csörsz u. 18.
Tel.: 319-9854

JAMKÓ MAGYAR TÁNC HÁZ
október 29., november 26.
20.00-22.00 óráig moldvai táncokat tanít
Halmos Kata, zenél a Fakutya zenekar
22.00-02.00 óráig magyar tánc ház
a Pentaton zenekarral, tanít Gubik József
Betáncoló: 500,- Ft
Angyal földi József Attila Művelődési Központ
1131 Budapest, József Attila tér 4.
Tel.: 452-4290

CSALÁDI TÁNC HÁZ
havonta az utolsó pénteken 18-20 óráig
Házigazda: Kiss Judit, Bécsi Gyula
Megyei Művelődési Központ
3300 Eger, Knézich K. u. 8.
Tel.: 36/311-954

MOKÁNYOS EGYÜTTES TÁNC HÁZA
kéthetente pénteken
17.00: gyermek tánc ház
19.30: gyimesi és moldvai táncok
felnőttek részére
Rákocscsabai Közösségi Ház
Budapest, XVII. Pécéli u. 222.

KEREKES EGYÜTTES TÁNC HÁZA
háromhetente pénteken 20 órától
gyimesi, moldvai csángó táncok
Házigazda: Barsi Csaba
Megyei Művelődési Központ
3300 Eger, Knézich K. u. 8.
Tel.: 36/311-954

**FONÓ ZENEKAR KLUBJA ÉS
TÁNC HÁZA**
minden hónap második péntekén 20.00 órától
Fonó Budai Zene ház
1117 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 206-5300

BOGLYA TÁNC HÁZ
minden hónap egy péntekén
a Művészetek Háza pinceklubjában
Házigazda: Csollány Csaba, Csollányné
Horvát Krisztina
Művészetek Háza
Szombathely, Fő tér 10.
Tel.: 94/509-252

Balkán tánc ház

RECE-FICE TÁNC HÁZ
havonta egy pénteken 19.00 órától
november 13., december 17.
Belépő: 500,- Ft
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

Délszláv tánc ház (szerb, horvát, makedón)
KOLO EGYÜTTES TÁNC HÁZA
minden hónap első péntekén 20.00 órától
Művelődési Ház
2316 Tököl, Kossuth L. u. 66.
Tel.: 24/479-284

TÁNC HÁZ BÉCSBEN
november 12. péntek, 19.00 órától
1130 Bécs, Wolkersbergenstrasse 170.
Információ: Fritz Oberhofer
fritz.oberhofer@aon.at

SZOMBATON

Magyar tánc házak

KALAMAJKA TÁNC HÁZ
„Molnár utca az Arany János utcában!”
minden szombaton
17.00-18.00 óráig Aprók tánca
Fábián Éva vezetésével
18.00-19.00 óráig Történeti játszóház
Horti Zoltán vezetésével
19.00-20.30 óráig tánc tanítás
Bohus György és Redő Júlia vezetésével
20.30-21.00 óráig népdalok tanulása
Fábián Évával
21.00-24.00 óráig Tánc ház
23.00-02.00 óráig Össznépi vigalom
hetente más zenekarral
Aranytíz Művelődési Központ
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Tel.: 354-3400, 311-2248
www.aranytiz.hu

JÁTSZÓHÁZ és TÁNC HÁZ
Tálas Ágival és barátaival
havonta az első és harmadik szombaton
(első alkalom november 6-án)
Belépő: 300,- Ft
Csekovszky Művelődési Ház
1172 Budapest, Hősök tere 9.
Tel.: 253-5270

PRO FOLK
HANGSZEREK, TOKOK,
KELLÉKEK, JAVÍTÁS
Népzenei CD-k teljes választéka
ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY
Cím: 1074 Budapest, Dohány u. 84.
(bejárat az Almássy utcából)
Nyitva: 10-17h, pénteken 10-14h
Tel.: 06.30.9549-903
Tel./fax: 351-3341
E-mail: profolk@tla.hu
Honlap: www.datanet.hu/profolk-bt

TÁNCHÁZAK, FOLK-KLUBOK

KOLOMPOS GYERMEK TÁNCCHÁZ
kéthetente szombaton 17.00-18.00 óráig
október 23., 30., november 13., 27.
Fonó Budai Zeneház
1116 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 206-5300, 203-1752
www.kolompos.hu

KOLOMPOS GYERMEK TÁNCCHÁZ
havonta egy szombaton 16.30-17.30
november 6., december 11.
Petőfi Sándor Művelődési Ház
2141 Csömör, Vörösmarty u. 1.
Tel.: 28/543-790

JÁTSZÓHÁZ és TÁNCALÁKA
minden második szombaton 14.00-18.00
Kézműves foglalkozások és tánccház élő zenével
Belépő: 300,- Ft
Kőbányai Gyermekek- és Ifjúsági
Szabadidőközpont; 1105 Budapest, Előd u. 1.
Tel.: 260-5041, 262-2058

SÜLTÜ TÁNCCHÁZ
első és harmadik szombaton 19.00-23.00
Házigazda: Tündik Tamás
Belépő: 450,- Ft
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868; www.sultu.hu

**FLÓTÁS MOLDAVI TÁNCCHÁZ ÉS
NÉPZENEI KLUB**
havonta egyszer szombaton, 18.00 órától
Muzsikál: a Flótás együttes
A táncokat tanítja: Krasnyánszki Dóra
Mesél: Virág Ágnes
Tel.: 06-20/423-9062, 06-30/581-7378
Lajosmizse Város Művelődési Háza és
Könyvtára Díszterme
6050 Lajosmizse, Szabadság tér 12.

KÁRPÁTIA TEAHÁZ
minden hónap első szombatján 19.00 órától
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a
Tel.: 212-5504

**SZABAD BÁL TÁNCCHÁZ ÉS
TÁNCNANÍTÁS**
kéthetente szombaton 19.00 órától
Muzsikál a Pajtás zenekar és vendégei
Házigazdák: Hajdú Táncegyüttes táncosai
Hétfőföldes Kulturális Egyesület
4032 Debrecen, Hatvani u. 32.
Tel.: 30/9837-952 (Rózsavölgyi Bálint)

„TÁNCCHÁZ”
havonta egy szombaton
Házigazda: Alba Regia Táncegyüttes
18.00-19.00 Aprók tánca
19.00-20.30 Csikóbál
19.00-23.00 Felnőtt tánccház
Muzsikál: Galiba zenekar
„Tánccház”; 8000 Székesfehérvár, Malom u. 6.
Tel.: 22/312-795

HEGEDŰS GYEREKTÁNCCHÁZ
kéthetente szombaton 15.30-tól
Szókraténusz Játékmúzeum
6000 Kecskemét, Gáspár A. u. 11.
Tel.: 76/481-469

APRÓK TÁNCA ÉS JÁTSZÓHÁZ
november 6., 13., december 11.
16.00-18.00 óráig muzsikál a Mező együttes
Belépő: 300,- Ft
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66.
Tel.: 307-6191

Klezmer tánccház

**PANNÓNIA KLEZMER BAND
KONCERTJE ÉS TÁNCCHÁZA**
minden hónap egy szombatján
18.00 órától táncnánítás
19.30-tól koncert és tánccház
Autentikus zsidó táncok tanulása
Táncoktató: Rudas Judit
Belépő: 500,- Ft
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

Ír tánccház

GREEN FIELDS EGYÜTTES
november 6., február 19.
Belépő: 550,- Ft
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66.
Tel.: 307-6191

Görög tánccház

MASKARADES
november 13., december 4., február 5.,
március 5., április 9., május 7.
Belépő: 550,- Ft
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66.
Tel.: 307-6191

MYDROS
november 20.
Dél-budai Kulturális- és Szabadidőközpont
(KUSZA)
1222 Budapest, Nagytétényi út 31-33.
Információ: 226-5317, 226-0559
www.mydros.hu, www.kuszanet.hu

VASÁRNAP

Magyar tánccház

PÉCSI NÉPZENÉSZEK TÁNCCHÁZA
minden második vasárnap
17.00-tól Aprók tánca és játszóház
20.00-24.00 Felnőtt tánccház
Vasutas Művelődési Ház
7621 Pécs, Dr. Váradi Antal u. 7/2.
Tel.: 72/ 310-037

KOLOMPOS GYERMEK TÁNCCHÁZ
kéthetente vasárnap 10.00-11.00 óráig
Erzsébetligeti Színház
1065 Budapest, Hunyadvár u. 46/c
www.kolompos.hu

KOLOMPOS GYERMEK TÁNCCHÁZ
havonta egy vasárnap 16-17 óráig
október 24., november 21., december 12.
Váci Mihály Művelődési Ház
2112 Veresegyház, Köves út 14.
tel.: 28/589-830

MEZŐ EGYÜTTES GYEREKTÁNCCHÁZA
minden vasárnap 10.00-12.00
Belépő: 300,- Ft
Cserepesház
1144 Budapest, Vezér u. 28/b
Tel.: 363-2656

„KÖKETÁNC” GYERMEK TÁNCCHÁZ
minden vasárnap 10.00-12.00, 1-7 éves korig,
Tánc- és énektanulás Sándor Ildikó, Halmos
Kata, Prekler Katalin és moldvai zenét játszó
muzsikások segítségével
Kézműveskedés Forstner Krisztinával
és Huszti Kingával
Felvilágosítás: Hajdú Zsófia Csenge
Tel.: 212-2820, 06-70/335-6284
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a
Tel.: 212-5504

TÉKA TÁNCCHÁZ a Pótkulcsban
minden második vasárnap 20.00-24.00
Budapest VI., Csengery u. 65/b (bejárat az
udvarból); w3.datanet.hu/-teka

XVI. Népzene- és Néptánc Találkozó – Sepsiszentgyörgy – 2004. november 19-20.

VÁSÁROKRÓL VÁSÁROKRA

November 19., péntek

13.00 **Guzsalyas**
óvodásoknak, kis- és középiskolásoknak

15.00 **Gyerekgála**
Kenderkóc (Szamosújvár), Gyöngyharmat
(Zabola), Eszterlánc (Sepsiszentgyörgy), és a
Vajdaszentiványi Hagyományörző Gyermekek
Néptáncegyüttes

16.00 **Jurtasátor-állítás és gyerektánccház**

20.00 **Tánccház**

November 20., szombat

10.00 **Táncoktatás felnőttek számára**
vajdaszentiványi és széki táncok

19.00 **Gálaműsor**
vajdaszentiványi, széki, bihari román és ma-
rosszentkirályi cigány adatközlők, Kaláka
Néptáncegyüttes (Szamosújvár), valamint a
házigazda Háromszék Táncegyüttes

21.00 **Tánccház**

Mátyás István 'Mundruc' – Egy kalotaszegi táncos egyéniségvizsgálata

BEVEZETŐ ELŐADÁS MARTIN GYÖRGY KÖNYVÉNEK BEMUTATÁSA ALKALMÁVAL

Martin György életműve kiadásának teljessé válását ünnepeljük „Mátyás István 'Mundruc' – Egy kalotaszegi táncos egyéniségvizsgálata” című könyvének bemutatóján. Gyakori szokás könyvismertetések, bemutatók végén mintegy összefoglaló értékelésként kijelenteni, hogy az illető mű nélkül sokkal szegényebbek lennénk. Szeretném, ha ez az olykor üres retorikai fordulat most igazán hitelesen hangoznék, s már itt, a méltatás legelején sietek kinyilvánítani a véleményemet: ez hatalmas munka dísz, kiemelkedő teljesítménye a magyar folklorisztikának, a magyar néprajztudománynak s bár az európaisággal – különösen manapság – túl könnyen előhozakodunk, ismereteim szerint bizvást az európai tudománynak, a nemzetközi néptánc-kutatásnak is. Mindenképpen gazdagodtunk általa. A többes szám első személybe nemcsak a tudomány imént fölvezet, egymásba kapcsolódó köreit értem bele, hanem a táncokba járók sokaságát és persze minden érdeklődőt is.

Csakis elismerés illeti a könyv alkotóit, akik munkájukkal segítettek a kiadást, különféle módon és részről hozzájárultak a megjelenéséhez. A nevüket (harmincan vannak) és közreműködésüket azért nem sorolom föl, mert az előszóban egy teljes A/5-ös nyomtatott oldalt megtöltenek a köszönetnyilvánítások, mindannyian méltán szerepelnek ott. Csupán a névsort vezető Borbély Jolánt, aki Martin kézíratait megőrizte, és tudományos archiválásra átadta, valamint a névsort záró, a népi kultúrával, mindenek előtt táncsal és zenével foglalkozó könyvek kiadóját, a Planétás-Mezőgazdát (Lelkes Lajost) említem.

Tudom, nagyon furcsa hallani, ami most következik, hiszen a könyv szerzője testi valójában több, mint húsz esztendővel ezelőtt végleg eltávozott közülünk. Mégis bevallom, hogy a kötet kézbevételekor azonnal az járt az eszemben, ami ezekben a percekben valószínűleg mások fejében is megfordul, vajon mit szólna Martin György, ha valamilyen rendkívüli csoda folytán hirtelen köztünk teremne? Először is nagyon örülne, mert Mátyás István egyéniségével, táncművészetével, bátran mondhatjuk, táncművészetével kutatói pályáján kezdettől haláláig foglalkozott. Akik közelebbről ismertük őt, jól emlékszünk, mennyire kedves volt számára ez a téma, mennyire fontosnak tartotta, hogy ez a mű elkészüljön. De Martin nemcsak örülne, hanem ránézne a naptárra, és korholná a tanítványait:

hogy tudtátok ezt a munkát ennyi ideig elhúzni? Mindig nagyon bántotta, ha a munkatársai és a barátai késlekedtek egy feladat elvégzésével, különösen a hozzá közelállókhoz volt szigorú, akiket máskülönben szeretett. Nincs értelme most külső vagy szubjektív okokat keresni, csak annyit mondjunk: milyen jó lett volna már korábban is örülni. Aki magával annyira igényes volt és olyan kitartóan dolgozott, mint Martin György, joggal lehetett másokkal szemben igényes. S ha következetes lenne önmagához, és miért ne lenne az, alighanem bírálná is a könyvét, mind a saját kutatásait, mind a befejezők munkáját mérlegelve. Az idő ugyanis közben könyörtelenül múlt. Önvalomásként olvashatjuk a műben, miként eszmélt rá többször Martin félreértésekre vagy téves értelmezésekre. Időjáték nélkül is tudjuk, természetes, ha a szakember ma ugyanazt másképp látja és értékeli, mint évtizedekkel korábban. A Mundruc-monográfia nyilvánvalóan más hatást tett volna, ha még Martin életében napvilágot lát, mást, ha tíz évvel ezelőtt, és mást tesz ma. A sajtó alá rendezés körüli viták régen eldőlték a kiadás javára. Annál inkább nem akarom ezeket fölidézni, mert valahányszor valami belőlük eljutott hozzám, én is a megjelentetést pártoltam. Mégis teljesen helyénvaló, hogy sokunkat foglalkoztat a kérdés, vajon mi lehet a jelentősége ennek a posztumusz könyvnek?

Martin György munkásságát sokan értékeltek előttem. Ahogyan növekszik korai halála és a mi életünk között a távolság, úgy becsülhetjük egyre többre, mi minden fért bele tragikusan rövid életébe. Alább a könyv néhány – mutatis mutandis – az idő múlását álló értéket igyekszem fölillantani.

Nézzük előbb, melyek a létrejöttének adottságai? Mindenekelőtt a művelődéstörténeti háttér és a földrajzi környezet, a közép-európai térség, (és nem más, eltérő múltú régió), ahol sokféle körülmény találkozásának köszönhetően megszülethetett a legényes, ez a különlegesen gazdag mozgáskultúrára épülő szólótánc. Amikor a történetének a csúcsára ért, akkor termettek olyan mesterei, mint Mátyás István. Csak azért nem nevezhetjük őt a kiválók között a legkiválóbbnak, mert senkinek sem volt teljes áttekintése a jó táncosok fél évszázada még népes csoportjáról. Persze lehet, hogy meg kell fordítanunk a tételt. A táncot mesterei emelték fejlődéstörténete csúcsára. Végül a kiváló táncost megtalálta a tudásának vizsgálatára minden tekintetben fölkészült, kiváló kutató. Ezúttal is fordítsuk meg állításunkat: a nagyszerű táncosnak és repertoárjának megismerése alapvetően hozzájárult ahhoz, hogy a kutató szakterülete legkitünőbbjévé váljon. Bárha idézhetnénk minél több ilyen szerencsés egymásra találást a zaklatott történelmi XX. századból! Ez a történet azonban egyedi s nem valószínű, hogy akár részleteiben megisméltölhető.

Mátyás István Mundruc 1911-ben Magyarországon született. 1941-es „fölfedezéséig” eltelt 30-, majd onnan a mostani monográfia megjelenéséig 63 év. Közben hány politikai rendszerváltás, hány háború és impériumváltás zajlott le a magyarok által lakott területen, s éppen Magyarvisztán is, ahol ő egész életét töltötte? Ezeket az évtizedeket nagyon nehéz tudományos kutatáshoz és munkához kedvezőnek nevezni. Martin György másfél évtizeddel az első filmfelvétel után talált rá Vistán Mátyás Istvánra. Ezután, az ismét bekövetkező határátlépési akadályok miatt csaknem egy évtizedet kellett várnia, hogy rendszeres találkozásai elkezdődhessenek. A kutatás nézőpontjából és a könyv bevezetőjével egyetértve, az imént mondottak ellenére én mégis szerencsésnek merem mondani ket-tejük párhuzamosan futó életidejét. 1941 előtt alig készült film magyar néptáncról.

(Elhangzott Budapesten a Hagyományok Háza rendezvényén, 2004. szeptember 8-án.)

A jellemző improvizációkat nem lehetett hitelesen rögzíteni. Megfordulhatott volna Mundruc akárhányszor Budapesten, ha az első kezdetleges technikával fölvert szalag nem rögzíti a mozgását, a táncutatónak készülő fiatalember, Martin György nem figyelhet fel rá. Azután hangfelvétel hiányában mennyit küszködött, míg végül személyes tapasztalat alapján megértette, miről van szó. Hús esztendőtfogó megfigyelés és kikérdés páratlan mélységű alkotáslélektani megismerést és elemzést tett lehetővé, egyidejűleg a közösség és az egyén viszonya egyedi példájának megrajzolását köszönhetjük neki. A módszer az anyaggyűjtés idején is a legkorszerűbb volt, és ma is az. Eredményességét fokozta, hogy a mozgás-, a hang- és a képrögzítés Mátyás és Martin személyes kapcsolata idején és azóta egyre tökéletesedett. E technikai folyamat nélkül nem sikeredhetett volna olyan kivételesre a mű, amiként itt fekszik előttünk.

Magam is azokkal tartok, akik a széles körű elméleti és módszertani tájékozottságot, a tudományos érdeklődés sokoldalúságát emelik ki Martin munkásságából. A magyar néprajzban általánosan alkalmazott és jelentős eredményeket hozó történeti-összehasonlító módszert éppúgy fölényesen birtokolta, mint kapcsolódóan a típusalkotást és a kultúra regionális tagolódása vizsgálatát. Ehhez járult, hogy élt a strukturalizmus és a szemiotika (jeltudomány) lehetőségeivel is. Legvégül, de nem utolsósorban, a gyakorlat embere volt. Rendkívüli érzékenysége és emlékezőtehetsége révén meg tudta tanulni a látott táncokat. Sokszor vette hasznát ennek az adottságnak. Kevés olyan csodálatos és megható története van a tudománytörténetnek, mint Martin György első személyes találkozása Mátyás Istvánnal Magyarvistán 1956 szeptemberében.

Én a nagy – értem ezen az önálló kötetben kiadott, valamilyen szinten összegző – Martin-műveket nem hierarchiában szemlélem, inkább sajátos csillagképben, melyben a tagok fénye és egymáshoz való távolsága ugyan különbözik, de csakis együtt, kölcsönhatásban alkotnak jelenséget, vagyis formálják a teljes életművet. A Mátyás Istvánról készített monográfiában az egyéniségvizsgálat olyan kutatási feladatként és módszerként áll előttünk, amely egyesíti, fókuszálja azt a sokoldalú fölkészültséget és tudományos tájékozottságot, aminek Martin György a birtokában volt.

A könyv előszava részletesen összefoglalja a néptánc-egyéniégkutatás történetét a kezdeti esetleges megfigyelésektől, Martin munkásságáig, sőt az utána következő eredményeket is. Kimagasló táncosok vizsgálá-

tára – már csak a feladat természetéből adódóan is – ez az összetett megközelítés valóban gyümölcsöző, megkockáztatom, talán a legeredményesebb, legígéretesebb. A kötet hátsó borítóján olvasható, hogy Ortu-tay Gyula dolgozta ki a módszert, amit ez a monográfia követ. A valóság az, hogy Ortu-tay – megnevezve hazai és nemzetközi előzményeit – csupán irányt mutatott a kutatásban (*Fedics Mihály mesél, 1940*), de később legfeljebb csak érintette ezt a témakört. Nem valósította meg az általa föl-vázolt programot, saját kérdéseire elvétel-felelt. A magyar folklorisztikában idesorolható műveket részint tanítványai a szűkebb Magyarországon, még inkább azonban az erdélyi magyar folkloristák alkottak, nemcsak mesemondók, hanem ballada- és dalénekesek, sőt más műfajok és hordozóik vizsgálatával, repertoárjuk rögzítésével és közreadásával. Egyáltalán nem véletlen az erdélyi helyszín. A tudományos érdeklődés a XX. század második felében elsősorban a viszonylag zártabb erdélyi mikrotársadalmakban találkozhatott jelentős folklórtudású emberekkel. Ma már tudjuk, hogy az alkotó, kereső és variáló egyéniségek nemcsak a zene- és szövegfolklorban, hanem a kultúra számos egyéb területén fontos szerepet játszhattak a népi műveltség formálásában. Nem vitatom, hogy Martin tanult Ortutaytól, ám azt a leghatározottabban állítom, hogy minden tekintetben messze meghaladta Ortutay eredményeit. Amit elért, jóval, nagyon sokkal több a pusztá követésnél. Problematikus az összehasonlítás, vitatható a rangsorolás lehetősége, mégis ki merem jelenteni, hogy a Mundruc-monográfia ebben a kiegészített, sajtó alá rendezett formában is a magyar néprajz eddig legkiválóbb egyéniségvizsgálata.

A hagyományozódás, az átadás-átvétel kérdése fontos eleme az egyéniségvizsgálatnak. Martint is nagyon komolyan foglalkoztatta. Mi lesz a táncstudás sorsa? Ki folytatja? És nemcsak a szervesnek mondott, helyi, falusi társadalomban, hanem a visszatanulásra és a színpadi megjelenítésre is gondolva. A tudós Martin tudvalévően a néptánc-mozgalomból indult, és szívvel-lélekkel pártolta a táncház-mozgalmat. Hozzáteszem, talán más is emlékszik rá, a köz-művelődés említett formáit fontosnak tartotta, de azokra nemegyszer neheztelt, akik a mozgalom miatt kutatói talentumaikkal nem sáfárkodtak jól. Egy riportban – ez is olvasható kötetben – kesernyésen mondta el, hogy a vele egyívású vezető koreográfusok, akik látták Mátyás táncát, akik mindent megtanulhattak tőle, mennyire érzéketlennek bizonyultak tudása és stílusa iránt. Valóban elgondolkodtató a példa

arról, hogy valakik, akiket rátermetteknak tudunk, nem értik, nem értékelik saját kultúrájuk legjobb teljesítményeit. Végül azonban mégis megadatott Mátyás Istvánnak, hogy élete utolsó éveiben egy új nemzedék fiataljait taníthatta, akik más szemléletet hoztak a színpadi táncművészetbe és a klubszerűen ápolt néptáncba egyaránt.

Nem jelentéktelen körülmény, és ismételtelen ne maradjon említés nélkül ebben a méltatásban, hogy Mátyás István egy kalotaszegi faluban született és élt. Nemcsak kitűnő táncos volt, hanem magas fokú öntudattal képviselte is tudását – ez a magatartás jellemzően beleillik a kistáj lokális kultúráját variáló, esztétikai értékeket létrehozó, ugyanakkor azokat le is bontó, vállalkozó szellemű és befogadó XX. századi mentalitásába.

Kalotaszegnek jeles helye van mind a magyar művelődés, mind a népi kultúra történetében, mindkettővel összefüggésben a magyar néprajz tudománytörténetében. Bő évszázada elsőszámú tudományos terepe az erdélyi, főleg a Kolozsvárt és a szűkebb Magyarországon is művelt társadalomtudományoknak, nemcsak a néprajznak. Nem véletlen tehát az sem, hogy a Kalotaszegről szóló fontos könyvek sora most újjal gyarapodott.

Azt sem hallgathatom el, hogy a „mi lesz a folytatás” kérdése abban a végletesen kiélezett formában is fölvethető, hogy ha egy településen nem élnek emberek, nyilvánvalóan nincs, aki megtanulja a táncot, de már akkor sincs folytatás, ha a fiatal korosztálybeliek nem laknak ott. Az egykor pompás népi kultúrájáról híres Kalotaszeg ma a Kárpát-medence demográfiaileg elnéptelenedő kistájai közé tartozik. Az emberek elvándorolnak vagy meg sem születnek. Szomorúan és kontrasztosan példázza ezt a folyamatot a kötetben látható fényképeken örökké derűs Mátyás családfája, melyen nemzedékről-nemzedékre kevesebb a gyermek. Unokája, akit még megtanított táncolni, nemrégiben 42 évesen halt meg. Nagy kérdés, de messze túlmutat a monográfián: vajon a kulturális kivirágzás után miért következik, következett be ez az állapot? Nem kell itt, nem is tudunk felelni rá, ám a mű ismételtelen nyomatékosítja, élénk helyezi ezt a problémát.

Nem szeretném ezzel a lehangoló utalással zárni a mondandómat. A kötet borítójáról Mátyás István és Martin György mosolyognak ránk. Mintha egy messze, távoli, égi táncházban ülnének, és néznének bennünket. Emlékük előtt tisztelegve, örüljünk ennek a nem mindennapos alkalomnak és az új, nagyszerű könyvnek!

Kósa László

Kérdések és válaszok

Táncháztalálkozó 2004 – II. rész

III. A rendezvény egyes programjainak népszerűsége

A felmérés során arra is szeretnénk választ kapni, hogy mely programok érdeklik jobban a látogatókat, s melyek azok, amelyek kevésbé. A programok iránti érdeklődés felmérése éppen úgy történt, mint az értesülés forrásai esetében. A kapott említések gyakoriságát alapul véve egy jellemző sorrendet állítottunk fel. (14. ábra)

kirakodóvásár	77,2 %
táncház, táncolás	72,0 %
koncert	54,7 %
tánc tanítás	53,2 %
egyéb fellépők	35,0 %
kézműves foglalkozások	32,5 %
gyermekprogramok	30,3 %
egyéb	4,3 %

14. ábra - MILYEN PROGRAMOK ÉRDEKLIK?

Az adatok alapján látható, hogy valójában három csoportra oszlanak a programok. Az első csoportban a látogatók mintegy 3/4-ét érdeklő legnépszerűbbek vannak, ide tartozik a kirakodóvásár és a táncos programok, azaz a tánc ház és a táncolás. A második csoportot azok a programok alkotják, amelyek a látogatók nagyjából felét érdeklik – ezek a koncertek és a tánc tanítás. A harmadik csoportba a megkérdezettek körülbelül 1/3-át érdeklő lehetőségek kerültek: az egyéb fellépők, a kézműves foglalkozások és a gyermekprogramok.

A programok népszerűsége alapján felállított sorrendben nincs jelentősebb változás a 2002-es év eredményeihez képest. Egyedül az „egyéb fellépők” és a tánc tanítás cseréltek helyet, előbbi népszerűsége 30 %-kal csökkent az előző felmérés óta.

Annak ellenére, hogy a többi program megtartotta helyét a sorrendben, mégis előfordulhat, hogy valamelyik mindemellett veszített a népszerűségéből – legalábbis az adatsorok erre utalnak. Míg néhány %-os ingadozás írható a válaszadói attitűd változására, a koncertek esetében tapasztalt 20 %-os csökkenés jelezheti az érdeklődés valós csökkenését. (Ehhez nyilván hozzájárult az a körülmény is, hogy a kamarakoncertek méltatlanul szűk helyre kényszerültek. – A szerk.) Bár az is igaz, hogy a koncertek még így is nagyon népszerűek – 2004-ben a látogatók 54 %-át vonzották.

A kirakodóvásár minden korcsoportban nagyon népszerű, s a fiataloktól az idősebb

generáció felé haladva egyre inkább az. Míg a 15-18 évesek 62 %-át vonzza a kirakodóvásár, addig a 46 év feletti korosztálynak már 83 %-át. Nők és férfiak között is van különbség, a „gyengébb nemhez” tartozók 80 %-a böngésszi szívesen az árusok kínálatát, a férfiak 10 %-kal kevesebben.

A táncolás és tánc ház esetében korosztályonként épp fordítva alakul az érdeklődés, a fiatalok inkább „táncos lábúak”, mint az idősebbek. A középiskolás fiatalok 85 %-a jött a rendezvényre részben a tánc miatt, a 46 év fölöttieknek a 60 %-a – ami persze még mindig egy igen magas arány. Érdekes, de a vidékiek inkább érdeklődnek a tánc iránt, mint a fővárosiak, a különbség nagyjából 10 %-os. A nők most is érdeklődőbbek, mint a férfiak.

Nem úgy, mint a koncertek esetében, ami jobban érdekli a férfiakat, „fölnyűk” 10 %-os a nőekkel szemben. A vidékiek érdeklődése szintén 10 %-kal magasabb mint a fővárosiaké, vagy annak környékén élők. A kor nem befolyásolja a koncertek iránti érdeklődést, ami elsőre, koncertről lévén szó, meglepő volt, de a műfaj kortalansága megmagyarázza ezt a jelenséget.

A tánc tanítás mindenkit egyformán érdekel, korra, nemre, lakóhelyre, iskolázottságra való tekintet nélkül.

A kézműves foglalkozások és a gyermekprogramok a 31-45 év közötti korosztályt érdekli a legjobban, közülük is a nőket elsősorban, bár a férfiak csak 10 %-kal maradnak le ebben a tekintetben mögöttük.

Elsőre úgy tűnik, hogy a táncolás valamivel jobban érdekelte a szombaton megkérdezetteket (75 %), mint akiket vasárnap kérdeztek (69 %), de a különbség nem szignifikáns. Hasonló a helyzet a koncertek és az egyéb fellépők és a kirakodóvásár esetében, amelyek a vasárnapi közönséget érdekelték jobban, itt 6 %-os a különbség, ugyancsak nem szignifikáns. A gyermekprogramok a szombati napon voltak népszerűbbek, 5 %-kal, ami szintén nem szignifikáns különbség. A tánc tanítás és a kézműves foglalkozások mind a két nap látogatóit egyformán vonzották. Az eredmények némileg zavarba ejtőek, mivel vasárnap magasabb a családdal érkezők aránya, ez a programok iránti érdeklődés alakulásában viszont nem tükröződik. Már önmagában az a tény, hogy az imént bemutatott eltérések nem voltak szignifikáns különbségek, arra enged következtetni, hogy a naponként megfigyelt ingadozások a válaszadásokban véletlenszerűek, azaz a két napon a

programok iránti érdeklődésben nincs különbség; ezt csak megerősíti, hogy ez az ingadozás a látogatók összetételével semmilyen összefüggést nem mutat.

IV. A programokkal való elégedettség

A megkérdezett látogatók egyetlen kivétellel minden egyes programot „jeles”-re értékelték, azaz az általuk adott osztályzatok átlaga 4,5 körül van. (A kézműves foglalkozás 9 századdal csúszott 4,5 alá). Az egyetlen kivétel az „egyéb” kérdés volt, ahol a válaszadók szabadon megjelölhették, hogy mit kívánnak még véleményezni. Erre a kérdésre a megkérdezettek 11 %-a válaszolt, ők elsősorban a szűkös helyet, illetve néhányan a hideget említették. Mivel erre a kérdésre szinte csak azok válaszoltak, akik valamivel elégedetlenek voltak, a válaszok átlaga 3 alatti érték lett.

Valószínűleg az „egyéb” kérdésben megjelölt rossz tapasztalatok eredményezték, hogy a rendezvénnyel általában való elégedettséget jelölő osztályzatok átlaga 4,11 lett, míg az egyes programok esetében jóval magasabb volt. Az általános értékelésbe olyan tényezők is bejátszottak, amelyet nem mértünk, vagy nem tudtunk mérni a kérdőívvel (aki ott volt, a saját bőrén tapasztalhatta meg az elképesztő zsúfoltságot – bizony az SAP csarnokot és a Körcsarnokot kinőttük...). (15. ábra)

koncert	4,57
egyéb fellépők	4,48
táncolás, tánc ház	4,51
tánc tanítás	4,56
kirakodóvásár	4,58
kézműves foglalkozások	4,41
gyermekprogramok	4,52
egyéb	2,98
általában	4,11

15. ábra - ELÉGEDETSÉG (1-5)

Az, hogy ki mennyire elégedett a rendezvénnyel, nem függött attól, hogy melyik napon kérdezték meg, de például korosztályonként már akadnak különbségek. A koncertek, a tánc tanítás, a kézműves foglalkozások és a gyerekprogramok jobban tetszettek az idősebbeknek mint a fiataloknak, de a fiatalok sem értékelték átlagban 4-esnél rosszabbra soha egyik programot sem. A kirakodóvásárnál éppen fordított a helyzet, az idősebbek valamivel kritikusabbak voltak.

Érdekes, hogy ha nem is nagymértékben, de a férfiak mindig egy kicsit kritikusabbak voltak, mint a nők. A lakóhely nem befolyásolta az elégedettséget.

Azokat, akik már korábban is jártak a Táncháztalálkozón, megkértük, hasonlítsák össze a mostani rendezvényt az eddigiekkel. A többség, 70 % találta úgy, hogy a rendezvény nagyjából ugyanolyan, mint az előzőek, 14 % pedig egyenesen jobbnak vélte a mostani rendezvényt. Az 512 megkérdezettből mindössze 49-en érezték úgy, hogy az idei találkozó nem üti meg a korábbi évek színvonalát. Mindez teljesen eltér a két évvel ezelőtti eredményektől: akkor sokkal inkább megosztottak a vélemények. Csak 42 % vélte ugyanolyannak, 27 % jobbnak, 26 % pedig rosszabbnak. Az idén jóval kiegyensúlyozottabb volt a megítélés.

V. Vallásosság

Akárcsak az előző felmérés esetében, az volt az előfeltevésünk, hogy a Táncháztalálkozó résztvevői körében nagyobb arányban vannak a magukat valamilyen módon vallásosnak tartó emberek mint a hasonló korú népességben általában. A 2002-es felméréshez képest egyáltalán nem változott a vallások aránya, ugyanakkor érdekes fejlemény, hogy kevesebb volt a válaszmegtagadás, s ez a többlet egyértelműen az ateisták és a nem vallások között jelent meg, azaz az ő arányuk a válaszmegtagadók „rovására” nőtt, s nem a vallásokéra.

A megkérdezett látogatók 1/5-e az egyház tanítását követi, s valamivel kevesebb mint fele, a maga módján tartja magát vallásosnak. 5 % bizonytalan, legalábbis azt a választ adta, hogy nem tudja eldönteni, hogy vallásos-e vagy sem, de minden bizonnyal itt vannak azok is, akik nem akarták elutasítani a válaszádat, de nem merték vagy nem akarták vállalni a „megnyilatkozást.” A látogatók 18 %-a nem tartja magát vallásosnak (míg 2002-ben 16 %-a), s kifejezetten más a meggyőződése 2,6 %-nak (2002-ben 1,3 %-nak). A válaszolni nem kívánók aránya 10 %-ról 6 %-ra csökkent.

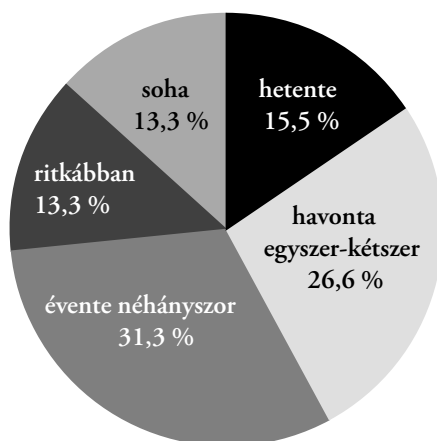
Iskolai végzettség tekintetében az mondható el, hogy az egyetemet vagy főiskolát végzettek között magasabb azoknak az aránya, akik nem tartják magukat vallásosnak (27,8 %). Minden egyéb esetben nincs különbség a válaszok megoszlásában az iskolai végzettség alapján.

Általában az életkor sem differenciál ebben a tekintetben. Egyetlen szignifikáns eltérést találhatunk, méghozzá a 26-30 éves korosztályban, ahol a mintában tapasztalt átlagnál 10 %-kal magasabb azoknak az aránya, akik a vallást a maguk módján gyakorolják.

A fővárosiak között 5,6 %-kal magasabb a nem vallásos válaszadók aránya (25,1 %), minden más esetben lakóhely szerint nem különbözik a válaszok megoszlása.

VI. Táncházza járás, néptáncsoport-tagság

A 2002-es év eredményeihez képest nem tapasztalható jelentős változás a táncházza járás gyakoriságában, bár néhány %-kal csökkent, 33,4 %-ról 26,6 %-ra, azoknak az aránya, akik havi rendszerességgel járnak táncházza, s 2-3 %-kal pedig nőtt a táncházza évente néhányszor, illetve az ennél is ritkábban járók aránya. Azok aránya azonban, akik minden héten „táncházzanak” nem változott, ugyanúgy 15 %, mint két évvel ezelőtt. (16. ábra)

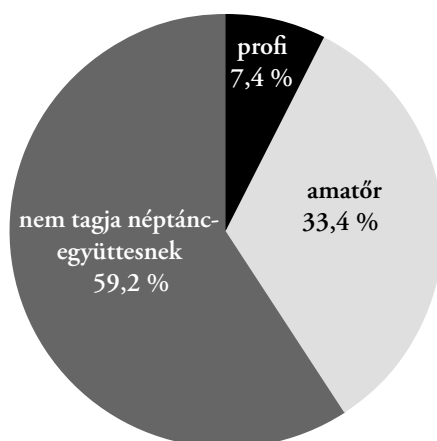

16. ábra - TÁNCHÁZZA JÁRÁS GYAKORISÁGA

Úgy tűnik, a férfiak gyakrabban mennek táncházza mint a nők, előbbiek közül 18,8 % jár hetente, és 32,2 % havonta egyszer-kétszer. A nők között 13,3 és 23,4 % a megfelelő arányok. Ugyanakkor a nők körében gyakoribb, hogy valaki csak évente néhány alkalommal látogasson el ezekre a táncos rendezvényekre.

Életkor szerint nézve elmondható, hogy leggyakrabban a 19-30 éves korosztály jár táncházza: hetente vagy havonta egyszer-kétszer, de azért az idősebb korosztály sem marad el lényegesen mögöttük. Leginkább a 45 év fölöttiek körében fordul elő, hogy valaki sose járjon táncházza (32,1 %).

A Táncháztalálkozó résztvevőinek jó része a kötetlen táncházzakon kívül is szo-

17. ábra - TAGJA-E NÉPTÁNC-EGYÜTTESNEK?

rosabb kapcsolatba került a táncsal, azaz amatőr vagy profí szinten táncolt néptáncsoportban. A megkérdezettek 7,4 %-a tagja – vagy volt korábban tagja – valamelyik profí táncegyüttesnek. A válaszadók 1/3-a jelenleg is aktív tagja amatőrként néptáncsoportnak, s további 1/10-ük volt aktív tag amatőr csoportban. Tehát a résztvevők nagyjából 60 %-a úgymond csak „érdeklődő”, nem néptáncsoportban vagy együttesben műveli a táncot.

Ennek alapján azt gondolhatnánk, hogy ez utóbbi csoport minden bizonnyal lelkes táncházza járó – hiszen a Táncháztalálkozón kérdeztük meg –, s onnan ismeri a néptáncot, de nem így van. Valójában csak 20 %-uk jár rendszeresen táncházza, azaz legalább havonta egyszer, a többség inkább csak évente néhány alkalommal, vagy annál is ritkábban. Ez a csoport leginkább az „érdeklődő” nevet kaphatná, akik szeretik a népzene-t, a néptáncot, de rendszeresen nem foglalkoznak vele, s a Táncháztalálkozó egy jó alkalom, hogy mégis hódolhassanak ennek a kedvtelésnek. Ez az „érdeklődő” csoport teszi ki az összes látogató nagyjából 40 %-át. De ha leszűkítjük a kört azokra, akik csak néhány évente egyszer-kétszer mennek el táncházza, és nem tagjai sem amatőr, sem profí szinten néptánc együttesnek, akkor még mindig a látogatók legalább 20 %-áról beszélünk, ami jelentős aránynak mondható. Azaz, a Táncháztalálkozó széles körben népszerű rendezvény, hiszen még azok is viszonylag nagy arányban eljönnek ide, akik a hétköznapokban nem foglalkoznak aktívan a népművészetel. (17. ábra)

Profí táncos tehát a megkérdezettek 7,4 százaléka, s lakóhely szerint ebben nincs nagy eltérés. Az amatőrként való táncolás viszont a vidékiek körében sokkal jellemzőbb (40-50 %), mint a fővárosiak között (10-12 %). Egyébként mind az amatőr, mind a profí táncolás inkább a fiatalokra jellemző.

	profí	amatőr
hetente	33,3 %	24,8 %
havonta 1-2-szer	38,9 %	37,4 %
évente néhányszor	20,4 %	28,9 %
ennél ritkábban	7,4 %	4,9 %
soha	0	4,1 %

18. ábra - TÁNCHÁZZA JÁRÁSI SZOKÁSOK

A hivatásos táncosok és az amatőr együttes tagok táncházza járási szokásainál fel-tűnő, hogy mindkét csoportban viszonylag magas a „hétköznap” táncházzakon való rendszeres részvétel. (18. ábra)

– Jel-Társ szociológiai kutatóműhely –

A forráshoz kellett elmenni

Halmos Béla emlékei Ádám István „Icsán” széki primásról (II. rész)

Bizony nem úgy sikerült Halmos Bélának az első gyűjtése Icsánál, ahogy elképzelte. Sokkal jobban! Annyira elnyerte ugyanis a híres primás rokonszenvét és zenész kollégaként való megbecsülését, hogy Icsán éjfélutájban megkérte, kapcsolja ki a magnót, s muzsikáljon velük. Halmos Béla ekkor érezte azt, hogy Románia közepén, a széki cigánysoron befogadták.

A közös muzsikálás után visszamentem Ilka Gyurihoz, hiszen nála szálltam meg. Másnap is felkerestem Icsánt, mert primás akartam lenni, illetve már akkor is az voltam. Kértem, hogy tanítson, ezt a fajta muzsikálást ugyanis akkor Budapesten nem lehetett elsajátítani. A forráshoz kellett elmenni, s ha az ember széki zenét akart tanulni, akkor Széken kellett tanárt keresni, így találtam Ádám Istvánra.

Nem volt könnyű a tanulást megoldani a Budapest és Szék közötti nagy távolság miatt, s azért sem, mert nem tudtam huzamosabb ideig ott maradni, csupán évente egyszer, néha kétszer adódott lehetőségem kiutazni hozzá. Emellett nem csak tanulni mentem, hanem személyi monográfiáját is el kellett készítenem vele.

Az egyetlen lehetőséget választottam a széki zene elsajátítására, s először találkoztam azzal az esetünkben egyedül alkalmas tanulási-tanítási módszerrel, amely erő-

sen különbözött a zeneiskolai gyakorlatától. Nem az történt, hogy a tanár kottából játszva mutatott valamit, majd a kottában kijelölte a tanulnivalót, hiszen mint említettem, Icsán nem tudott kottából olvasni. Itt csak hallás és látás alapján lehetett tanulni. Szerencsére az a készsége az embernek, hogy lássa és megértse, hogy mit tesz a zenész, olyan képesség, ami fejleszhető. Icsán mutatott nekem valamit, s én megpróbáltam utánóználni, de eleinte nehezen láttam meg, hogy mit is kell csinálni.

Most is előttem van, amikor egy lassút tanított, s először – voltaképpen a dallamra emlékszem – egy glissandós díszítés volt, amit meg tudtam figyelni. Mutatta, én meg utánajátszottam. Tehát nem kottából, hanem hallás után, látás után.

A táncház-mozgalomban is ez a tanítási módszer terjedt el, de az is előfordul, hogy valaki kottát is használ. A hallás, látás után való tanulásakor kénytelen a tanítvány min-

dent megfigyelni – a dallamot, a díszítést és a stílust is –, és így sokkal hatékonyabb a munka.

Meg akartam mutatni Icsának, hogy kicsit kontrázni is tudok, ezért kézbe vettem fia ott lévő hangszerét, s megpróbáltam kísérni az öreget. Az akkordokat, s az alapvonásokat ismertem. Tetszett neki, hogy kontráztam is, de rögtön próbára is tett. Kíváncsi volt, hogy miként tudok harmonizálni, s hogy az akkordokat hogyan találom meg. S akkor húzott egy hangot a hegedűn, mondjuk F-et, s kérdezte, hogy mit fogok rá. S akkor fogtam egy F-dúr, és mondta, hogy nagyon jó. Húzott egy másik hangot, s arra is a helyes akkordot fogtam, meg volt elégedve. De én nem nagyon. Nem tudtam ugyanis rögtön tisztán játszani az akkordokat, mivel a kontra fogólapja ki volt hullámosodva, gidres-gödörös volt, nehéz volt megfogni a hangokat. „Erősen szokásos kontra” – mondta Icsán.

Ádám István „Icsán” primás,
ifj. Ádám István kontrás,
Ádám Sándor bőgős (takarva)
Szék, 1972, Korniss Péter - FO1835

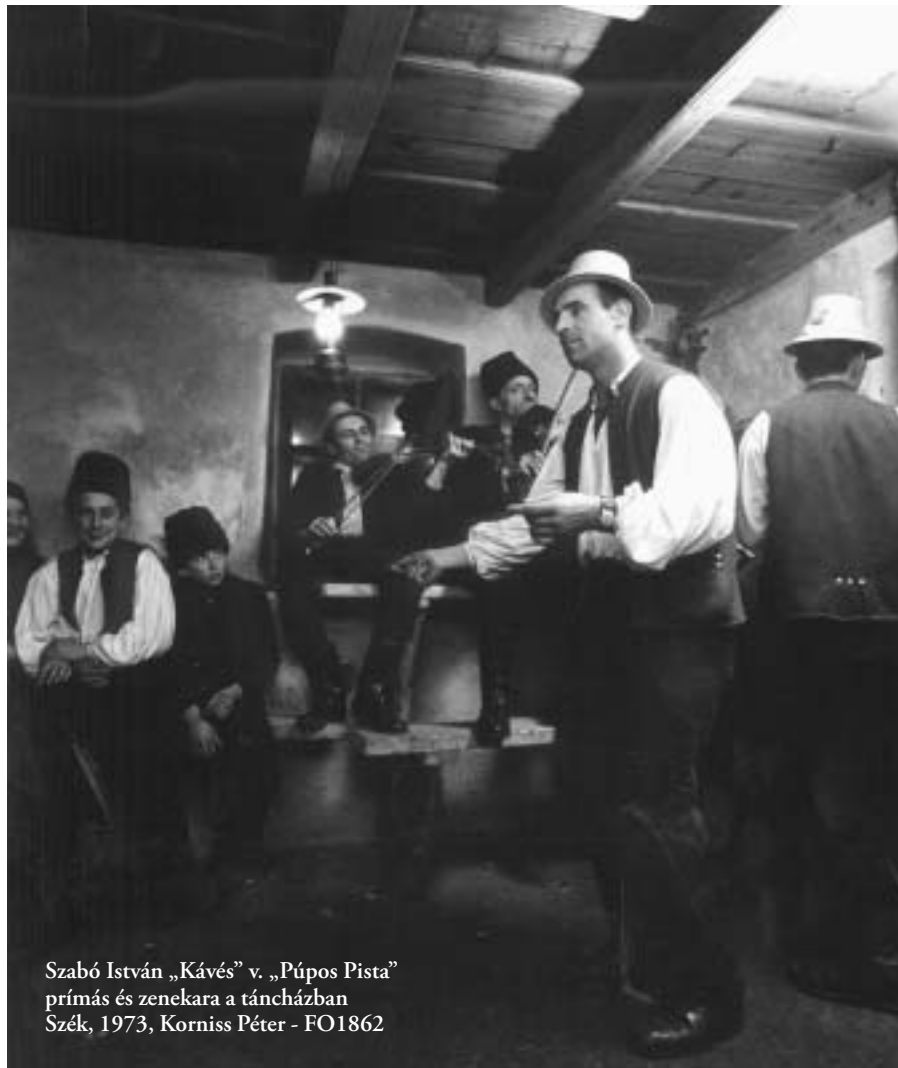
Ám amikor aztán kiismertem Pityu bácsi kontráját, egy jót muzsikáltunk az öreggel. Azt mondta, hogy elmehetünk együtt akár egy lakodalomba is. Azt is elmagyarázta, hogy egy primásnak kontrázni is kell tudnia, mert akkor tudja jól betanítani a kíséretet. Hozzátette, hogy a kíséretet, azaz a kontrást és a primást „segítség”-nek hívják Széken. Ahogy ő mondta, „a jó kontrás kiveszi a gyenge primást a bajból”.

Icsánhoz vagy nyolcszor-tízszor utaztam el 1974 és 1980 között. A tanításért nem kellett fizetnem, de minden egyes alkalommal vásároltam neki ajándékokat, elsősorban hegedűtartozékokat – többek között gyantrát, húrokat –, de ezen felül is a fűszerektől cukron, liszten át a legkülönbözőbb élelmiszerekig sok mindennel igyekeztem segíteni őket. Harminc-negyvenezer forintot biztosan elköltöttem erre a célra. Egyszer vettem neki még egy hegedűt is.

A hangszeremet mindig magammal vittem, kellett a tanuláshoz, s a gyűjtéshez. A hegedűmmel persze sok probléma akadt. A román vámosok haraptak a hegedűre a határon, mert – gondolom – sokat csempészhettek ki Erdélyből Nyugat-Európába és Magyarországra. Így aztán gyakran keveredtem különböző kalandokba a hangszer miatt. Megegett, hogy kifelé utazva kértem a határon a vámostól vámáru-nyilatkozatot, amellyel visszafelé igazolni tudja az ember, hogy nem csempészni akarja a hangszert, hiszen azt Magyarországról hozta ki. Kértem a magyar vámost, hogy hozzon vámáru-nyilatkozatot, mert ki szeretnék egyet tölteni a hegedű miatt. Közölte, hogy nem tud adni, mert nincs nála. Elment, s közben elindult a vonat, jött a román vámos, de annál sem volt vámáru-nyilatkozat. Végül a vasúti jegyre írta rá, hogy „egy darab sárga hegedű”, s lepecsételte.

Akkor együtt utaztam Kósa Géza barátommal Székre, s visszafelé autóstoppal jöttünk át a határon. Amikor Borsra, a határra értünk, jött a román vámos, és látva a hegedűmet, kérte a vámáru-nyilatkozatot. Mutattam neki a lepecsételt vasúti jegyet, mint igazolást, amit persze nem fogadott el. Magyaráztam, hogy más lehetőség nem volt, s a kollégája írta fel a hangszert erre a jegyre. Ez nem hatotta meg, s nem fogadta el az igazolást. Odahívott egy másik vámost, majd jött egy harmadik, a végén már vagy ötven-hatan vettek körül. Azt mondták, hogy menjek be velük az irodába. Géza barátom megágyazott magának a betonasztalon, mert nem úgy látszott, hogy hamarosan szabadulok.

Ahogy mentem a vámosok gyűrűjében, hónom alatt a hegedűmmel, odaért egy magyarországi busz, tele debreceni nép-

Szabó István „Kávés” v. „Púpos Pista”
primás és zenekara a táncházban
Szék, 1973, Korniss Péter - FO1862

táncosokkal. Megismertek, s vigyorogva integettek nekem, mert azt hitték, hogy én is „aranyhegedűt” viszek. (Nem sokkal korábban történt ugyanis az az elhíresült eset, hogy az osztrák határon hozott át egy cigányprimás egy arannyal teletöltött hegedűt. Megemelte a vámos, és kicsit nehéznek tűnt neki, így bukott le a csempész.) Én meg mondtam a táncosoknak, hogy az anyátokat, ez az én hegedűm, holnap rádiófelvételem lesz, s viszem haza. Bementünk a vámirodába, percekig ott álltam a román vámosok között, nem szóltak hozzám egy szót sem. Sajnos nem tudok románul, nem érttem, mit beszélnek, de ez is nyilván a lelki megdolgozás eszköze volt. S egyszer csak az egyik, – gondolom a fővamos, mert jó kövér volt, – felém fordult, rámutatott a hegedűre, s mondta magyarul, hogy játsszak valamit. Erre elkezdtem méhkeréki román tánczenét muzsikálni, s az a vámos, amelyik elfogott, elkezdett táncolni. Ismerős volt neki a zene, hiszen Méhkerék és Bors is egyaránt Biharban van. Látva mindezt a fővamos, mondta, hogy na jó, elmehet. Milyen szerencse, hogy tanultam bihari román zenét Kovács Tibitől, mert át tudtam hegedülni magam a román ha-

táron. Ez persze csak egy epizód annak illusztrálására, hogy nem volt fenéig tejfel a gyűjtés és a tanulás Erdélyben.

Munkálkodásunkat tovább nehezítette, hogy 1975-ben kijött Romániában az a törvény, amely szerint külföldi állampolgárságú személyek közül csak első fokú rokont – szülőt, gyermeket, testvért – szállásolhattak el otthonukban a lakosok. Másoknak szállodában kellett aludniuk, és súlyos pénzbüntetéssel sújtották azokat, akikről kiderült, hogy megszegik ezt a jogszabályt, s elszállásoltak olyan külföldieket, akik nem éjszakázhattak magánháznál. Mint említettem, Icsán úgy megszeretett, hogy a fiává fogadott, ám a hatóságok persze ezt nem ismerték el rokoni kapcsolatnak.

Még 1974-ben történt, amikor Icsánál először voltam gyűjteni, s akkor még lehetett háznál aludni – de mint meséltem, Ilka Gyuri bácsinál szálltam meg –, Gyuri bácsi az egyik este közölte velem, hogy elmegyünk a felszegi táncházba, ahol Szabó Pista „Kávés” magyar – azaz nem cigány – primás játszott a zenekarával. Gyuri bácsi azt mondta, hogy civilben megyünk. Kérdeztem, hogy az mit jelent. Azt mondta, hogy nem viszünk hegedűt. Persze ép-

pen ő volt az, aki nem sokáig bírta megállni, hogy ne mutasson be, mint budapesti primást. Felültettek a cigánypadra, s Pista odaadta a hegedűjét, hogy játsszak. Nagy baj nem lehetett, mert egy rövid, legfeljebb fél órás muzsikálás után a szünetben odajöttek hozzám a táncházrendezők, s az egyik legény azt mondta, hogy menjek be velük a konyhába. Ott megkínáltak pálinkával, székiesen ittunk az üvegből egymásra köszöntve, majd az egyik fiú azt mondta, hogy mi megfogadnánk magát primásnak ide a felszegi táncházba. Meglepődtem, s nagyon megörültem, de mondtam, hogy nem lehet, mert Budapesten lakom. Azt feltették, nem baj. Természetesen az egészből nem lett semmi, de nagyon érdekes lett volna, ha legalább egy ciklusra ott maradhatok Széken muzsikálni. Egy primást tíz vasárnapra fogadtak meg, jó két hónap alatt valóban sokat tanulhattam volna. Persze az is lehet, hogy az ottani „kollégák” nem örültek volna, hogy elmuzsikálom előlük a keresztet. Akkor azt is megismerhettem volna, hogy milyen szellemi és fizikai megterhelést jelent primásként muzsikálni. Icsán elmondta, s ezt más székiek is megerősítették, hogy az emberek a muzsikálást nem tartják munkának. Már pedig egy lakodalomban – Icsán bevallása szerint – vagy 30 órát kell muzsikálni egyfolytában. Ez ide-

Ádám István „Icsán” primás,
lányával és feleségével
Szék, 1974,
Halmos Béla -FO2041

gileg, testileg, lelkileg annyira igénybe veszi a muzsikust – főleg a primást –, hogy a lakodalom végeztével nem tud sem enni, sem inni, sem aludni, fáj mindene, sokára tudja csak kipihenni a fáradságokat.

Később ezt magam is megtapasztaltam, amikor egyszer muzsikáltam egy teljes lakodalmat Széken. Azt, hogy a muzsikálást a falusiak nem tartják munkának, más gyűjtésekkor is elmondták, más falvakban, s azt a történetet is szinte szómul szóra, amit Icsántól hallottam először 1974-ben. Aki

kritizálta őt, – mondván, hogy „ez nem munka, könnyű ezt csinálni, fölülve a padon!” – annak az ellenkezőjét úgy bizonyította be a primás, hogy adott neki két botot, felültette maga mellé a padra, s azt mondta, hogy a két kezével húzogassa egymáson a botokat, vagyis csinálja ugyanazt, amit ő. S egy óra múlva azt mondta a legény, hogy ő ezt nem csinálja tovább, elfáradt. Többé sose mondta aztán, hogy a muzsikálás nem munka!

Lejegyezte: K. Tóth László

Szabó István „Kávés” v. „Púpos Pista”
primás és zenekara a táncházban
Szék, 1973, Korniss Péter - FO1862

DÁNIEL

A hajnali határszemléjéről hazatérő szőlőpásztor – tavasztól a szüret végéig – állandó reggeli vendégünk volt.

Régen volt az, amikor ökelve koccintás előtt a gyöngyöző szilvápálinkába áztatta nyelvét, hogy utána jóízűt csettintsen vele, amivel egyidejűleg az ízlelésért felelős „szervek” hadrendbe állítása is megtörtént.

Pálinkás jó reggelt! – köszöntött bennünket, s mi helytel, étellel, itallal kínáltuk őt, az utóbbit rendszerint el is fogadta, de az ételből, ha nagy ritkán hozzányúlt, csak annyit fogyasztott, mint egy zabolás veréb.

A reggeli „alkalmak” némelyike volt, hogy délig is eltartott, pedig Dániel alá nem kentünk ragasztót, hanem ő várta a „marasztalót”, amiért se hossza, se vége beszédével akart fizetni. Jószándékú „fizetése” néha büntetés volt számunkra, de azért szerettük őt. Ha nagy ritkán kimaradozott, akkor mi hoztuk szóba.

– Isten látja lelkemet, s bocsásson meg nekem, de ennek az embernek a beszédje sokszor nem írt egy fődbeszakadt barabalyt! – értékelte anyám időnként Dániel előadásait.

Úgy tekintettünk a szőlőpásztorra, mint gazda a sovány, szederindás földjére: nem ígér semmit, azt ad, amit tud.

Azon a tarlóvirág illatú, kora őszi reggelen azonban szemet szűrte nekünk, hogy Dániel egyszerre lett kimért és émelegősen gyöngéd. Halk volt, nem öltötte egyik szavát a másikba, a pálinkát is csak félig hörpintette fel, a két fényes, szeliden pislogó szemét is mintha a fűzesmikolai remetétől kölcsönözte volna.

Anyám éppen a disznók vizét forralta, hogy málékását áztasson bele. Még nem bugyogott a víz, csak gözölgött a vafazékban, de ő már levenni készült, hogy valamilyen ürüggyel elmenekülhessen Dániel ökelve reggeli „litániája” előtt. Menekülési vágya annyira hajtotta, hogy a forró edény fülét rongy nélkül, csupasz kézzel ragadta meg, s mindez olyan gyorsan történt, mintha szemfényvesztésnek szánta volna anyám a műveletet. Még káromkodni sem volt ideje, mert a szőlőpásztor – mit sem törődve a balesettel – akkor kezdte rügyeztetni harmatos meséjének ága-bogait.

– Zsuzsi! Én a mennyországból jöttem hozzátok! Ma hajnalban megcsókoltak a szépasszonyok!

Anyám, fájdalomtól kivörösödött arcát látva, nem a mesevilágba vágyott kalandozni, hanem az edények között katlanírozott, hogy mielőbb rátaláljon a disznószírra, amivel enyhíteni tudna égési fájdalmain. Láttam tekintetén, hogy Dániel hirtelen jött kimértsége sem elég ok arra, hogy ő az elkezdett harmatozást ne csak „úgy vaktában” kigurult szavak halmazának tekintse. Olyan gyorsan párolgott el a türelme, mint forró búzakévé a veritékcepp.

Egyre hevesebben rázta, fújogatta felbolygzott ujjait, csakhogy a szőlőpásztor beszédfolyama elé anyám kinszenvedése sem tudott gátat emelni.

– Icsánék lakodalmi muzsikája kísért a Zellértanya kertjei alatt, miközben Sajta-tere szőlőbe igyekeztem. Alighanem Márk Jóska búzatta velük, mert az ő hangján kívül a másét nem hallottam. Úgy belekapaszkodott a nótába, mint az ülő az alvó mezei nyúlfiókába, hogy azt az égbe emelhesse. Ahogy elértem az Angyal-házat, ott jobbra kanyarodtam, hogy átvágyva a kukoricáson, gyorsabban eljussak az almáskert alatt kibuggyanó forráshoz, mert nekem reggel mindig ibatnékom van. A felszálló ködtől nem sokat láttam, a kemény kukoricacsövek időnként jól fejbe vágtak, főleg olyankor, ha bakancsom beleakadt a kórókra felkúszott paszulybokrok tövébe. Egyszer csak hangos asszonyi nevetésre, kacajra lettem figyelmes, ami közeledtemre megszaporodott, és egyre hangosabb, önfeledtebb lett. Az én bárgyú Katimnak ezt hiába is próbálnám elmesélni, bizonyára hülyének nézne, még holtában sem tűrne meg a közelében, hát ezért szaladtam hozzátok kibeszélni magamból ezt a nagy, hajnali furcsaságot, amit a két szememmel láttam, majd a testemen is éreztem, ott a csobogó forrás körül, a harmatos gyepen. A szépasszonyok tánca volt az! Meztláb, gyapotingre, pendelyre vetkőzve lengedeztek, mint az árvalányhaj-csokrok a reggeli fuvaltatban.

Nem sokáig gyönyörködhettem a mennyei látványban, mert pillanatokon belül a szépasszonyok gyűrűjében találtam magam. Nem beszéltek hozzám, csak simogattak, cirógattak, s valamilyen ismeretlen nótát dudorásztak. Levették a kalapomat is, amiért egy kicsit szégyenkeztem, hiszen kopott volt, már régen kiütött rajta a homlokveriték, amitől savanyú szagot árasztott. A sudárabbik szépasszony habféhér karját a magasba lendítette, rajta a kalappal, s néhányszor mutatóján meg is pörgette azt. Madárijeszítő kalapom úgy pörgött a szépasszonyok koszorúja fölött, mintha a pokol tornácából üzenné nekünk, hogy már nem sokáig tart buja nászunk, hamarosan felkel a nap, elveszi tőlünk ködfátyolruhánkat, és örökre kitarja a világ összes ablakát, hogy többé ne rejtőzhessünk el részegítő vágyaink mögé.

Dániel meséjét befejezte, maradék pálinkáját kihörpintette, és poharát a szájával lefelé az abroszra állította, aztán az aratók szomjúságával nyelte-nyelte piros pettyes pléhcuprunkból az Újhegy reggeli hús vizét.

Miután kilépett tőlünk, azt láttuk, hogy nem haza igyekszik, hanem a már foltokban rozsdásodó szőlőhegy felé veszi útját. Amikor utána néztem, már a kertünk tetejében lépdelt, előrehajlottan, somfabotját hóna alá szorítva, és tudtam, hogy aznap már senkivel nem akar beszélni.

Soós János

A Kárpát-medence táncos öröksége **Néptáncos hétvégék a Hagyományok Házában**

A tanfolyam a pedagógusok továbbképzési rendszerében akkreditált.

1. október 30–31. Kárpátalja (Visk, Nagydobrony)
2. november 27–28. Erdély, Kalotaszeg (Szucság)
3. január 29–30. Észak-nyugati Felvidék, Vág–Garam köze
4. február 26–27. Felső-Maros mente (Péterlaka)
5. március 19–20. Délvidék (Szeremle)
6. április 23–24. Észak-Mezőség (Ördögösfüzes)
7. május 28–29. Alföld, Jászság

*Alkalmanként 21.00 órától bemutató, táncház az adatközlökkel, az Aranytíz Művelődési Központban: 1051 Bp., Arany J. u. 10.
A tanfolyamra jelentkezők részvétele szabadon választott négy hétvégén (60 óra) kötelező. Jelentkezni tanfolyamon kívül, akár alkalmanként is lehet. A tanfolyam helyszíne: Hagyományok Háza, 1011 Budapest, Corvin tér 8., Tel./Fax: 212-2883; dobos.bea@hagyomanyokhaza.hu*

VI. Bécsi Magyar Táncszínház **2004. november 6., szombat**

14.00-16.00: Gyermek táncház

16.00-18.00: Játsszóház

16.00-19.00: Táncoktatás felnőtteknek

19.30: Gálaest, utána táncház 1 óráig.

Meghívott vendégeink: Csík Zsuzsanna, Téka, Tatros, Berecz András, Ifjú Szívek Táncgyűttes (Pozsony), Székiek, Lukács László és a párja, Muszka Ilonka és György, Tálás Ági és Fülöp Attila, Endrődi Annamária és Tompa Attila, Barabás Renáta és Balczer Ákos

Helyszín: Collegium Hungaricum
1020 Wien, Hollandstr. 4.

Tel: 214-0581; e-mail: becsitanchaz@hotmail.com

Aki a székieket behívta a próbaterembe

Timár Sándor („Mesti”)

A Táncművészeti Főiskola felvételi vizsgájára készülődve meglepetten tapasztaltam, hogy a „Neves néptánc koreográfusaink” című tétel elégtítő prezentálásához bizony igen kevés, többnyire szikár életrajzi adatokból álló anyaggal találkozhat a hozzám hasonló hallgatójelölt. Arról, hogy kik, mit és milyen módon alkottak, egyre kevesebben tudnak a fiatal generációból. Úgy gondoltam tehát, hogy nem csak magamon segítek azzal, ha interjúkészítési szándékkal megkeresem a még élő „neveseket” (nem kizárólag koreográfusokat), s rajtuk keresztül egy kicsit a már elhunyt legendákat. Ajánlom ezt a beszélgetéssorozatot mindenkinek, de kiváltképp a felnövekvő táncos nemzedéknek.

Kisgyermekkoromban – amikor még meg sem fordult a fejemben, hogy a tánc világában keressem jövőmet – gyakran láttam a tévében Sanyi bácsit, amint megismerteti a nézőkkel egy-egy tájegység „táncnyelvét”. Talán nincs is olyan táncos az országban, aki ne ismerné legalább látásból a szellemileg és fizikailag ma is fiatalos lendületű táncnánót és koreográfust, a Főváros Bartók Táncgyűttes névadó alapítóját és az Állami Népi Együttes volt művészeti vezetőjét. Azon kevés emberek egyikét, aki Martin György barátjaként és munkatársaként a néptánc-mozgalom elindításában jelentős szerepet játszott.

– *Sanyi bácsi! Valahányszor mesél az életútjáról, mindig kitér gyermekkori éveire, melyek Szolnokhoz kötik. Ritkán említi azonban szüleit és születési helyét, azt a gyökeret, ami elindította ezen a pályán. Mikor találkozott először a táncsal?*

– 1930-ban születtem a Szolnok melletti Ugar tanyán. Általános iskolába a közeli Alcsi pusztára jártam, mely édesanyám szülőhelye is volt. Első táncos mozdulataimat, szüleim elmesélése alapján, már igen korán megtettem, hiszen még járni sem tudtam, de már a fal felé fordított kanapén édesanyám testvéreinek citerajátékára ugráltam, mozogtam. Később, mikor nagybacska lettem, örömmel „táncoltam” a nagy suhogó szoknyák közt a lakodalmak, zenés multságok és gazdabálok alkalmával, szüleim nem kis aggodalmára. Emellett kellemes élményeket hagytak bennem a tanyasi iskola udvarán önfeláldozóan játszott gyermekjátékok is. Ebből a kellemes közegből akkor kerültem ki, amikor tanulmányaimat a szolnoki Versey Ferenc Gimnáziumban folytattam. Itt is megtaláltam azonban a számomra fontos táncszerető közösséget, beiratkoztam ugyanis a Regös Cserkész csapatba, ahol egyebek mellett tánctanulással is foglalkoztunk. A csoportvezető Kaposvári Gyulának, a szolnoki múzeum igazgatójának köszönhattük azt, hogy megismerkedhettünk Molnár Istvánnal. Ő ugyanis tudott arról, hogy Siófokon működik egy népfőiskola, ahol Molnár István is tanít. Elszántságunkra jellemző, hogy jó néhányan kerékpárra pattantunk és letekertünk Siófokra. Itt találkoztam tehát először későbbi tanárommal, aki meghatározó szerepet töltött be életem alakulásában.

– *Ekkor választotta hivatásául a néptáncot?*

– Nem, egész kiskoromtól érdekelt ugyanis az orvostudomány és a betegségek kialakulásának kutatása. Sajnos azonban hiába érettségiztem kiváló eredménnyel, édesapám 24 hold földje „megakadályozta”, hogy bekerüljek az orvosi egyetemre. S bár elkeserített ez a fajta diszkrimináció, az élet ment tovább, méghozzá a gimnáziumi tánc csoport vezetésével. Talán ennek köszönhető, hogy az érettségit követő évben a Színművészeti Főiskola koreográfus szakára próbáltam bejutni. A sors iróniája folytán azonban itt sem találtak felvételre alkalmasnak.

– *Valóban kissé ellentmondásos, hogy miközben nem felelt meg koreográfus hallgatónak, sikeresen vezette a szolnoki csoportot, amely úgy tudom, a Tisza Táncgyűttes elődje volt?*

– Igen. Az iskola és a MÁV Fűtőház által támogatott csapat tekinthető a mai „Tisza” elődjének, melynek vezetésében én már nem

vettem részt, hiszen időközben Molnár István irányításával megalakult a SZOT Művészegyüttes, ahova felvételt nyertem.

– *Sanyi bácsi tehát húszéves sem volt, mikor hivatásos táncosnak szegődött Budapestre?*

– Gyakorlatilag igen. Ennek köszönhetem azt, hogy számtalan hozzám hasonló fiatal táncossal megismerkedtem. Például Martin Györggyel, Galambos Tiborral, Ács Sándorral és – később a Honvéd együttestől hozzánk került – Vásárhelyi Lászlóval. Molnár István tehát egy kiváló, ambiciózus csoportot válogatott össze.

– *Ráadásul ő maga is egy sokoldalú művész volt!*

– Igen, meglehetősen széles érdeklődési köre volt. Kolozsvári születése ellenére tornászként kezdte, majd modern táncosként folytatta Párizsban, s közben rengeteget olvasott, szobrászkodott stb. A néptánc iránt akkor kötelezte el magát, amikor Franciaországból hazatérve ellátogatott egy igazi hagyományos kalotaszegi lakodalomba, és ott felkérték őt, mint táncművész urat, hogy járjon egy kis legényest. Természetesen ahhoz nem értett. Többek között ez ösztönözte arra, hogy foglalkozzon a „gyökereivel”, és elkezdje a néptáncgyűjtést.

– *Molnár István személyiségének és a jó társaságnak volt köszönhető a SZOT együttes sikere?*

– Valószínűleg. Mindezek ellenére ezt az együttest 1954-ben megszüntették, főleg „mamut” méretei (10 busznyai zenész, táncos, énekes stb.) miatt. A táncosok egy része azonban önálló kezdeményezésbe fogott, Galambos Tiborék ugyanis nagyon szorgalmazták, hogy ez a baráti társaság együtt maradjon, továbbra is együtt dolgozzon.

– *Ez csak egy baráti társaság volt, vagy már egy együttes?*

– Bár a neve csak később született meg, de ez volt a Budapesti Táncgyűttes elődje, mely hasonlóan sikeres volt. Hamar meghívást kaptunk egy svájci nyári karneválra, amelyet egy három hónapos afrikai és kis-ázsiai turné követett. Az ’56-os eseményekről is Egyiptomban értesültünk. Így hazatérésünk meglehetősen nehézkes volt.

– *Korábban említette Sanyi bácsi, hogy egy fiatal, ambiciózus társaság alkotta a magját ennek a táncgyűttesnek. A néptánc-mozgalom mai helyzetét tekintve nehéz elképzelni, hogy az akkori táncos élvonal nagy része egy csoportként működött. Sok dudás egy csárdában?*

– Valóban érdekes. Azt azonban tudni kell, hogy munkánk nem merült ki az együttesben eltöltött órákkal, hiszen valamennyien külön-külön is tevékeny részesei voltunk az akkor még kialakulóban lévő mozgalomnak. Gyűjtéseket végeztünk szerte az országban, és vendégkoreográfusként segítettük a vidéki csoportok munkáját.

– *Ezek szerint igen korán kezdte a táncok színpadra rendezését, az oktatói, koreográfusi szakmát?*

– Nos, igen. Már a szolnoki csoportnál is rám hárult ez a feladat, de Molnár István tanítványaként, az ő szellemiségében is sok koreográfiát készítettem. Elismert színpadi produkcióim viszont csak azután keletkeztek, hogy Martin György barátom arra kért, míg ő a gyűjtések nyomán felgyülemlett táncanyagok rendszerezésé-

vel, dokumentálásával foglalkozik, addig én a táncok oktatásához szükséges pedagógiai módszer kialakításán dolgozzam, és foglalkozok a „táncköltéssel”.

– *Úttörő jellegű munkájában bizonyára nagy segítségére voltak a rendszeres gyűjtőutak és a táncos egyéniségekkel történt találkozások. Régóta foglalkoztat az a kérdés, hogy milyen rendszer szerint folytak ezek a tudományos munkák? Hogyan találtak rá egy-egy elszigetelt táncos közösségre?*

– Több kiváló kutatónak, például Gönyei Sándornak köszönhetően már számos anyaggal rendelkezünk, így ezek segítségével indulhatott, folytatódhatott a gyűjtőmunka. Egyrészt tudatosan, másrészt véletlenszerűen. Tudatosan, mert törekedtünk a már feltárt területek környékén kutatni. Véletlenszerűen, mert az adatközlők segítségével sok, addig ismeretlen településre jutottunk el. Így folyamatosan csökkent a táncos szempontból szürke foltnak

számító tájegység Magyarországon. Határainkon túl, s különösen Erdélyben azonban sokáig csak bonyolult akadémiai egyezmények keretén belül végezhetünk gyűjtőmunkát. Ez azonban idővel leegyszerűsödött, s ma már elmondhatjuk, hogy a magyar nyelvterület nagy részét bejártuk, bejárták a szakemberek. Bár még mindig léteznek olyan szórványvidékek, amelyekről igen keveset, vagy semmit nem tudunk.

– *Van-e Sanyi bácsinak olyan anekdotája, kedves története, ami e fiatal kori éveiből és Martin Györgyhez kötődik, és későbbi munkájában meghatározónak bizonyult?*

– Valamennyi találkozás azokkal az egyszerű emberekkel, akik átadták nekünk táncos-zenés kincsüket, elevenen él bennem, és hatása érezhető mindennapi munkámban. A legcsodálatosabb számomra mégis Martin György kapcsolatteremtő készsége. Az az emberekhez való hozzáállása, amely lehetővé tette számára, hogy

Próba közben – Timár Sándor és Böske (1984)

mély barátságok szövődjenek közte és a táncos személyiségek között. Az a hihetetlen szakértelemmel párosuló közvetlen emberi viselkedés, amellyel bizalmat tudott ébreszteni az emberekben. Ezt számtalan, gyűjtőutak alkalmával készült fotó is bizonyítja. Olykor még vetítógépet is vitt magával egy-egy ilyen útjára bizonyítandó, hogy az ő feladata tényleg a táncok gyűjtése. Emlékszem, egy alkalommal Szatmár vidékén levetítette a Galga mentén gyűjtött, bukós figurákkal tarkított felvételt, mire az asszonyok fejüket elfordítva, szemüket eltakarva sopánkodtak a „szégyentelen, erkölcsstelen” tánc miatt.

– *Visszatérve a Budapest Táncgyűttes megalakulásához, úgy tudom, nem sokáig vett részt az ottani művészeti munkában, hiszen időközben elvállalta egy újonnan alakuló központi együttes vezetését?*

– Ez így van. Nem sokkal a Budapest megalakulását követően felmerült az igény egy másik táncgyűttes létrehozására, melynek vezetésére engem kértek fel. El is vállaltam ezt a megtisztelő feladatot. Így Vásárhelyi László és Simai Zsuzsa segítségével 1958-ban megkezdhette próbáit a táncsoport, amely Bartók Béla munkássága iránt érzett tisztelem és elismerésem jeléül a Bartók Táncgyűttes nevet kapta.

– *Ezek szerint a Budapest Táncgyűttes mellett elkezdett dolgozni a Bartók is. Milyen volt a szakmai kapcsolat Molnár István és Sanyi bácsi között? Nem volt szakmai féltékenység?*

– Abszolút nem. Molnár István nem elenezte, sőt, ha úgy vesszük, támogatta munkánkat, hiszen a táncosokat hosszú ideig a Molnár-technika segítségével képeztem, és számos kiváló koreográfiája – mint a Magyar Képeskönyv, a Dobozi csárdás vagy a Kapuvári verbunk – is szerepelt kezdeti repertoárunkon. Tehát a jó kapcsolat megmaradt. Arra is volt példa, hogy kérésére a Budapest Táncgyűttes számára koreográfiát készítettem.

– *A Bartók Táncgyűttes megalakulásával egy hosszú ideig tartó alkotó folyamat következett az életében, amelynek eredménye a ma már hatékony Timár-módszer. Hogyan jutott el ehhez a pedagógiai módszerhez?*

– A csoport vezetésével eltelt 22 év tulajdonképpen két időszakra bontható. Az első 10 évben az volt a fontos számomra, hogy a mesteremtől tanult módszerrel fejlesszem a táncosaim tánctechnikáját, fizikumát, valamint névadónkhoz méltóan a zenei és táncos műveltséget. Az együttes heti háromszor háromórás próbáiból tehát 1-1 órát töltöttem a Molnár-technikával, a zenei ismeretek fejlesztésével és a táncanyagok elsajátításával. Tekintettel arra, hogy nemcsak jómagam, hanem a próbáinkat gyakran meglátogató Martin György is lelkes hívei voltunk mesterünk módszerének, hittem abban, hogy táncosaim jól képzett előadókká, művészekké válnak. Akkor azonban, amikor az együttes közös műsort adott a Nagyecsdről érkezett hagyományörző táncosokkal, meglepetten tapasztaltam, hogy sikerünk eltörpül az egyszerű, saját táncnyelvüket beszélő emberek fogadtatása mellett. Ennek nyomán – Martin Györggyel egyeztetve – egy olyan képzés kialakításán kezdtem el dolgozni, ami kifejezetten a néptánc mozdulataira épül. Segítségemre volt ebben az ekkorra már nagy léptekkel haladó és egyre nagyobb táncanyagot felhalmozó néptáncutató. Új szemléletmód alakult ki tehát, melynek célja egy-egy táncanyag mind mélyebb megismerése és stílushű előadása. Mindezek a próbák menetét és addigi koreográfiai elképzeléseimet teljesen átalakították.

Kricskovics Antallal a 60-as években a Szolnoki Néptáncfesztiválon

– *Olyannyira, hogy nemegyszer hagyományörző táncosok is ellátogattak az együttes próbáira!*

– Igen. Egy alkalommal összetalálkoztam a Hősök terén batyuzó székiekkel, és meghívtam őket a Bajza utcai próbatermünkbe. Akkor már régóta tanulmányoztam a széki felvételeket, ezért nagy örömmre szolgált, hogy élőben is láthattam a táncrendet. S bár zenekar helyett a Pátria lemez szól a lemezjátszón, a bemutatón nagyon hangulatosra sikerült. Nem sokkal később Martin György két zenész társaságában látogatta meg a próbánkat. Sebő Ferenc és Halmos Béla élő széki zenéje lenyűgözött minket, annak ellenére, hogy többször is dolgoztunk már a Rajkó zenekarral és a Sárly testvérek javaslatára a Bartók Béla Zeneművészeti Középiskola zenekarával. Sebőék zenéje mégiscsak közelebb állt hozzánk.

– *Jól tudom, hogy a Széken tapasztalt táncéletnek a táncház-mozgalom elindulásában is nagy szerepe volt?*

– Gyakorlatilag annak köszönhető. Novák Ferenc akkoriban írta szakdolgozatát ebből a településből, Lajta László gyűjtéseiből kiindulva. Lelkes Lajos, volt Bartókós táncos többször elkísérte

öt széki útjaira, melyekről rengeteg él-ménnel tért haza. Amikor a Zalai Kamaratánc Fesztiválon összefutottam vele, azzal az ötlettel állt elő, hogy mi lenne, ha szerveznénk mi is egy olyan mulatságot, mint amilyen Széken szokott lenni. Így 1972. május 6-án, a Liszt Ferenc téri Könyvklubban a Bihari, a Bartók, a Vadrózsák és a Vasas táncgyűttes részvételével lezajlott az első táncház, mely azóta jelképpé vált.

– *Jelképpé és meghatározóvá is vált a néptáncmozgalomban...*

– Mind a tánctanulás, mind a koreográfia-kiállítás folyamatában. Mindezek ellenére az autentikus anyagra épülő színpadi produkciók mellett a néptáncos fesztiválok az úgynevezett táncszínházi alkotások is helyet kaptak.

– *Hogyan kapcsolódott az amatőr együttesek által indított mozgalomba a Rábai*

Miklós vezette Állami Népi Együttes?

– Nos, Rábai nagyon sokszor vett részt a fesztiválok zsűrizésében. Izgatottan és egyúttal aggódva figyelte, milyen irányba fejlődik az amatőr néptánc-mozgalom. Sajnos, halála miatt nem sokáig lehetett szemlélője ennek a gyors folyamatnak.

Azt azonban tudni kell az Államiról, hogy hosszú ideig színházi produkciókkal lépett fel. A koreográfiák legtöbbször némafilmről tanult lépésekre épültek. Érthető tehát, hogy akadtak bennük stílusbeli hibák. A táncházakban résztvevő táncos-koreográfus nemzedék azonban ilyen hibákat már nem vétett. Az új generáció sok egyéb mellett átalakította az Állami repertoárját is.

– *Ebben Sanyi bácsi is nagy szerepet játszott, hiszen több mint 20 évnnyi művészeti vezetői munka után a Bartók Táncgyűttestől az Államhoz „igazolt át”. Hogyan fogadták az Ön által képviselt új pedagógiai módszert?*

– Sokan tartottak attól, hogy majd a táncházat viszem fel a színpadra. Éppen ezért körülbelül egy évig húzódtott a hivatalos kinevezésem. Be kellett tehát bizonyítanom, hogy a Bartók együttesnél kialakított új módszer az Államinál is megállja a helyét.

– *Gondolom, a korábbi sikeres együttműködés fényében továbbra is Sebő Ferencék segítették zenei oldalról.*

– Gyakorlatilag nem, bár én szerettem volna velük dolgozni. Az együttes cigányzenekara azonban erősen tiltakozott ez ellen, így az

Állami igazgatója nem egyezett bele a Sebőékkel való munkakapcsolatba. Később mégis lett egy önálló népi zenekarunk, tehát két zenekarral dolgoztunk, a vezetés ugyanis beismerte, hogy az általam képviselt művészeti munkához elengedhetetlen egy népzenei együttes.

– *Az említett művészeti munka eredményeként rengeteg fellépést megért sikeres koreográfiák születtek. Sanyi bácsinak vannak-e szabályai a koreográfiakészítésben? Milyen szempontokat vesz figyelembe egy-egy új anyag színpadra rendezésekor?*

– Véleményem szerint egy koreográfia elkészültét két dolog határozhatja meg. Egyrészt az, hogy az alkotónak, koreográfusnak milyen személyes élményei vannak az adott táncanyagból. Másrészt hova és milyen felkérést kapott az elkészítésére, vagy a saját műsorszerkezetének kibővítéséhez milyen típusú műre van szüksége. Például kis- vagy nagy létszámú, nyitó, összekötő vagy finálészámot szeretne. Egy koreográfia elkészítését a lakberendezéshez is hasonlíthatnám. Ha irodát szeretnék kialakítani, legfontosabb az íróasztal, ha hálószobát, akkor meg a fekhely. Ugyanígy határozza meg számomra a mű dramaturgiája, a tánc belső mondanivalója a térbeli elhelyezést a színpadon.

– *Mikor konkrét táncanyag megjelöléssel vendégkoreográfusnak hívják egy csoporthoz, akkor meglévő elképzelésekkel fog hozzá a munkához, vagy a stílus betanítása közben körvonalazódik a produkció?*

– Mint azt az imént említettem, a megjelölt anyaghoz kapcsolódó élmények jelentősen befolyásolnak, de fontosnak tartom a csoporttal való személyes találkozást, az egyéniségek felfedezését. Mint ahogy testhezálló ruhanemű csak méretvétel után készülhet, úgy egy elképzelés is az adott együttes összetételének megismerése után véglegesíthető. Természetesen az is előfordul, hogy egy már meglévő koreográfia betanítására kapok felkérést.

– *Van-e Sanyi bácsinak olyan különösen kedvelt tájegysége, amelynek táncanyagát szívesen tanítja? Azt hiszem, talán a Galga mente ezek közé tartozik.*

– Nehéz kérdés, hiszen nem szoktam magamban egyik táncot a másik fölé helyezni. Az, hogy az említett Galga menti vidékkel sokat foglalkoztam, annak köszönhető, hogy fontosnak tartom a lakhelyünkhöz legközelebb eső tájegység alapos megismertetését a táncosokkal. Budapesti táncoktatóként nyilván más lehetőség is adódott volna számomra, de nagyon kellemes élmények fűznek ehhez a vidékhez.

– *Ha már élményeknél tartunk, nemcsak a táncos dialektus-területekhez, hanem egy távoli országhoz, Japánhoz is évek óta mély baráti kapcsolat fűzi. Hogyan alakult ki ez a kapcsolat?*

– A '70-es években a Bartók Táncegyüttessel egy fesztiválon szerepeltünk, s a műsorunkat követően egy úr keresett meg azzal a szándékkal, hogy meghívjon bennünket magyar néptáncot tanítani Japánba. Ő volt a fukuokai TV igazgatója és a Japán Néptáncszövetség akkori elnöke, Jotaka Harada. A meghívást természetesen elfogadtuk, és mindjárt az első alkalommal másfél hónapot töltöttünk a szigetországban. Azóta ezt számos látogatás követte és követi a mai napig is.

– *Mi az oka a magyar néptáncok közkezdveltségének Japánban?*

– Erre én is kíváncsi voltam. Különösen azért, mert nemcsak a táncok, hanem a néprajzi háttér is fontos számukra. Nem egyszer feltettem a kérdést a zömmel egyetemista tanítványaimnak, hogy miért tanúsítanak ilyen élénk érdeklődést irántunk. Nos, egyesek közülük rokon népek tartanak, mások pedig úgy gondolják, minden emberi érték fontos, így a magyar népi kultúra is, amelynek szerves része a tánc. Akadtak olyan lelkes és kitűnő táncosok Japánban, akik ellátogattak Magyarországra, és itt maradtak. Ilyen fiatal tehetség például Suzuki Jin San, ma is egyik csoportom tagja.

– *Kiváló tanítványokról esett szó. Akad-e olyan táncos, táncművész, koreográfus, akire Ön büszke, mint tanítványára?*

– *Hogyne. Különösen büszke vagyok a Csillagszemű Táncegyüttes tehetséges kis táncosaira. Sőt, örömmel tapasztalom azt is, hogy egy-egy fesztiválon, antológián, néptáncfalalkozón még akadnak olyan művészek, tanárok, akik arra törekednek, hogy olyan tartalmú és formájú alkotásokat hozzanak létre, ami a közönség lelkét felemeli. Nem szeretnék senkit megnevezni, s ezzel egyeseket kifelejteni, kritizálni. Egyetlen céloom olyan példa mutatása, amelyet érdemesnek tartanak a követésre.*

– *Talán ez az a cél, ami a mai napig is hajtja és viszi előre Sanyi bácsit. Valószínűleg ez az, ami arra sarkallta, hogy létrehozza az imént említett Csillagszemű Táncegyüttest is. Hosszú ideig felnőtteket tanított, azután egyszer csak egészen kicsi gyermekek táncoktatásával kezdett foglalkozni. Miért?*

– Még az Állami Népi Együttesnél dolgoztam, mikor nagyrészt feleségem, Böske ösztönzésére létrehoztuk a csoportot. A ma már 10 éves, 5 csoportban 400 gyermeket számláló együttesben, 2,5–3 éves kortól foglalkozunk a fiatalok táncos nevelésével. Emlékszem, annak idején egy vizsgámon azért marasztaltak el, mert azon a véleményem voltam, hogy a kisgyermekeknek nem kizárólag játékokat, hanem táncot is tanítanék. Az együttesben táncoló gyerekek élő példái annak, hogy igazam volt. Hiszen a tánctanulás pontosan olyan folyamat, mint a nyelvtanulás. Ha képesek vagyunk egész kicsi korban szavakat motyogni, akkor képesek vagyunk arra is, hogy az első egyszerű tánclépéseket megtegyük. Ne felejtjük el, hogy a paraszti társadalomban a gyermekek egyszerre tanulták a beszédet, a járást, a játékokat, a bálókban elesett tánclépéseket, a dalokat és dallamokat. Később, az iskolarendszer bevezetésével gyakorlatilag minden fontos dolgot tantárgyakba tömörítve ismeretek meg a gyerekek. A tánc azonban kimaradt az oktatási rendszerből. Természetesen ez a komplex tudású oktatók hiányával is magyarázható. Hosszú időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy mára lassan beinduljon mind a táncoktatás, mind pedig a megfelelő pedagógusképzés.

– *Hogyan foglalná össze Sanyi bácsi azokat a gondolatokat, melyeket feltétlen megosztana a jövő táncpedagógusaival, oktatóival?*

– Próbáljuk meg színes és sokrétű kultúránkat egységként kezelni és minden értékünket megőrizni. Az kevésbé lényeges, hogy ezt milyen irányzatokban tesszük. Sokkal inkább az a fontos, hogy meentsük meg és örökítsük át a jövő nemzedékének ezt a páratlanul egyedülálló kultúrát. Neveljünk olyan embereket, akik nem bicskát, hanem kezet adnak egymásnak.

Paluch Norbert

Megnyílt
a Néptáncosok kellékboltja

Cím:
Budapest, XIII. kerület, Radnóti Miklós utca 27.

Szeretettel várunk minden néptáncost, táncművészt,
táncpedagógust, oktatót.

Karaktercipő, bakancs, szegedi papucs, kalap, fejkendő,
szalag, ruhazsák, harisnya, csat, kozmetikum, szakkönyv,
CD, gyöngy, táncpalack, keszkenő
és egyéb kiegészítők nagy választékban.

Folyamatosan bővülő kínálat. Postai szállítás.

Információ: 06-1/350-1216, 06-70/5925955
e-mail: fsharika@axelero.hu

Brácsázás, kontrázás, kontrabrácsolás...

Már sok kitűnő tanulmány jelent meg a népi vonós hangszerek játékmódjáról, a hegedűsök díszítéstechnikájáról a brácsások akkordjain át a bőgősök vonókezeléséig. Jelen cikkem is e témakörben íródott: a négyhúros, klasszikus hangolású brácsán használt harmonizálás-módokat vettem alapsabban szemügyre.

Bari Lehel prímás,
Bari László brácsás
Sáta, 2001. november 3.
fotó: Árendás Péter

Az Utolsó Óra gyűjtés során, 2001 őszén Vavrinecz András kollégámmal kiváló muzikusokat találtunk Borsodban, az Ózd mellett fekvő Borsodbóta és Sáta nevű falvakban. Miután a helyszínen megmuzikáltattuk őket, eljöttek Budapestre is, ahol a Fonóban több mint 10 órányi hangfelvétellel készült velük. Mikor a gyűjtések során a két brácsás eltérő játékmódjára kérdeztem rá, ők készségesen elmagyarázták, mit is jelent **brácsázni**, **kontrázni**, illetve **kontrabrácsolni**. Ezek a négyhúros brácsán használt különböző játékmódok, s mivel álta-

a terminus hangszer- és nem játékmódbeli különbséget takar!) Nekem először a Szabolcs-Szatmárban muzikáló bandáknál tűnt fel, hogy nagy létszámú együttesben külön brácsás és kontrás is szerepel. Mi hát a különbség? A szatmárököritói muzikusok elmesélték, hogy ez két különböző játékmód: habár mindketten négyhúros brácsán játszanak, de ugyanazokat az akkordokat más-más fordításban, egymást kiegészítve fogják le! Hogyan lehet ez?

A klasszikus hangolású (C–G–D–A) brácsán – szemben a 3-húrossal – egy-egy

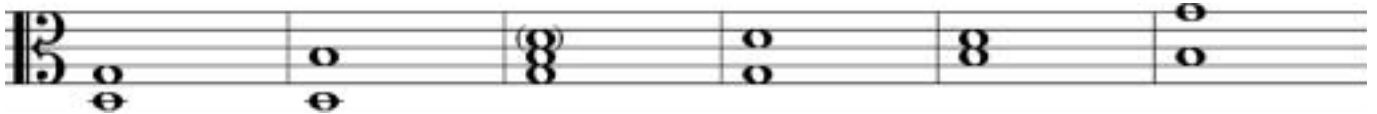
a cimbalommal együtt válik. Ám azokon a vidékeken (például Gömörben vagy Szabolcs-Szatmárban), ahol gyakran 6–7 fős bandák is muzikáltak, két brácsás is volt a zenekarban. Mint ahogyan több hegedűs esetében is az egyik vezet (prím), a másik kiegészíti (tercel), úgy a brácsásoknál is különbséget találunk. Az adott dallam harmóniai mindannyiuknál (brácsások + cimbalom, bőgő) azonos, de ugyanazt az akkordmenetet – a fent említett nagy variációs lehetőség miatt – sokféleképpen játszhatják. Már „csak” nagyfokú összeközlés és figyelem kell ahhoz, hogy a két brácsás egymást kiegészítse, s így tegye teljessé a harmóniát.

A szatmárököritói zenészek elbeszélése alapján a brácsások gyakran összetültek, s egy-egy dallam akkordjait tudatosan összeközlítették, a különböző akkordmeneteket kidolgozták! Akkoriban még a zenén volt a hangsúly...

A két borsodi (Bari László sátaí és Horváth Gyula bótai) brácsás elmondása alapján három különféle játékmódot tudunk alapvetően megkülönböztetni attól függően, hogy a brácsás **melyik húrt** használja és **milyen hangközöket** játszik.

Brácsázás: elsősorban a C–G húrokat használják, de időnként erősebb vonónyomással mindhárom húrt (C–G–D) egyszerre is megszólaltathatják. A brácsások előnyben részesítik a kvintnél kisebb hangközöket, azaz a mélyebb (C) húron feljebb fognak, mint a G-húron. Ezért ezt többen *keresztfogásnak* hívják.

Kontrázás: a G–D húrokon játszanak, így kontrázni a hegedű két legmélyebb húrján is lehet. A hiányos hangzatokat úgy játsszák, hogy legtöbbször kvint vagy ennél nagyobb (szext, szeptim) hang-

lánosan jellemzőek a magyarországi és felvidéki cigánybandákra, fontosnak tartom, hogy a népzenei játszó brácsásokban is tudatosodjanak eme fogalmak.

Az erdélyi falusi vonósbandáknál felváltva találkozhatunk *kontrás* és *brácsás* elnevezéssel, függetlenül attól, hogy az illető muzikus 3- vagy 4-húros brácsán játszik, illetve hogyan harmonizál. (A széki „Icsán Pityu” vagy a mérai „Tóni Rudi” például kontrások, míg a vajdaszentiványi Horváth Mihály vagy a magyarpéterlakai Poncz Gyula brácsások.) A táncmozgalmak zenészei között az vált elfogadottá, hogy a 3-húros brácsát kontrának, míg a 4-húros brácsát brácsának nevezik. (Tehát

akkord sokféleképpen eljátszható attól függően, hogy a hangzat melyik fordításból melyik hang hiányzik. Például egy G-dúr hármashangzatot a kottán látható módon foghatunk. (Az „A”-húrt népzeneben csak elvéve használják.)

A gazdag harmóniakészlet, a nagy variációs lehetőség azzal az előnnyel jár, hogy a 4-húros brácsán az akkordokat szépen összefűzhetjük, mintegy kis belső szótartományt játszhatunk a prímás dallama alá. Ezt hívják a szakmabeliek „menetelésnek”. Hátránya, hogy az esetek java részében hiányos (négyeshangzatoknál kétszeresen hiányos!) akkordokat használunk, ami teljes harmóniává csak a bőgővel vagy

közöket fognak. Az „A”-húrt alig használják, habár Horváth Gyula szerint „szépségnek néha azt is hozzászólítom”. Ezt a játékmódot találjuk pl. Seres Kálmán „Fütykő” szütöri muzikusnál.

A harmonizáló hangszerek tekintetében bizonyos hierarchikus rendet tapasztalunk. Ha volt cimbalom a bandában, ahhoz kellett igazodni az egész kíséretnek, egyébként két brácsás esetében „a kontrás mindig alárendelt a C-húrosnak” (azaz a brácsásnak). A fent említett két borsodi brácsás ismerte egymást, de ritkán muzikáltak együtt, így komoly figyelmet igényelt az együttes játék. Egy brácsás rendszerint csak egyféle játékmódot használt,

de alkalomadtán variálhatta is: „Tudom forgatni magamat, hogy én az ő keze alá dolgozzak, hogy szebb legyen az összhangzat [...] Hol ő segített énekem kontrázni, hol én öneki”. (Horváth Gyula)

Kontrabrácsózás: itt is a G–D húron játszanak, de a kontrázással ellentétben kvintnél kisebb hangközöket fognak (*keresztfogás*). Horváth Gyula így magyarázza: „A kontrabrács az azt jelenti minálunk, hogy [...] C-húrt nem használhatsz hozzá, de ez már úgy szép, ha van mellette C-húr (brácsa) is. A G–D húron kell kontrázni is, kontrabrácsozni is, de nem szabad átnyúkálni keresztfogásokra, mert az már kontrabrács.”

Az alábbi kottapéldában egy Északkelet-Magyarországon közismert csárdás-dallamot és annak különféle kíséretét mutatom be. A közölt harmóniakat a két borsodi brácsás játéka és elmondása alapján írtam le, ám pedagógiai okokból és a tévesztések kiküszöbölése végett a pontos lejegyzést nem tartottam célravezetőnek. Így olyan „kicsit igazított” változatokat mutatok be, amelyekből az itt vázolt szerkesztési módok világosan kitűnnek. A brácsakották alatt az akkordok betűkottával is olvashatók.

A gyakorlatban természetesen a különféle brácsázási módok némiképp keveredhetnek. Aki brácsázik, egy-egy „menet” erejéig bátran felmehet a G–D húrokra; vagy például a kontrás is játszik időnként kvintnél kisebb hangközöket. Az alapvető cél a kísérendő dallam hangjainak minél pontosabb követése oly módon, hogy ezzel egy szép ellenszólamot hozunk létre.

Ehhez kívánok sok jó muzsikálást minden brácsás kollégának!

Árendás Péter

Horváth Gyula brácsás
Borsodbóta, 2001. november 3.
fotó: Árendás Péter

Szé-pen ha-sad a haj-nal...

BRÁCSA

KONTRA

KONTRABRÁCS

D D D D D⁷ D⁷ G G D D D E⁷ A A⁷ D D D D h H⁷ e H⁷ e E⁷ A E⁷ A A⁷ D A⁷ D D

Hanganyagok digitalizálása

Manapság, ahogy a számítógépek egyre inkább mindennapossá válnak, egyre több zenészen és zenekarban merül fel, hogy régi, nehezen kezelhető analóg hordozókon lévő gyűjteményt digitalizálja, CD-re írva rendszerezze, esetleg MP3-ban cserélgesse sorstársaival.

Ezen a pár oldalon megpróbáltam összegyűjteni azokat a tudnivalókat, amelyek – szerintem – szükségesek a hanganyagok digitalizálásához, elméletben, illetve gyakorlatban.

Nem tárgya inasomnak a konkrét szoftverek ismertetése, zajsűrés, normalizálás, effektek, egyéb „mastering” trükkök. Esetleg – kedvező fogadtatás esetén – később visszatérhetünk rá.

Előre bocsátom, hogy a témában semmilyen végzettséggel nem rendelkezem, csupán jónéhány évi tapasztalattal.

A fizikai és elektrotechnikai elméletet – legalább ilyen szinten – szükségesnek tartom a komolyabb hibák elkerüléséhez, de persze akit végképp nem érdekel, vagy esetleg ez a szakmája, nyugodtan átlapozhatja. Az itt leírtak egyébként nagyrészt benne vannak a középiskolai tananyagban, ennek ellenére érdemes lehet átfutni, hátha pont arra az órára jártam be, amiről a Tisztelt Olvasó hiányzott!

A HANG

A hang longitudinális hullámjelenség. Ez azt jelenti, hogy a közvetítő közeg (pl. levegő) részecskéi a terjedési iránnyal párhuzamosan rezegnek. Ennek megfelelően a levegő részecskéi hol sűrűbben, hol ritkábban helyezkednek el, tehát változik a levegő nyomása.

A hangot, mint a hullámjelenségeket általában, két paraméter, illetve ezek időbeli változása jellemzi. (A valós életben előforduló hangok frekvenciája is állandóan változik.)

Frekvencia (hangmagasság): másodpercenkénti rezgések száma, mértékegysége: Hertz (Hz)

Ha a frekvencia kétszeresére nő, a zenei hang 1 oktávval lesz magasabb. Normál zenei A hang: 440 Hz. Bőgő E húrja: 40 Hz

Amplitúdó (hangerő, hangnyomás): Elméletben lehetne a részecskék kitérése rezgés közben, gyakorlatban azonban a nyomás változása mérhető. Mértékegységképpen a decibel használatos. Mivel a decibelt később átvették az elektroakusztika minden területén, és általában egy bizonyos jelszinthez („referenciaszint”) viszonyított változást jelölnek vele, megkülönböztetésként az abszolút hangnyomást jelző decibel után oda szokás írni, hogy SPL – Sound Pressure Level – dB (SPL).

A dB logaritmusos mennyiség: 3 dB különbség kétszeres hangnyomást jelent. (Ha pl. egy adott hangszert adott távolságból 80 dB (SPL) hangerővel szól, két ugyanilyen hangszert 83 dB -l fog, négy hangszert pedig 86-tal.)

Beszédhangerő: kb. 40 dB (SPL);

Duda 1m-ről kb. 90 dB (SPL).

Ikarus 415, hegymenetben, hátsó, motor feletti ülésen kb. 80-90 dB (SPL)

Fájdalomhatár: 125-130 dB (SPL)

ANALÓG ÉS DIGITÁLIS HANGRÖGZÍTÉS

Jelenleg kétféle elven lehet a hangot rögzíteni. Az *analóg* módszer esetén keresünk egy fizikai paramétert, amit rögzíteni tudunk (pl. tű mozgását viaszhengeren), és szerkesztünk egy berendezést, amely a levegő nyomását (vagy annak változását) átalakítja ilyenre. Meg persze még egyet, amely visszaalakítja nyomássá.

A *digitális* rögzítésnél a nyomás változását számokban kifejezve rögzítjük, és mint adatot tároljuk. Éppen ezért elvileg korlátlanul másolható, hiszen csak a számokat kell lemásolni, lényegtelen, hogy azok milyen formában vannak lejegyezve, CD-n vannak-e, vagy egyenként kockás papírra vannak felírogatva. Ahhoz azon-

ban, hogy ezt megtehesük, először is valamilyen „mesterséges” módon egymástól elkülönített részekre kell bontani a valójában folyamatosan változó hangnyomást. (Így működik a mozgófilm is: a valóságban folyamatos mozgást egymástól elkülönülő pillanatképekre bontjuk, és olyan gyorsan vetítjük egymás után, hogy szemünk már nem tudja követni a változásokat, ezért ismét folyamatos mozgássá olvad össze.) A digitális hangrögzítés esetén egy-egy „pillanatkép” egy-egy szám, amely az adott pillanatban uralkodó hangnyomást jellemzi.

Itt érkeztünk el a digitális hangrögzítés két legfontosabb paraméteréhez. Ezek a *mintavétel* és a *kvantálás*.

A *mintavétel* sűrűsége (frekvenciája) azt fejezi ki, hogy milyen sűrűn vettünk mintát a folyamatos hangból. Itt most nem részletezendő matematikai és fizikai összefüggések alapján ez a frekvencia nagyobb kell legyen, mint a legnagyobb rögzíteni kívánt frekvencia kétszerese. Ha a legmagasabb rögzíteni kívánt frekvencia a HiFi prospektusokból ismert 20 kHz, akkor a mintavételi frekvencia nagyobb kell legyen 40 kHz-nél. Így lett a CD szabvány mintavételi frekvenciája 44,1 kHz. (Itt rögtön megmutatkozik a rendszer egyik gyenge pontja. További, a jelen értekezésünk terjedelmét szintén meghaladó elméleti megfontolásoknak megfelelően a digitalizálni kívánt jelben nem lehet olyan frekvencia-összetevő – pl. felhang –, amely magasabb, mint a mintavételi frekvencia fele, esetünkben 22,05 kHz. Ez tehát azt jelenti, hogy szükségünk van egy hardveresen megépítendő analóg szűrőre, amely a 20 kHz-et sértetlenül átengedi, a 22,05 kHz-et viszont már tökéletesen kiirtja. Ilyen áramkört építeni elméletileg és gyakorlatilag lehetetlen! Hogy mennyire sikerül az ideális állapotot megközelíteni, az a gondos tervezésen, a jó alkatrészekon, a precíz gyártáson – egyszóval a pénzen múlik!)

A *kvantálás* azt mutatja meg, hogy egy-egy mintát kifejező szám hányféle értéket vehet fel, tehát milyen finom változásokat tudunk megjeleníteni a rögzített „hangban”. A CD szabvány 16 bites felbontást ír elő, tehát minden minta 2^{16} , azaz 65 536 féle értéket vehet fel. Az esetleges közbülső értékeket kerekíteni kell. Könnyen belátható, hogy ez mindenképpen torzítást okoz, minél halkabb a jel, annál nagyobb. Ezt a torzítást egyébként különféle szoftveres eljárásokkal jelentősen csökkenteni lehet, azonban CSAK a zaj növekedése árán.

ANALÓG ÉS DIGITÁLIS JELTOVÁBBÍTÁS

Átalakítás, továbbítás, feldolgozás során a jel – esetünkben a hang – különféle (kívánt ill. nem kívánt) változáson megy keresztül. Az énekes hangszóróból megszólaló hangja mindenképpen más lesz, mint az eredeti énekhang. Ezek egy része természetes körülmények között is előfordul, mások kizárólag egy bizonyos rögzítési, vagy átviteli mód sajátosságai, tisztán „akusztikus” körülmények között nem fordulhatnak elő. Természetesen az utóbbiak a bántóbbak, s bár az előzőeket hamarabb felismerjük, kivédésükre általában van agyunkban valamilyen „szoftveres” megoldás.

Torzítás

A rögzítő- és lejátszó rendszereken való „áthaladás” közben a jel tehát változást szenved, *torzul*. Bizonyos összetevők elvesznek belőle, közben újak keletkeznek, amelyek eredetileg nem voltak benne. Eközben változik a meglévők egymáshoz képest fellépő időbeli viszonya is. Az alább felsoroltak közül a frekvenciamenetet és a harmonikus torzítást (THD) a mai áramkörökkel és alkatrészekkel már elég jól kézben lehet tartani. Szeretnek is villogni a gyártók a nyílegyenes átviteli diagramokkal, meg a tíz ezrelékekben kifejezhető harmonikus torzítás-értékekkel. Viszont mélyen hallgatnak a fázistorzításról és az intermodulációról. Részben mert nem is annyira egyértelmű a mérésük, másrészt, mert igen ünneprontó adatokat kellene a prospektusokba tenni.

Frekvenciamenet

Legszembetűnőbb a frekvencia-összetevők erősségének megváltozása. Bizonyos felhangok felelősödnek, mások elhalkulnak, vagy eltűnnek. Ezt a jelenséget hangszínváltozásként érzékeljük. Ilyen a természetben is előfordul: nem is csodálkozik senki, ha pl. a távolabbról érkező hang tompább, ettől még felismerjük, kinek a hangját halljuk.

Fázis

Fázistorzításról akkor beszélünk, ha a felharmonikus összetevők egymáshoz viszonyított időbeli helyzete (fázisa) változik meg. Mivel ez a jelenség akusztikus körülmények között nem fordul elő, fogalmunk sincs rá, viszont roppant zavaró. Képzeld el például, hogy a bögő hangjából a vonósór (magas) hangja előbb hallatszik, mint a húr (mély) hangja. Ha az egyik aránytalanul halkabb lenne, mint a másik (frekvenciamenet-torzítás), rögtön tudnánk mi a baj. Azt mondanánk, hogy tompán, vagy éppen cincogva szól a bögő. Ez a bögő azonban nem lesz tompa, nem is cincog, csak azt fogjuk észrevenni, hogy „valami baj van, a valóságban nem így szól egy bögő”. Az időbeli eltolás ugyanis természetesen nem akkora, hogy konkrétan „halljuk” a különbséget (nem fog kánonban szólni a húr és a vonó).

Harmonikus torzítás

A meglévő felharmonikusokon kívül újak keletkeznek, azonban az újak is az alaphang felhangjai, tehát nem lesz diszsonáns. (Persze ez azért nem ilyen szép, mert a felhangoknak is keletkeznek újabb felhangjai, viszont egyes felhangok bizonyos felhangjai már lehetnek az alaphanghoz képest diszsonánsak). Bizonyos helyzetekben (bizonyos mértékű és típusú) harmonikus torzítást még szebbnek is hallunk, mint az eredeti hangot. („Gazdagabbnak”, „melegebbnek”) Képzeld el, hogy egy elektromos gitár milyen csúnyán,

„sterilen” szól magában, (közvetlenül keverőpultba dugva), a csöves erősítők „finom, meleg” torzítása nélkül. Esetünkben (hangrögzítés) azonban nem az a cél, hogy szebbé tegyük a hangot, hanem hogy az eredetit rögzítsük, minél tökéletesebben.

Prospektusokban megadott értéke a „Teljes harmonikus torzítás” (THD – Total Harmonic Distorsion), ami az összes újonnan keletkezett felhang összesített energiáját mutatja az alaphangfrekvenciához viszonyítva, %-ban. A '70-es évekből ránk maradt szabvány (lehet, hogy papíron még mindig ez van érvényben) 1% THD-t enged meg, de a valóságban illik 0,1% alatt maradni.

Intermodulációs torzítás (IMD)

A jelenség lényege, hogy két hang mellett megszólal a két frekvencia összege és különbsége is. Ez már önmagában is diszsonáns, pláne, ha hozzátesszük, hogy az eredeti hang is sok felhangból állt, ezek mindegyike az összes többivel létrehoz további összegeket és különbségeket, majd a keletkezett újakkal tovább folytatódik a játék. Az eredmény diszsonáns hangzavar, aminek semmi köze az eredeti hanghoz.

Zaj

A zaj szintén olyan „hang”, ami eredetileg nem volt, vagyis az átvitel során keletkezett, azonban a torzítással ellentétben, a jeltől független. A zaj a csendben is jelen van, és a hangos részekben sem hangosodik. Lehet konkrét frekvenciája, például a hálózati „brumm” (50 Hz és felhangjai), vagy lehet sistergés, sziszegés, patogás. Ha a zaj egyenletes, vagyis sem intenzitása, sem frekvenciája nem változik az idő során, akkor fülünk hamar hozzászokik, és szinte már meg sem halljuk. (A legjobb zajszűrő szoftver az agyunkban van!)

ifj. Vitányi Iván (fotó: Káplár Béla)

Következő számunkban a magnetofon jellemzőivel folytatjuk.

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 3 Fodor Sándor – 'Neti Sanyi bácsi' primás, 1922 Gyalu – 2004 October 20. Kisbács, Kalotaszeg, Transylvania. I began to understand 'hajnali' – the dawn tunes – playing (bass) next to Neti. Teaching ever since: Forget every every rhythm formula, every contrived asymmetry put down in written music; pay attention to the primas! Neti, 'Hitler', Cilika Jani bácsi... Seems these days we go to Transylvania only for funerals... Mohácsy Albert

Page 4 Gáspár Simon Antal – Master of Folk Arts – tells about his birthplace, the village of Istensegits in Bukovina – where they always felt that as Hungarians they weren't in their mother country. When still under Austrian rule, they were more accepted, but after the war, when the region fell into Romanian hands and the parties were formed, the 'Ironguard' party, that's when life became unbearable for the Bukovina Hungarians. In 1941 they were able to leave the bad situation that had developed in Bukovina to settle in Hungary. In their 'mother country' – a Hungary torn by the war and German occupation – they were not welcomed anywhere, were driven out of places, sent from village to village, then allowed to stay in a house emptied because others had been deported as a result of the war. Reflecting on the trials and suffering that he and his family survived, Gáspár's comment; 'One cant really tell about these things, only give some idea. I don't even know how anyone could withstand that much.' Mrs. Illés Imre – singer, Master of Folk Arts from Hadikfalva, Bukovina – at the age of 13, in 1941 she and her family were deported to Hungary along with the other Hungarians from their town. First there were the camps, then a village in northern Serbia, then displacement to several villages in western Hungary. Since 1980, she and her husband have lived in the town of Érd (just south of Budapest). Along the way she was always one of those asked to sing – singing more than once for visiting diplomats and government officials. As told to Kóka Rozália

Page 14 Bodrog Folk Dance Ensemble celebrates 50th anniversary. Darnos István present director, tells the history of this dance ensemble from the town of Sárospatak in Northeastern Hungary. The ensemble was founded in 1954 by the local Farmers Association. The ensemble and town of Sárospatak now hosts courses on local dance, childrens groups, college level study, dance camps, music camps, presently involving more than 500 young people in the town in their activities.

Page 16 Hungarian Dance Day – in Pécs For the first time in 20 years, the Nyírség Dance Ensemble performed in the city of Pécs in

Southern Hungary. The Nyírség, among the best of the best amateur dance ensembles in Hungary, gave a full length performance, accompanied by the Szikes Band. The ensemble is from the town of Nyíregyháza in Northeastern Hungary, artistic directors are Demarcsek György, Spisák Krisztina, Kácsor István. Review by Szávai József

Page 22 'Feketető' – an open air market held once a year in Körösfeketető [Nagreni] in Western Transylvania. Since 1815 this market has been held there on the banks of the Körös River around the first weekend in October. 'A centuries old market democracy works here. The common goal; everyone should get a good deal.' Another remark from Kiss Ferenc's account: 'poor Fellini, what you missed out on!'

Page 30 Mátyás István 'Mundruc' – A character study of a Kalotaszeg legényes dancer' Printed here is Kósa László's speech that opened the celebration and press conference upon the release of this book of Martin György's life work. Over a span of more than twenty years, Martin filmed, interviewed, notated and studied the dancing of an extraordinary traditional dancer from the village of Magyarvista, in Transylvania. More than 30 people participated in preparing the posthumous publication of Martin's work: 'the most extraordinary character study which has gone to press so far in Hungarian ethnography.' Heard at the Hungarian Heritage House, Budapest September 8., 2004.

Page 37 Dániel 'Our regular guest at breakfast time from spring until the end of grapeharvest – was the 'grapeherder' on his way home from his dawn rounds. Some of these morning occsaisons lasted til noon, even though we hadn't glued Dániel down. He returned the favor of these breakfasts with talk. At such times we didn't really relish his visits, but we liked him anyway. We regarded the grapeherder, as the farmer regards the barren, brambly soil; it doesn't promise anything – it gives what it can. My mother sometimes evaluated his lectures: Forgive me God, but most of the time, that person's talk isn't worth more than a chervil on the ground. One day Dániel was quiet. He wasn't stitching one word to the next, he sipped only half of his pálinka. „Zsuzsi! I have been to heaven! Today at dawn the 'beautiful women' kissed me... the dance of the beautiful women, barefooted, they floated undressed down to their cotton underclothes, like feathergrass bouquets in the dewy morning grass..." Dániel finished his story and when he left our place, rather then heading home, he headed out toward the vineyard and I knew that he didn't want to talk to anyone else that day.' Excerpts from this issue's tale of Szék life by Soós János

Page 38 Interview with Timár Sándor Timár was born in 1930 on a farm in the Hungarian plain near the town of Szolnok. When he went into Szolnok to attend secondary school, he became a member of the Regös Cserkés group – a sort of scouts group 'involved in learning dance, among other things'. In that group he met Molnár István – the great dancer, teacher – who was a great inspiration to so many of Timár's generation. In this interview we hear about the SZOT Ensemble, Bartók Ensemble, Budapest Ensemble, Hungarian State Folk Dance Ensemble, Csillagszemű Dance Ensemble, the Molnár technique, Timár's teaching technique, choreography, peers and colleagues and more. Interviewer: Paluch Norbert

Page 42 Árendás Péter describes ways the viola is used in traditional village string bands of the Carpathain Basin. Basically there are three possibilities which are referred to as 'viola' (using mainly the C-G string), 'kontra' (using mainly the G-D strings), 'kontra-viola' (also using mainly the G-D strings but using intervals smaller than a fifth). He provides us with examples from his field collection work in Northern Hungary and Transylvania.

Sue Foy

folkMAGazin

2004/5., XI. évfolyam, 5. szám
Megjelenik évente hat alkalommal
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felelős szerkesztő: K. Tóth László
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:
Bakonyi Erika, Gósi Anett,
Kőrösi Katalin, Tóth Andrea

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
Levélcím: 1255 Budapest, Pf. 153.
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Tücsi Nyomdaipari és Szolgáltató BT.
Tel./fax: 27/336-809
Porszinter Nyomda, tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Bankszámla szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány
B.I.C. OTPVHUB 11701004-20171625

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alapprogram
Népművészeti és Közművelődési Kollégiuma

Körösfeketető, 2003
fotó: Molnár Zoltán

BÚCSÚ

Fodor Sándor „Neti”
1922–2004